

Jarmo från Finland ja muita stereotyppejä

Tutkimus ruotsinsuomalaisten kokemuksista

Gitta Hägg-Lundvall

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Toukokuu 2017

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma / Humanistinen tiedekunta

HÄGG-LUNDVALL, GITTA: Jarmo Från Finland ja muita stereotyypejä. Tutkimus ruotsinsuomalaisten kokemuksista.

Pro gradu -tutkielma, 71 s., 5 liites.

Kulttuuriperinnön tutkimus

Toukokuu 2017

Pro gradu -tutkielmani käsittelee Ruotsissa julkisesti esitettäviä suomalaisstereotyypejä sekä sitä, kuinka Ruotsissa asuvat suomalaiset ne kokevat. Stereotyypeillä tarkoitetaan yleistyksiä, jotka kohdistuvat tiettyihin ihmisryhmiin. Ne ovat välttämättömiä ihmisten välisessä kanssakäymisessä, sillä ne auttavat meitä ennakoimaan ja selittämään toisten käyttäytymistä. Haitallisiksi stereotyypit muodostuvat silloin, kun ne ilmentyvät liiallisina yleistyksinä tai liiallisina yksinkertaistuksina.

Teemakirjoittamista hyödyntävän tutkimukseni aineistona toimivat yhdeksän teemakirjoitusta sekä 15 lehteä, 10 televisio-ohjelmaa, 11 elokuvaa ja yksi televisiomainoskampanja. Teemakirjoitusten avulla pyrin hahmottamaan ruotsinsuomalaisten kokemusta suomalaisstereotyypeistä ja media-analyysin avulla tutkin Ruotsin median esittämää stereotyyppiä Suomesta ja suomalaisista. Mielenkiintoni kohdistuu näiden kahden stereotyypin suhteeseen, niiden eroavaisuuksiin ja yhtäläisyyksiin.

Teemakirjoitusten perusteella vahvin vallassa oleva Ruotsin suomalaisstereotyyppi liittyy runsaaseen alkoholinkäyttöön sekä ahkeraan työntekoon. Television suomalaisstereotyyppiä teemakirjoittajat mielsivät huonosti pukeutuvan, sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevan tuppisuun. Tämä kuvaus on osittain ristiriitainen media-analyysin tutkimustulosteni kanssa, joiden perusteella stereotyyppinen suomalainen televisiossa on joko väkivaltainen rikollinen tai menestynyt poliisi hänen ollessaan mies, ja tyylikäs lääkäri tai sairaanhoitaja hänen ollessaan nainen.

Tutkimustuloksieni mukaan ruotsinsuomalaiset tiedostavat Ruotsissa vallitsevat suomalaisstereotyypit. He eivät koe tullessaan syrjityksi, mutta kertovat kokeneensa naljailua ja kiusoittelua suomalaisstereotyypeihin liittyen. Teemakirjoittajien teksteistä on nähtävissä, että Ruotsin suomalaisstereotyypit ovat syntyneet 60-70-luvulla tehdaspaikkakunnille muuttaneen työväestön perusteella ja ovat säilyneet sellaisenaan nykypäivään asti. Aihealue tarvitsisi ehdottomasti seurantaa ja lisätutkimusta, jotta oppisimme paremmin ymmärtämään kansallisten stereotyyppien vaikutusta ihmisen integroitumiseen uusille alueille sekä kansallisten stereotyyppien elinkaarta.

Avainsanat: teemakirjoittaminen, ruotsinsuomalaiset, stereotyypit, kokemuksen tutkiminen, identiteetti, suomalaisstereotyyppi, kulttuuriperintö

1 JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuksen aihe ja tavoitteet.....	1
1.2. Tutkimusmetodi ja tutkimuskysymys.....	1
1.3. Tutkimusaineiston tuottaminen sekä aineiston arviointi.....	2
1.4. Aikaisempia tutkimuksia.....	10
2 RUOTSI SUOMALAISTEN MAAHANMUUTON KOHTEENA.....	13
2.1. Maastamuuttoa paremman elämän toivossa.....	13
2.2. Siirtolaiselämää: Toiseuden ja huonouden tunne.....	15
3 STEREOTYPIAT.....	19
3.1. Mitä stereotypiat ovat.....	19
3.2. Kansallinen identiteetti ja kansalliset stereotypiat.....	21
4 RUOTSINSUOMALAISTEN KOKEMUKSET SUOMALAIISIIN KOHDISTUVISTA STEREOTYPIOISTA RUOTSISSA.....	22
5 SUOMALAISSTEREOTYYPIT RUOTSIN MEDIASSA.....	35
5.1. Suomi ja suomalaisuus Ruotsin printtimediassa.....	35
5.2. Suomi ja suomalaisuus Ruotsin televisiossa.....	41
6 LOPUKSI.....	62
6.2. Tutkimustulokset.....	62
6.3. Tutkimusprosessin arviointi.....	67
LÄHTEET.....	70
LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe ja tavoitteet

Kiinnostukseni Ruotsia kohtaan lienee luonnollista jatkumoa rakkaudesta ruotsalaiseen. Viide yhteisen vuoden aikana olen kohdannut jos jonkinlaista mielikuvaa suomalaisista ja suomalaisuudesta. Mielikuvista osa on ollut enemmän ja osa vähemmän totuudenmukaisia. Eri kansallisuuksia koskevissa stereotyyppioissa on mielestäni jotain äärimmäisen mielenkiintoista. Omaan kansallisuuteen kohdistuvat stereotyypit samanaikaisesti huvittavat ja harmistuttavat.

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Ruotsissa julkisesti esitettäviä suomalaisiin kohdistuvia stereotyyppejä sekä sitä, kuinka Ruotsissa asuvat suomalaiset ne kokevat. Kokemuksen tutkimuksessa mielenkiintoni kohdistuu siihen, voidaanko vastoin yleistä käsitystä, kansallisista stereotyypeistä kokea olevan hyötyä joissain tilanteissa. Millainen on suomalaisen stereotyyppi Ruotsissa? Miten suomalainen kokee kotimaassaan esitetyt kansallisuuteensa kohdistuvat stereotyypit? Onko juron Jarmon maineesta hyötyä? Suuremmissa mittakaavassa pro gradu -tutkielmani on peilattavissa laajempaan ilmiöön siitä, kuinka maahanmuuttajat kokevat uudessa kotimaassaan omaan kansallisuuteensa kohdistuvat stereotyypit ja onko kyseen omaisista stereotyypeistä kenties jotakin hyötyä uuteen maahan integroituaessa.

Olen käyttänyt tutkimuksessani oman havainnointini lisäksi teemakirjoittamisen- sekä media-analyysin menetelmiä. Teemakirjoittajina tutkimuksessani toimivat kirjoituskutsuuni vastanneet ruotsinsuomalaiset. Media-analyysin tutkimusvaiheessa analysoin sekä Ruotsin painettua mediaa, sanoma- ja aikakauslehtiä, että Ruotsin televisiota sisältäen niin televisio-ohjelmia kuin elokuvaikin tositelevision-, dokumentin- sekä fiktiivisen draaman-, komedian- ja jännityksen genreistä.

1.2. Tutkimusmetodi ja tutkimuskysymys

Tutkielmani kohteena ovat ruotsinsuomalaiset ja heihin Ruotsissa kohdistuvat suomalaisstereotyypit. Tutkielmani tutkimuskysymys on ”Millaisia suomalaisiin ja suomalaisuuteen kohdistuvia stereotyyppejä Ruotsissa esitetään julkisesti ja kuinka Ruotsissa asuvat suomalaiset ne kokevat?”. Pääkysymyksen alakysymyksiä ovat ”Kokevatko Ruotsissa asuvat suomalaiset hyötynensä suomalaisstereotyypeistä Ruotsissa?”, ”Miten Ruotsin media esittelee suomalaisia ja suomalaisuutta?” sekä ”Miten Ruotsin media käyttää suomalaisiin ja suomalaisuuteen kohdistuvia stereotyyppejä?”.

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimustyössäni käytän tutkimuskirjallisuuden ohella teemakirjoittamista. Lisäksi hyödynnän tutkimuksessani media-analyysiä sekä etnografisena menetelmänä havainnointia. Teemakirjoitusten kirjoittajina toimivat Ruotsissa asuvat suomalaiset aiheenaan henkilökohtaiset kokemukset koskien heidän kohtaamiaan stereotyyppioita Ruotsissa. Media- ja elokuva-analyysin avulla analysoin Ruotsin valtamedioiden uutisointia suomalaisista sekä suomalaisia roolihahmoja television viihdeohjelmissa ja elokuvissa.

1.3. Tutkimusaineiston tuottaminen sekä aineiston arviointi

Pääaineistonani toimivat Ruotsissa asuvien suomalaisten teemakirjoitukset sekä Ruotsin lehdistö ja televisiotarjonta. Tässä luvussa käyn läpi teemakirjoitusten tuottamiseen liittyvää prosessia sekä arvioin saamaani teemakirjoitusaineistoa.

Teemakirjoittaminen

Hain teemakirjoittajia tutkimukseeni aineistonkeruuilmoituksen avulla. Laatimani keruuilmoitus on luettavissa tutkielmani liitteissä. Lähetin kirjoituskutsun seuraaville tahoille: Suomen Tukholman suurlähetystö, Sisuradio, Suomikeskus, Sverigefinska Ungdomsförbundet, Ruotsinsuomalaisten Kirjoittajien Yhdistys, Bergsjöns Finska Förening, Borlängens Suomi-seura, Sverigefinska skolan i Botkyrka, Bålstan Suomalainen Yhdistys, Sverigefinska skolan i Eskilstuna, Kulturföreningen Sheriffi, Eskilstunan Suomi-seura, Göteborgin Alueen Suomalaiset Opiskelijat, Huddinge Finska Förening, Hällefors Finska Förening, Informaatio-yhdistys Suur-Tukholma, Jönköpingsin Suomi-seura, Luulajan Suomi-seura, SvenskFinska Sällskapet, Finska Nationen Linnköping, Ruotsinsuomalaisten arkisto, Sverigefinska folkhögskolan i Haparanda, Ruotsinsuomalaisten valtuuskunta, Uppsalan ruotsinsuomalaisten kieli- ja kulttuuriyhdistys, Axevalla folkhögskola, Sverigefinskaskolan i Göteborg, Sverigefinska skolan i Stockholm, Saanko Luvan Seuratanssijat, Sverigefinska skolan i Upplands Väsby, Uumajan Suomalainen Kerho, Ruotsinsuomalaisten Keskusliitto, Trollhättan Red Wolves, Tukholman Suomalainen Seura, Suomalaisten Eläkeläisten Keskusliitto, Göteborgin ruotsinsuomalainen yhteistyökomitea, Mölndalin Suomalainen Eläkeläisyhdistys, Finlandssvenska Föreningen i Göteborg sekä Suomalainen Helluntaiseurakunta. Lisäksi julkaisin keruuilmoituksen Facebookissa ryhmissä ”Me Suomalaiset Ruotsissa”, ”Ruotsinsuomalaiset - Ruotsia suomeksi” sekä ”Malmön ihanat ihmiset”.

Julkaisin keruuilmoituksen Facebookissa 23.2.2016. Samana päivänä lähetin kirjoituskutsun yllä mainitsemilleni tahoille. Kirjoitusaikaa teemakirjoittajilla oli kuusi viikkoa. Varmuudella tiedän, että Luulajan Suomiseura julkaisi kirjoituskutsun nettisivuillaan. Lisäksi Ruotsinsuomalaisten arkiston sekä ruotsinsuomalaisen kulttuurilehti Liekin edustajat vastasivat myöntävästi pyyntööni levittää kirjoituskutsua omille verkostoilleen. Ruotsinsuomalaisten radiokanava Sisuradio haastatteli minua tutkimukseeni liittyen 7.3.2016.

Laatimassani aineistonkeruuilmoituksessa ohjeistin kirjoittajia kirjoittamaan vapaasti heidän kokemuksistaan koskien Ruotsissa käytettäviä suomalaisstereotyyppisiä. Keruuilmoituksen kirjoittaminen suomeksi oli tietoinen valinta. Halusin tehdä tutkielmastani ”meidän tutkielmamme”. Toivoin suomen kielen käytöllä houkuttelevani esiin ruotsinsuomalaisten Suomi-kaipua ja näin kasvattavani vastausprosenttia. Jo kirjoituskutsun julkaisemisen alkuvaiheessa huomasin kuitenkin hypoteesini olleen jokseenkin väärä. Lähetettyäni keruuilmoituksen eräälle ruotsinsuomalaiselle Ruotsissa säännöllisesti yhteen keräävälle järjestölle, sain vastaukseksi lyhyen sähköpostiviestin, jossa kirjoittaja ilmoitti, että ei aio reagoida pyyntööni mitenkään, koska suurimmalla osalla kyseisen yhteisön jäsenistä on ruotsi äidinkielenään. Sillä hetkellä hieman töykeäksi kokemani vastaus jäi vaivaamaan minua, joten käytin sen analysointiin aikaa. Uskon, että saamasani sähköpostiviestissä kulminoituu monia siirtolaisuuteen liittyviä asioita, joista vahvimpana tässä tapauksessa ruotsinsuomalaisten vuosikymmeniä kokema toiseuden ja vähemmyyden tunne. Myös vastaus, jonka sain erään toisen yhdistyksen edustajalta, kieltii vastaavanlaisista ajatuksista. Ystävälliseen sävyyn kirjoitetussa viestissään kirjoittaja huomauttaa kysymykseni olevan osittain väärin asetettu. Kirjoittajan mukaan ruotsinsuomalaiset ovat kansallinen vähemmistö eivätkä näin ollen sovi kirjoituskutsussa käyttämäni käsitteen ”ulkosuomalainen” alle. Kirjoittaja myös huomauttaa tilanteen olleen eri esimerkiksi 1970-luvulla. Lisäksi kirjoittaja mainitsee ruotsinsuomalaisten olevan yleensä täysin integroituneita Ruotsin yhteiskuntaan. Näiden kahden sähköpostiviestin nojalla voitaneen ajatella, että ruotsinsuomalaisilla on aivan oma identiteettinsä, johon suomalaisuus ei sellaisenaan kuulu. Viestien valossa voidaan ruotsinsuomalaisten todella nähdä olevan niin integroituneita ruotsalaiseen yhteiskuntaan, että he eivät koe suomalaisstereotyyppien koskevan heitä itseään, vaan jäävät stereotyyppittelyn ulkopuolelle omalla, vahvalla ruotsinsuomalaisen identiteetillään.

Keruuilmoituksessa kerroin tutkimukseni kannalta minua kiinnostavat asiat melko laavin sanankääntein. Näin toivoin saavani aitoja, henkilökohtaisia tunteita ja tunteuksia

vastauksena esittämiini tutkimuskysymyksiin. Toivoin, että kirjoittajat intoutuisivat muistelemaan kokemuksiaan ja kertomaan niistä juuri niin kuin he itse ovat kyseiset tilanteet kokeneet. Liiallisen ohjailun pelkäsini rajoittavan kirjoittajien tekstejä kauemmas autenttisesta kokemuksesta ja näin pahimmillaan syrjäyttävän tärkeitä kokemuksia pois kirjoituksesta. Samanaikaisesti tiedostin linjaukseni voivan aiheuttaa tottumattomalle kirjoittajalle ”tyhjän paperin ahdistusta” tai kiireiselle kirjoittajalle aiheeseen tarttumisen vaikeutta. Lähettäessäni Ruotsissa asuvalle ystävälleni keruuilmoituksen hän tiedusteli kohteliaasti, josko Internet-pohjainen kysely olisi kuitenkin ollut parempi vaihtoehto aineiston keräämiseksi. Olin kuitenkin valinnut teemakirjoittamisen siksi, koska halusin ihmisten intoutuvan tajunnanvirranomaiseen muisteluun ja välittävän kokemuksensa paperille omin sanoin. Kysely olisi toki varmasti ollut tehokkaampi vaihtoehto ja mahdollistanut suuremman aineiston keruun. Teemakirjoittamisen valintaan kohdallani vaikuttivat omat henkilökohtaiset intressini suomen kielen ja kirjoitustaidon säilymiseen. Kyseisen aineistonkeruutavan valinta oli näin ollen oma, pienen pieni kannanottoni nopeatempoista kyselylomakemaaailmaa vastaan. Ilmaisen itse omia ajatuksiani mieluusti kirjoittamalla ja sisäistän helposti lukemaani aineistoa. Tämän vuoksi perustelen päätöstäni yhdeltä osin myös sillä, että itselleni luonteva viestinnän- ja viestien analysoinnin muoto oli paras vaihtoehto tutkimukseni aineiston keruun menetelmäksi. Teemakirjoittamisen etuihin lukeutuva tehokkuus vaikutti myös päätökseeni tutkimusaiheeni ollessa Suomen valtion rajat ylittävä kansainväliseksi luokiteltava tutkimus. Esimerkiksi haastatteluihin verrattuna teemakirjoittaminen on varsin resurssesäästävä menetelmä: aineiston jälkikäsitteilyyn kuluu huomattavasti äänitteiden tai kuvallenteiden käsittelyä vähemmän aikaa ja haastatteluista aiheutuvilta matkakustannuksilta välttyään¹. Edellä mainitsemiini perusteluihin vedoten pidän teemakirjoittamista tutkimukselleni sopivimpana aineistonkeruumenetelmänä. Mahdolliseen jatkotutkimukseen puolestaan syvyyttä toisivat täsmentävät haastattelut.

Teemakirjoittamisen heikkoudeksi voidaan lukea vastaajien edustavuus sekä aineiston luotettavuus². Vastaajajoukon ulkopuolelle jää varmasti runsaasti henkilöitä, jotka eivät koe kirjoittamista omaksi ilmaisumuodokseen ja näin ollen jättävät vastaamatta, vaikka heillä muutoin olisikin paljon annettavaa tutkijalle. Toisaalta, samanlaisia ongelmia

¹ Apo 1993, 12–13.

² Apo 1995, 175.

näen sisältyvän myös muihin aineistonkeruumenetelmiin. Keruumenetelmää, joka palvelisi jokaista halukasta sekä tutkijan aineistolle ihanteellisinta vastaajaa, on tuskin olemassa. Aineiston luotettavuus on mielestäni myöskin aineiston arvioinnin yhteydessä toissijainen huoli etenkin oman tutkimuksen kohdalla, johon voidaan nähdä sekoittuvan jopa muistitietotutkimusta. Valta on aina muistelevalla. Mitä muistetaan, mitä ei. Mitä kerrotaan, mitä jätetään kertomatta. Aineiston luotettavuutta pystytään mittaamaan esimerkiksi toistolla: samojen asioiden esiin nousemisella eri kirjoittajien teksteissä.

Kirjoituksia palautettiin yhteensä 18 kappaletta, 10 eri ihmisen kirjoittamana. Kuitenkin, otin vain yhdeksän näistä teksteistä mukaan analyysini piiriin. Analyysin ulkopuolelle jääneet tekstit eivät sisältäneet vastauksia kirjoittajille esittämiini kysymyksiin, vaan ne sisälsivät kirjoittajien omia, essee-tyyppisiä tekstejä heitä koskettaneista aiheista. Huomioitavaa on, että vain neljä kirjoittajaa vastasi kirjoituksillaan viralliseen kirjoituskutsuuni ja loput kuusi olivat minulle entuudestaan tuttuja henkilöitä, joita pyysin kirjoittamaan omista kokemuksistaan. Kirjoittajista seitsemän oli naisia ja kolme miehiä. Kirjoittajien keski-ikä oli 50 vuotta (49.88). Yksi kirjoittajista ei ollut merkinnyt ikätietojaan palauttamansa vastauksen yhteyteen ja valitettavasti en myöskään saanut vastausta jälkikäteen lähettämäni sähköpostiviestiin koskien tietojen täydennystä. Näin ollen olen laskenut kirjoittajien iän keskiarvon yhdeksän kirjoittajan ilmoittaman iän perusteella. Kirjoittajista yksi asui Malmössä, yksi Lundissa, viisi Göteborgissa, yksi Dalarnassa, yksi Tukholmassa ja yksi Gävlessä. Kirjoituksista kaikki paitsi yksi saapuivat keruuilmoituksessa esittämäni pyynnön mukaisesti sähköpostitse. Yhden kirjoituksista vastaanotin Facebookin kautta. Ensimmäinen kirjoitus saapui jo keruuilmoitukseni julkaisupäivänä. Koska kirjoitusten määrä oli niin vähäinen, otin yhden teksteistä vastaan vielä huhtikuun lopullakin, reilusti kirjoitusajan päättymisen jälkeen. Pyysin kirjoituskutsussani kirjoittajia ilmoittamaan itsestään nimen / nimimerkin, asuinpaikkakunnan, syntymävuoden sekä ammatin. Näihin taustatietoihin vastattiin kiitettävästi. He kolme, jotka eivät maininneet kirjoituksissaan edustamiaan ammattiryhmiä, olivat minulle entuudestaan tuttuja henkilöitä ja näin ollen heidän ammattinsa oli jo valmiiksi tiedossani. Kirjoituksissa mainittujen kirjoittajien edustamien ammattien sekä omien taustatietojeni valossa on selvää, että jokaisella kirjoittajalla oli vähintään alempi korkeakoulututkinto. Kirjoituksia hyödynsin tutkielmassani sellaisinaan, enkä suorittanut enää jälkikäteen haastatteluja tai muita tarkentavia tiedusteluja lukuun ottamatta yllä mainitsemaani puutteellisten kirjoittajatietojen täydennysyritystä.

Keruuilmoitus ei saavuttanut ihmisiä toivomani lailla ja palautettujen kirjoitusten määrä jäi mielestäni vähäiseksi. Olin odottanut Suomi-seurojen jakavan kirjoituskutsuani aktiivisemmin ja näin ollen vastaanottavani kirjoituksia erityisesti vanhemmalta ruotsin-suomalaiselta väestöltä. En usko, että keruuilmoituksen löyhä ohjeistus vaikutti kirjoitusten määrään. Sen sijaan uskon, että kutsu ylipäänsä jäi toivomani kohderyhmän ulottumattomiin. Nuorempaa sukupolvea ajatellen teemakirjoittaminen ei perinteisessä muodossaan liene houkuttelevin vaihtoehto kiireen ja nopean kommunikoinnin aikakaudella.

Nykytekniikka tarjoaa aineistonkeruumenetelmille, teemakirjoittaminen mukaan lukien, kehitysmahdollisuuksia. Mikäli tekisin teemakirjoituskutsun nyt, julkaisisin sen Facebookissa. Pohdiskeluni mukaan Facebook tarjoaa ihanteellisen nykypäivän teemakirjoittamisen alustan. Facebookissa ihmisille kirjoittaminen on luontevaa, eikä sille ole asetettu säännöstöä pituuden, tyylin tai kieliopin suhteen. Interaktiivinen dialogi houkuttelee paikalle lisää kirjoittajia kommentoimaan jo sanottuja asioita tai esittämään oman mielipiteensä. Tutkijan rooli muuttuu Facebook-teemakirjoittamisessa aktiiviseksi hänen toimiessaan kirjoittajien kannustajana ja aktiivisena keskustelun virittäjänä. Toisaalta, kirjoitusten julkisuuteen liittyy huonojakin puolia. Itse koen kirjoitusten henkilökohtaisuuden oleelliseksi osaksi teemakirjoittamista ja teemakirjoitusalustan siirtäminen Facebookiin vaikuttaisi teemakirjoittamisen luonteeseen merkittävästi. Miellän teemakirjoittamisen ennen kaikkea mahdollisuudeksi käsitellä kokemaansa paperin kautta.

Teemakirjoittamista käytettäessä aineistonkeruumenetelmänä oleellista on pohtia, onko kerätyn aineiston laatu hyvä. Suurenkaan kirjoittajajoukon tuottamasta aineistosta ei ole hyötyä, mikäli se ei vastaa tutkijan esittämiin kysymyksiin. Yhdeksän analyysiosioon sisällyttämäni tekstiä muodostivat yhtenäisen aineiston. Lyhyimmillään tekstit olivat vapaamuotoisia, vain muutaman lauseen vastauksia. Pisin teksteistä oli kolmesivuinen huolellisesti kirjoitettu, soljuvan sävyinen kirjoitelma, jossa kirjoittaja pohti suoraan vastauksia esittämiini kysymyksiin.

Näiden yhdeksän tarkastelemani tekstin kirjoittajat olivat ymmärtäneet kirjoituskutsussa esittämäni tutkimuskysymyksen juuri niin kuin olin toivonutkin. Jokaisella kirjoittajalla oli oma tyylinsä: osa intoutui vapaaseen tajunnanvirranomaiseen pohdiskeluun, osa puolestaan esitti mielipiteensä lyhyesti ja ytimekkäästi. Useampaan tekstiin olivat kirjoittajat antaneet itsestään hyvinkin henkilökohtaisia asioita. Suurimmasta osasta tekstejä huokui tottuneen kirjoittajan ote. Tekstit olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta selkeitä, miellyttävästi kirjoitettuja, kieliopiltaan virheettömiä ja lukijaa eteenpäin

sulavasti johdattelevia lukuelämyksiä. Kaksi teksteistä oli kirjoitettu ruotsiksi, seitsemän suomeksi. Käsittelin tekstejä sellaisenaan, enkä esimerkiksi tarkastellut sitä, puhuivatko kirjoittajat teksteissään ”totta” tai jättivätkö he tietoisesti jotakin oleellista kertomatta. Oletukseni, jonka mukaan toimin on, että kirjoittajien minulle lähettämässä teksteissään esittämät mielipiteet, muistot ja muistikuvat ovat heidän omiaan.

Aloitin aineiston käsittelyn lukemalla sen läpi useampaan kertaan. Kun koin tuntevani aineiston, aloin keskittymään yksittäisiin kirjoituksiin: Yliviivasin teksteistä ne analyysiyksiköt³, eli kohdat, jotka mielestäni olivat teksteissä avainasemassa. Tämän jälkeen aloin keräämään alleviivaamiani asioita erilliselle paperille lopputuloksena kooste, joka sisälsi kaikista kirjoituksista mielestäni oleellisimmat asiat. Jokaisen lainauksen viereen olin merkinnyt myös tiedon kirjoittajasta hyödyntäen heille analysoinnin aloittamisen alkuvaiheessa kehittämiäni koodeja. Näin pystyin helposti hahmottamaan myös saman kirjoittajan tekstistä esiin nostamiani asioita sulautettuani yksittäiset kirjoitukset yhdeksi laajemmaksi kokonaisuudeksi. Lopuksi ideoin paperille keräämiäni asioiden ylle niitä ryhmittävät teemaotsikot ja laskin kunkin ryhmän toistuvuuden.

Aineistosta nousi esiin hyvin selkeitä, yhteneväisiä teemoja, ennakko-odotukseni mukaisesti. Vahvimpina stereotyyppinä nousivat seuraavat rajaamani aihealueet: ”runsa alkoholin käyttö / viinan juonti” (seitsemässä tekstissä maininta), ”hyvä työntekijä / ahkera työntekijä” (kuudessa tekstissä maininta), ”saunakulttuuri ” (viidessä tekstissä maininta), ”ruma kieli / huono kielitaito / outo aksentti” (viidessä tekstissä maininta), ”puukot ja öykkärointi” (neljässä tekstissä maininta), ”rehellinen / luotettava” (kolmessa tekstissä maininta), ”hiljainen ja juro” (kolmessa tekstissä maininta).

Ruotsinsuomalaisista julkisuudenhenkilöistä mainituimpia olivat Mark Levengood (kolmessa tekstissä maininta) sekä Markoolio (kolmessa tekstissä maininta). Kahdessa tekstissä oli myös maininta siitä, että ruotsinsuomalaiset julkisuudenhenkilöt eivät edusta suomalaisstereotyyppiä missään muodossa. Susanna Alakosken *Sikalat* -teoksen⁴ stereotyyppittelyä pohdittiin kahdessa eri tekstissä. Kaksi eri kirjoittajaa mainitsivat myös Aki Kaurismäen suomalaisen stereotyypin esittäjänä. Kirjoittajista kolme mainitsi Jarmo Mäkisen *K-raudan* mainoksissa esittävän stereotyyppistä suomalaista miestä.

³ Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009.

⁴ Alakoski, Susanna 2006: *Svinalängorna*. Bonnier 2006. Stockholm.

Median tapaa kirjoittaa suomalaisuudesta ja suomalaisista pohdittiin muutamassa tekstissä. Kaksi kirjoittajista oli sitä mieltä, että Suomesta ei juurikaan puhuta Ruotsin mediassa. Kaksi informanttia kirjoittivat median käsittelevän Suomea, suomalaisuutta ja suomalaisia myönteisesti. Kirjoissa ja televisiosarjoissa suomalainen esitettiin kirjoittajien mukaan huonosti pukeutuvana, sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevana tupaisuuna (neljä mainintaa).

Nämä yhdeksän tekstiä olivat informatiivisia, henkilökohtaisia sekä laadukkaita ja ne muodostivat yhdessä yhteneväisen aineiston. Jäin pohtimaan kirjoittajien maalaaman suomalaisstereotyypin kohdalla juurikin sen yhdenmukaisuutta. Mielenkiintoista yhdenmukaisuudessa on se, kirjoittajien ikäskala oli huomattavan laaja: 26 - 83 vuotta. Tämän pohjalta voitane todeta, että 2010-luvun moderni, kosmopoliitti suomalainen ei ole onnistunut syrjäyttämään 60- ja 70-luvun Ruotsin suomalaisen työväestön mukanaan tuomaa suomalaisstereotyyppiä.

Toinen mielenkiintoinen asia, jonka teemakirjoituksista poimin oli fakta siitä, että kirjoittajat lähes poikkeuksetta kuvailivat suomalaismiehen stereotyyppiä kuvaillessaan suomalaisstereotyyppiä. Yksi kirjoittajista huomasi tämän itsekkin ja mainitsi tekstissään asiasta. Toinen kirjoittajista sen sijaan kirjoitti aivan tekstinsä lopussa haluavansa huomauttaa suomalaisten naisten nauttivan Ruotsissa erityisen ahkeran ja tunnollisen työntekijän maineesta, kuin tilannetta nopeasti korjatakseen.

Teemakirjoitusten tuloksia käsittelen tarkemmin kappaleessa 4.1.

Media-analyysi

Alkuperäisenä ajatuksenani oli suorittaa tiivis kahden viikon mittainen mediaseuranta tutkien Ruotsin sanomalehdistön suomalaisstereotyypittelyä. Tämän lisäksi tarkoituksenani oli sisällyttää analyysin piiriin muutamia valitsemani viihdeohjelmia, joissa oman havainnointini mukaan käytettiin suomalaisiin kohdistuvaa stereotyypittelyä. Tutkielmani ajankohdalle kohdistui kuitenkin häiriötekijöitä ja tämän myötä päätin suoraviivaistaa menetelmiäni: sen sijaan, että olisin analysoinut etukäteen päättämäni ajankohdan aikana ilmestynyttä ennalta määriteltyä aineistoa, päädyin satunnaisotosta käyttämällä valitsemaan 15 eri ajankohtana julkaistua sanoma- tai aikakauslehteä sekä havainnoinnin avulla analyysini piiriin valikoituneita eri tyyppisiä televisio-ohjelmia ja elokuvia.

Tutkiakseni, kuinka paljon Suomi tai suomalaiset saavat palstatilaa Ruotsin printtimediassa, keräsin tutkielmani alkuvaiheessa kasan sanoma- ja aikakauslehtiä, joista etsin mainintoja Suomeen, suomalaisuuteen tai suomalaisiin liittyen. Tarkoituksenani oli valita sattumanvaraisesti eri julkaisuja ja näin ollen saada realistinen kuva kirjoittelun määrästä. Mikäli tutkimukseni kirvoittaisi jatkotutkimusta, olisi ihanteellista seurata Ruotsin median uutisointia tutkimukseni aihealueista pidemmällä aikavälillä, esimerkiksi kalenterivuoden ajan. Tällöin mukaan saataisiin monipuolisemman julkaisuvalikoiman ohella myös vuodenaikojen vaihtelut juhlapyhiin, viihteen eri tapahtumien sekä esimerkiksi politiikan tapahtumien kera.

Aloitin printtimedian analyysin tutkimusvaiheen lukemalla tutkimusmateriaaliksi valitsemani julkaisut huolellisesti kannesta kanteen. Luku-urakkaa tehdessäni käytin Google-hakua jokaisen sellaisen eteen tulleen henkilön kohdalla, joka minulle ei entuudestaan ollut tuttu. Tämä siltä varalta, että mukaan mahtuisi suomalaisia, suomenruotsalaisia tai ruotsinsuomalaisia, joiden Suomi-juuret eivät olisi nimen perusteella pääteltävissä. Tämän työvaiheen luotettavuus toki on riippuvainen siitä, ovatko henkilöt jossain tilanteessa kertoneet suomalaisuudestaan. Lehtien läpikäynnin- sekä henkilötutkimusvaiheen jälkeen jäljensin jokaisen edellisessä työvaiheessa löytämäni Suomi-maininnan tekstitiedostoon. Tiedostossa jaottelin löydökseni lokeroihin aihealueilla: ”Suomi mainittu”, ”mainos”, ”sarjakuva” sekä ”suomalaiset henkilöt ilman Suomi-mainintaa”.

Printtimedian analyysiä tehdessäni havaitsin, että lehtien uutisoinnissa sekä artikkeleissa käytettyjen Suomistereotyyppien- sekä teemakirjoittajien mainitsemien stereotyyppien välillä on nähtävissä selkeä yhteys. Yllättäväksi havainnoksi koin myös Suomi-viitteiden suureksi kokemani määrän, suhteellisen yksipuolisesta analysoitavasta materiaalista huolimatta.

Ruotsin printtimedian media-analyysin tuloksia käsittelemme tarkemmin kappaleessa 5.1.

Olen ahkera ruotsalaisen televisioviihteen kuluttaja. Katson ruotsalaisia televisio-ohjelmia maksukanavapaketin avulla televisiosta, mutta sitäkin enemmän Internetistä, Ruotsin televisiokanavien suoratoistopalveluista. Koko tutkielmanprosessini ajan, olen seurannut Ruotsin television tapahtumia. Olen pitänyt tutkielmani tekstitiedoston lopussa listaa, johon olen aina sopivaan televisio-ohjelmaan törmättyäni merkinnyt muistiin ohjelman nimen. Etsinnässä kohdallani ovat luonnollisestikin olleet televisio-ohjelmat tai elokuvat, joissa on aihealueeltaan tai roolihahmojen muodossa sivuttu Suomea, suomalaisuutta tai suomalaisia. Koska kyseessä on lista, joka on muotoutunut

omien intressien perusteella, ei sitä voi pitää täydellisen kattavana kuvauksena suomalaisstereotyypeistä Ruotsin televisiossa, vaan ennemminkin satunnaisotantana kaikesta televisiotarjonnasta. Ruotsin televisiota koskevan media-analyysin avulla pyrin analysoimaan suomalaisstereotyyppiä Ruotsin televisiossa: Millainen on stereotyyppinen suomalainen, miten suomalaisuus televisiossa esitetään? Tutkimusvaiheen tarkoituksena on myös etsiä vastausta siihen, millaisia stereotyyppisiä, maabrändiin yhteydessä olevia mielikuvia Suomesta katsojille tarjotaan.

Suoritin televisiotarjontaa koskevan analyysin tutkimusvaiheen katsomalla ensitöikseni kolme eri tositelevisio-ohjelman tuotantokautta, kaksi dokumenttisarjaa, kolme eri draamasarjan tuotantokautta, yhden draama-jännitys-sarjan tuotantokauden, yhden komediasarjan tuotantokauden, kuusi jännitys- / trillerielokuvaa, kolme draamaelokuvaa, yhden draama-komedialokuvan, yhden komediaelokuvan sekä yksittäisiä, laajempaan kokonaisuuteen lukeutuvia televisiomainoksia sekä otteita kyseisestä mainoskampanjasta kehitetystä parodiasta. Materiaalia katsoessani kirjoitin samalla muistiin oleelliseksi katsomiani asioita siitä, kuinka kyseen omaisissa ohjelmissä käsiteltiin suomalaisia, suomalaisuutta sekä Suomea. Tämän jälkeen kirjoitin muistiinpanot puhtaaksi ja merkitsin kunkin ohjelman viereen luokittelua helpottavia asiasanoja. Asiasanat, koskien suomalaisia hahmoja fiktiivisissä televisio-ohjelmissä ja elokuvissa, olivat miesten kohdalla ”poliisi”, ”fiksi / korkeasti koulutettu / sivistynyt”, ”analysoija”, ”menestynyt”, ”tyylikäs / siististi pukeutuva”, ”erityisen sosiaalinen”, ”hiljainen / tunneilmaisuu kykenemätön”, ”epäsiisti / hienostelematon”, ”rikollinen”, ”väkivaltainen”, ”juntti / sivistymätön”. Naisten kohdalla asiasanat olivat ”tyylikäs / kaunis”, ”sofistikoitunut”, ”sosiaalisesti lahjakas”, ”reipas”, ”ilkeä”, ”alkoholisti”, ”pienituloinen”, ”puheliias”, ”iloinen”, ”empaattinen”, ”sisukas / vahva naishahmo”, ”lääkäri / hoitaja”, ”asiallinen / ammattimainen”.

Ruotsin televisiota koskevan media-analyysin tuloksia käsittelem tarkemmin kappaleessa 5.2.

1.4. Aikaisempia tutkimuksia

Ruotsiin muuttaneita suomalaisia ovat tutkineet erityisesti sosiologit sekä kielitieteilijät. Tutkimuksen näkökulmat ovat eri vuosikymmeninä vaihdelleet luontevasti ajankohtaisiin tapahtumiin heijastaen. Siirtolaisuuden ensimmäisinä vuosina ongelmakeskeinen tutkimus keskittyi suomalaisten sosiaalisten olojen tutkimiseen. Suomalaisperheiden

lukumäärän kasvaessa siirtyi tutkimus käsittelemään esimerkiksi lasten koulunkäyntiin liittyviä haasteita. 1980-luvulla siirtolaisuuden vähenemisen ja asettumisvaiheen aikakautena käsiteltiin identiteettiin liittyviä kysymyksiä. 2000-lukua on väreittänyt kiinnostus ruotsinsuomalaisten toista- ja kolmatta sukupolvea kohtaan sekä ikääntyvään siirtolaissukupolveen liittyvät erityistarpeet.⁵

Ensimmäinen ruotsinsuomalaisia käsittelevä väitöskirjan valmistui vuonna 1966. Sosiologisessa tutkimuksessaan ”Suomalaisten siirtolaisten sulautuminen Ruotsissa”⁶ Vilho Koironen analysoi Mälardalenin alueella suorittamiensa siirtolaisten haastattelujen tuloksia mielenkiintonaan suomalaisten kansallisten erityispiirteiden säilyminen sekä mahdollisten vaikutteiden imeytyminen uudesta ympäristöstä. Tutkimuksessaan Koironen selvitti myös suomalaisten asenteita ruotsalaisia kohtaan.⁷

1960-luvulla muuttovirran kasvaessa Hansegård⁸ esitteli kirjassaan ”Tvåspråkighet eller halvspråkighet?” käsitteen ”puolikielisyys”, jolla hän kuvasi tilannetta, jossa lapsi ei osaa kumpaakaan kieltä kunnolla. Hansegård esitti kritiikkiä siirtolaislasten opettamisesta pelkästään ruotsin kielellä sekä painotti äidinkielen tärkeyttä osana opetusta. Myös Tove Skutnabb-Kangas keskittyi koulu- ja kielikysymyksiin useissa 1970-luvulla julkaisemissaan artikkeleissa ja kirjoissa. Skutnabb-Kangas korosti suomen kielen toimivan suurimpana erottavana tekijänä suomalaisten ja ruotsalaisten välillä, mutta olevan tärkein ruotsinsuomalaisen identiteetin perusta⁹. 2000-luvun kaksikielisyyttä käsittelevää tutkimusta edustaa esimerkiksi Kristiina Suikkarin väitöskirja ”Sverigefinsk samtalsstil – om inlärning av ett andraspråks pragmatiska färdigheter”¹⁰. Väitöskirjassaan Suikkari tutki ruotsinsuomalaisten nuorten ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä ja havaitsi, että ruotsinsuomalaisten nuorten ruotsin kielen käytössä oli pieniä eroja syntyperäisiin ruotsinkielisiin verrattuna, vaikkakaan kielirakenteet eivät hänen mukaansa vaikuttaneet toisiinsa. Tutkittavat käyttivät suomalaista puhetyyliä suomea puhuessaan ilman, että

⁵ Björklund 2012, 26.

⁶ Koironen 1966.

⁷ Björklund 2012, 26.

⁸ 1968.

⁹ Björklund 2012, 27.

¹⁰ 2004.

kyseinen tyyli siirtyi heidän käyttämäänsä ruotsin kieleen. Viitteitä ruotsinsuomalaisen puhetyylin olemassaolosta kuitenkin saatiin.¹¹

Skutnabb-Kankaan ohella Pertti Toukomaan oli tärkeimpiä 1970-luvulla siirtolaislasten kieli- ja koulukysymykseen paneutuneita tutkijoita. 1980-luvulla Toukomaan yhdessä Thomas Rosenbergin kanssa tutkiessaan ruotsinsuomalaista identiteettiä tuli siihen tulokseen, että ensimmäisen sukupolven siirtolaisten identiteetti oli rakentunut juuri suomalaisuuden varaan, vaikkakin osa oli kehittänyt itselleen identiteetin, joka koostui sekä suomalaisuudesta että ruotsalaisuudesta. Taisto Hujanen¹² kuitenkin kumosi väitöskirjassaan ”Kotimaa ja kultamaa” ajatuksen kaksoisidentiteetistä vetoamalla siihen, että ruotsalainen enemmistö ei hyväksy suomalaisia uutena vähemmistönä. Pirjo Janulf linjasi väitöskirjassaan ”Kommer finskan i Sverige att fortleva?”¹³ enemmistökulttuurin paineen olevan suuri ja assimilaatiokehityksen väistämätön. Ruotsinsuomalaisesta identiteetistä oman mielipiteensä esittivät myös Häggström, Borgegård ja Rosengren teoksessaan ”När finländarna kom. Migrationen Finland-Sverige efter andra världskriget”¹⁴. Kirjoittajien mukaan olisi epätodennäköistä, että ruotsinsuomalainen identiteetti säilyisi sukupolvilta toisille.¹⁵

2000-luvulla oman huomionsa tutkimuksessa on saanut ikääntyvä ruotsinsuomalainen väestö. Kristiina Heikkilän väitöskirja ”The role of ethnicity in care of elderly Finnish immigrants”¹⁶ sekä Irene Virtalan tutkimus ”Genus och etnicitet i älderomsorgen - Röstter från sverigefinska pensionärer”¹⁷ käsittelevät ruotsinsuomalaisten eläkeläisten kokemuksia ja ajatuksia ikääntymisestä sekä tarpeita vanhustenhoidon suhteen¹⁸.

Yllämainitut tutkimukset ovat vain otanta merkittävästä määrästä tehtyjä tutkimuksia, joita ruotsinsuomalaisista ja ruotsinsuomalaisuudesta on tehty. Mainittujen aihealueiden ohella on luonnollisestikin tutkittu myös Ruotsia suomalaisten maahanmuuton kohteena. Näiden tutkimusten tuloksia referoin kappaleessa 2.

¹¹ Björklund 2012, 26–29.

¹² 1986.

¹³ 1998.

¹⁴ 1990.

¹⁵ Björklund 2012, 27–29.

¹⁶ 2004.

¹⁷ 2011.

¹⁸ Björklund 2012, 29–30.

2 RUOTSI SUOMALAISTEN MAAHANMUUTON KOHTEENA

2.1. Maastamuuttoa paremman elämän toivossa

Käsitteellä ”ruotsinsuomalainen” tarkoitetaan Ruotsissa asuvaa syntyperältään suomalaista henkilöä. Ensimmäisen sukupolven ruotsinsuomalaisilla tarkoitetaan Ruotsissa vakituisesti asuvia, Suomessa syntyneitä henkilöitä, eli nykykielellä ilmaistuna maahanmuuttajia. Toisen sukupolven muodostavat ne Ruotsissa tai muualla ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden toinen vanhempi (tai molemmat) on syntynyt Suomessa. Kolmatta sukupolvea puolestaan ovat ne, joiden isovanhemmista vähintään toinen on Suomessa syntynyt.¹⁹

Suomalaiset muodostavat Ruotsin suurimman vähemmistön 12 % osuudellaan maahanmuuttajista. Näiden Suomessa syntyneiden lisäksi Ruotsissa on 35 000 suomalaisen äidin omaavaa lasta.²⁰ Toisen maailmansodan jälkeen Ruotsi on toiminut suomalaisten tärkeimpänä mahaanmuuttokohteena, vaikka Suomen ja Ruotsin välillä onkin muutettu jo vuosisatojen ajan. 1950-luvulla Ruotsissa vallinnut runsas teollisuuden työvoimapula sekä Suomen samanaikainen korkea työttömyysaste muodostivat hedelmällisen perustan maahanmuuton vilkkaimmille vuosille. Vuosina 1969 ja 1970 suurin muuttoaalto Suomesta Ruotsiin kautta aiheutti jopa hetkellisen Suomen väkiluvun laskun, jollainen oltiin viimeksi koettu sodan vuoksi kolmekymmentä vuotta aikaisemmin.²¹

Vuonna 1949 Ruotsissa tehty työvoimalaskenta ja väestöennuste osoittivat, että Ruotsin oli ryhdyttävä toimenpiteisiin työvoimapulan estämiseksi. Uuden komitean valmisteleman maahanmuuttolain oli määrä uudistaa radikaalisti siihen asti maahanmuuttoa rajoittanutta säännöstöä. Uusi ulkomaalaislaki saatettiin voimaan vuonna 1954, jolloin solmittiin myös yleispohjoismainen työmarkkinasopimus vapaan työvoiman liikkuvuuden helpottamiseksi. Tämä lakimuutos sekä sopimus edesauttoivat tulevien vuosikymmenten suurten muuttojen syntymistä.²²

1960- ja 1970-lukujen siirtolaisuuden huippuvuosien tärkeimmiksi syiksi muodostuivat kotimaan korkea työttömyysaste, Etelä-Suomen asuntopula sekä Ruotsin tarjoavat pa-

¹⁹ Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 14.

²⁰ Björklund 2012, 5.

²¹ Björklund 2012, 11.

²² Björklund 2012, 32.

remmat ansiomahdollisuudet. Suomen talouselämän nopeasti toteutunut rakennemuutos maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnaksi synnytti suuria ongelmia sekä työ- että asuntomarkkinoilla. Tilastojen mukaan maa- ja metsätalouden osuus tuotannosta putosi 46:sta 12 prosenttiin vuosina 1954–1970. Teollisuus työllisti vain pienen osan maaseudun väestöstä. Ruotsin samanaikainen teollisuuden työvoimatarve, Suomea parempi asuntotilanne sekä yhteispohjoismaisen työmarkkinasopimuksen mukanaan tuoneet muutokset kannustivat maastamuuttoon.²³

Suuren osan maastamuuttaneista muodosti työtä tai opiskelupaikkaa hakeneiden nuorten aikuisten joukko, 18–24-vuotiaat, joita eivät pidätelleet Suomessa ura tai perhesuhteet. Uuteen maahan lähtemistä edesauttoi nuoruuden halu nähdä maailmaa sekä tieto siitä, että Suomeen pystyy aina palaamaan.²⁴ Maastamuuttaneet löysivät työpaikkansa eri alojen teollisuuslaitoksista, kuten valmistusteollisuudesta, valimoista, autotehtaista, telakoilta, kumi-, tekstiili-, vaatetus- ja paperiteollisuudesta. Suurimpien teollisuusyritysten, kuten Volvon, Saab Scanian, Algotsin, SKF:n ja Elektroluxin työntekijöinä oli satoja, joillakin jopa tuhansia suomalaisia.²⁵

Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä Ruotsin teollisuuden työvoimatarve väheni ja noin puolet vuoden 1945 jälkeen Ruotsiin muuttaneista suomaalaissiirtolaisista palasi takaisin Suomeen. 1980-luvulla teollisuuden palveluksessa työskennelleiden suomalaisten määrä oli laskenut noin 40 prosenttiin. 1980-luvulla Ruotsissa kasvoi vuorostaan julkisen sektorin ja muiden palvelualojen työvoimatarve erityisesti hoitoalan rekrytoidessa runsaasti suomalaista työvoimaa.²⁶

Maastamuuttajat ovat kautta aikain olleet nuorta, työikäistä väestöä. Noin 50 prosenttia Suomesta Ruotsiin muuttaneita oli 2000-luvulle saakka iältään 18–24-vuotiaita. Vuonna 2010 tätä ikäryhmää edusti enää alle kolmasosa, mikä kertoo muutoksesta siirtolaisuuden luonteesta: Tänä päivänä ulkomaille lähdetään opintojen suorittamisen jälkeen, kun taas suurina muuttovuosina Ruotsiin muuttaneista enemmistö omasi pelkän peruskoulutuksen²⁷ Nykypäivänä yhä useammalla maastamuuttajalla onkin hyvä koulutus ja ammattitaito, joka on antanut toisinaan aiheen puhua jopa ”aivoviennistä” ulkomaille.

²³ Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 152, 171.

²⁴ Björklund 2012, 11–12.

²⁵ Korkiasaari & Tarkiainen, 174.

²⁶ Björklund 2012, 12.

²⁷ Björklund 2012, 14.

Myös muuton motiivit ovat muuttuneet ei-taloudellisten tekijöiden, kuten itsensä kehittämisen sekä uusien kokemusten hankkimisen noustessa paremman toimeentulon tavoittelun edelle. Vastaavasti, vaikka muuttohalukkuutta työperäiseen muuttoon Ruotsiin olisikin vähemmän koulutusta vaativien töiden suhteen ollut, on muiden maiden siirtolaisten sekä pakolaisten kohonnut määrä täyttänyt suomalaisten paikat huonommin palkatuissa tehtävissä.

Suomen kansalaisten määrä Ruotsissa on laskenut suhteellisen nopeasti. Kuolleisuus sekä paluumuutto Suomeen ovat tärkeimmät syyt määrän vähenemiseen. Vaikka muuttoliike maiden välillä laantui jo 1990-luvulla, on Ruotsi silti edelleen suomalaisten maastamuuttajien tärkein kohde. Vuositasolla Suomesta Ruotsiin muuttavien määrä on noin 3000 henkeä. Suomen kansalaisten määrä Ruotsissa vuonna 2010 oli hieman yli 70 000 ja vuonna 1970 yli 200 000. Todellisuudessa tämän päivän määrä on suurempi, sillä sekä Suomen että Ruotsin kansalaisuudet omaavat lapset tilastoidaan Ruotsissa vain ruotsalaisiksi. Kuitenkin, nykyinen muuttomäärä ei riitä ylläpitämään ruotsinsuomalaisista yhdistyskenttää yhtä elinvoimaisempana, kuin mitä se on aiempina vuosina ollut. Uusien sukupolvien on vaikea samaistua perinteiseen työväenkulttuuriin ja kielelliseen yhteisöllisyyteen.²⁸

2.2. Siirtolaiselämää: Toiseuden ja huonouden tunne

Ruotsinsuomalaisten identiteetti on muovautunut sekä ruotsalaisen yhteiskunnan käsityksistä ja odotuksista että ruotsinsuomalaisten itsensä identifioinnista. Kollektiivista identiteettiä tarkasteltaessa keskiössä ovat symboliset koodit, jotka sisältävät yhteenkuuluvuutta kuvastavia jaettuja tapoja sekä auttavat muodostamaan maailmasta tunnistettavaa tietoa²⁹. Ruotsinsuomalaisten määrittelemine on siirtolaisia lukuun ottamatta haastavaa. Suomea osaava henkilö, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyperäisiä suomalaisia, on todennäköisemmin laskettavissa ruotsinsuomalaisten joukkoon kuin suomen kieltä taitamaton henkilö, jonka vanhemmista toinen on syntyperäinen ruotsalainen (tai muunmaalainen). Ruotsinsuomalaisuuden kriteereinä ei pidetä myöskään kolmatta su-

²⁸ Björklund 2012, 22–23, 25.

²⁹ Kaunismaa 1997, 220.

kupolveutta tai kielitaitoa. Vahvimaksi kriteeriksi muodostuneen näin ollen henkilön oma ruotsinsuomalaisuuden kokemus – oma identifioituminen ruotsinsuomalaiseksi.³⁰

Identiteetin muodostuessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja ihmisen muodostaessa käsityksen itsestään usein sen perusteella, miten muiden uskotaan suhtautuvan itseen, hyväksyvät leimatut usein muiden heistä muodostaneet käsitykset. Aiemmissä tutkimuksissa esimerkiksi ruotsinsuomalaisten huomattiin uskovan ruotsalaisten suhtautuvan heihin kielteisesti ja samanaikaisesti tuntevan alemmuuden tunnetta sekä syyllisyyttä kielitaidottomuutensa vuoksi³¹.

Maastamuuton huippuvuosina suomalaiset seurustelivat työpaikoilla pääasiassa keskenään, jonka seurauksena jäi monilta kontakti ruotsalaiseen yhteiskuntaan heikoksi. Vuorotyöt sekä runsas ylitöiden teko vähensivät mahdollisuutta sekä suoranaista kiinnostusta esimerkiksi kielenopiskeluun vapaa-ajalla.³²

Yllättäviä eivät liene tutkimustulokset, joiden perusteella ruotsinsuomalaisten elinolot on havaittu keskimääräistä huonommiksi sekä erilaiset sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat yleisemmiksi kuin ruotsalaisilla. Osa ongelmista on varmasti yhteydessä nimenomaan siirtolaisten heikompaan yhteiskunnalliseen asemaan, siirtolaiselämän aiheuttamaan stressiin ja sitä kautta heikentyneeseen elämänhallintaan. Väistämätöntä on myös, että esimerkiksi kielitaidon puute sulkee pois lukuisia sosiaalisen kanssakäymisen sekä yhteiskunnassa etenemisen mahdollisuuksia. Kaikilla maastamuuttajilla ei ole riittäviä henkisiä sekä aineellisia voimavaroja muuton mukanaan tuoman suuren elämänmuutoksen käsittelemiseen. Etenkin 1960- ja 1970-luvun vaihteessa muuttajiksi muodostui myös paljon sellaisia henkilöitä, joilla oli ollut ongelmia jo Suomessa. Tällöin muutto uuteen ympäristöön vain edelleen kärjisti vaikeuksia.³³

Työttömyystilastoissa ruotsinsuomalaiset ovat sijoittuneet keskimäärin ruotsalaisten sekä muiden siirtolaisten välimaastoon. 1970-luvun lopun taloudellinen kriisi nosti ruotsinsuomalaisten työttömien määrän poikkeuksellisen korkeaksi (8 %). Talouden rationalisoinnin alettua kielitaidottomat ja ammatillista koulutusta vaille olleet suomalaiset irtisanottiin usein ensimmäisten joukossa. 1970-luvulla myös ruotsinsuomalaisten alko-

³⁰ Björklund 2012, 18, 21.

³¹ Jaakkola 1984, 40.

³² Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 177.

³³ Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 431–432.

holiongelmat olivat näkyvästi esillä tiedotusvälineissä. Vaikka tutkimuksia aihealueesta on tehty varsin vähän, on tilastojen mukaan ruotsinsuomalaisten miesten alkoholikuolleisuus ollut jopa 3,5-kertainen ruotsalaismiehiin verrattuna. Vähäisissä aihealueista tehdyissä tutkimuksissa haasteena on ollut arvioida, ovatko ruotsinsuomalaisten alkoholiongelmat yleisempiä kuin Suomessa asuvilla ja ovatko ne nimenomaan siirtolaisuudesta johtuvia tai jo entisestä kotimaasta mukana kulkeutuneita. Kuva ruotsinsuomalaisesta alkoholistimiehestä on kliseinen, mutta ei tutkimustulosten sekä tilastojen valossa vailla todellisuuspohjaa.³⁴

Muutkin sosiaaliset ongelmat ovat koskettaneet ruotsinsuomalaista väestöä. Vuosina 1972–1975 arvioitiin joka viidennen asunnottoman olevan kotoisin Suomesta. Svenska Dagbladet puolestaan arvioi, että vuonna 1991 neljännes Tukholman asunnottomista oli suomalainen, osuuden muodostaessa 800–1000 henkilön joukon. Päihteiden väärinkäyttäjien hoitolaitoksissa asiakaskunnasta noin 10 prosenttia oli tuolloin suomalaisia. Vuonna 1973 ruotsinsuomalaisten osuus kaikista Ruotsissa rikoksiin tuomituista oli 5,9 prosenttia. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin luku oli enää 4,6 prosenttia, eli kuitenkin vielä selkeästi korkeampi kuin ruotsalaisilla.³⁵

Suuren Ruotsiin muuton vuosikymmeninä ruotsalaisten asenteet suomalaismuuttajia kohtaan olivat varsin kielteisiä. ”En finne igen” ja ”finnjävel” -tyyppiset toteamukset ja haukkumanimet olivat yleisiä jopa lehtien sivuilla. 1960-luvun lopussa tehdyn tutkimuksen mukaan ruotsalaiset asettivat Suomesta muuttaneet siirtolaiset samaan kategoriaan, kuin Kreikasta, entisen Jugoslavian alueelta ja Puolasta muuttaneet siirtotyöläiset. Myönteisimmästä kuvasta tutkimuksen mukaan nauttivat norjalaiset, virolaiset, englantilaiset sekä ruotsalaiset itse. Eniten kielteisiä ominaisuuksia puolestaan liitettiin kreikkalaisiin ja suomalaisiin. Suomalaisia kuvattiin kyllä työteliäiksi, mutta kreikkalaisia riitaisemmiksi ja epäluotettaviksi.³⁶

1980-luvun alussa Ruotsissa päätettiin alkaa toteuttamaan joka kuudes vuosi kartoitusta, jolla tutkittiin ruotsalaisten suhtautumista ulkomaalaisiin. Ensimmäisessä kartoituksessa, vuonna 1981, kyselylomakkeessa mitattiin subjektiivisesti koetun samanlaisuuden käsitettä tiedustelemalla, mitä maahan muuttaneista etnisistä ryhmistä ruotsalaiset pitä-

³⁴ Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 441–443.

³⁵ Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 445–446.

³⁶ Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 434.

vät eniten kaltaisinaan. Vuoden 1981 tutkimuksessa sekä myöhemmin tehdyissä vuosien 1987 sekä 1993 kyselyissä selvisi, että ruotsalaisten mukaan kaikkein eniten heitä muistuttavia ovat norjalaiset sekä suomalaiset.³⁷

Ensimmäisen siirtolaisaallon suomalaiset eivät olleet ”ruotsinsuomalaisia”. He olivat ennen kaikkea Ruotsiin töihin tulleita suomalaisia³⁸. Koirasen tutkimuksen mukaan vuosina 1959–1960 Ruotsissa asuneet suomalaiset olivat irrallaan sosiaalisesta ja poliittisesta osallistumisesta sekä vieraantuneita yhteiskunnallisesta toiminnasta³⁹. Etninen tausta on voitu kokea jopa rasitteena ruotsinsuomalaisten keskuudessa. Ruotsin suomalaisyhteisön syntymisen yhteydessä on käytetty nimitystä ”passiivinen integraatio”, millä tarkoitetaan siirtolaisten ajautumista toistensa seuraan ja vastaavasti erityisten ponnisteluiden tarvetta hakeutuakseen ruotsalaisyhteisön joukkoon. Kyseessä ei useinkaan ole halu eristäytyä valtaväestöstä, vaan kyvyttömyys lähestyä ruotsalaisia esimerkiksi huonon kielitaidon tai valtaväestön negatiivisen suhtautumisen vuoksi⁴⁰. Näitä tutkimustuloksia ajatellen voidaan siis sanoa identiteetin olevan jotakin ajassa kiinni olevaa, alituisen muuttuvaa sekä tiedottomissa prosesseissa elävää pikemminkin kuin jotakin, joka sijaitisi valmiina tietoisuudessa⁴¹.

Ruotsissa esiintynyt kuva Suomesta ja suomalaisista on sekoitus vaikutteita Ruotsiin muuttaneilta suomalaisilta sekä suoraan Suomesta tulleista aineksista. Albert Engströmin ja Gustaf Schröderin kirjalliset teokset sekä Dan Anderssonin balladit ovat välittäneet pääasiassa positiivista suomalaiskäsitystä lukijoilleen. Kuitenkin, tyypillistä ruotsinsuomalaisten jälkeläisille on pitkään ollut oman suomalaisen alkuperän häpeäminen. Suomalaisuuden trauma lienee johtunut sen yhdistymisestä alaluokkaiseen alkuperään.⁴²

Ruotsinsuomalaisten työn arvon ja ahkeruuden ovat tunnustaneet myös ruotsalaiset. On jopa sanottu, että ilman suomalaista työvoimaa koko Ruotsin sodanjälkeisen talouselämän kehitys olisi hidastunut, eikä Ruotsi ilman ruotsinsuomalaisia olisi kehittynyt yhdeksi maailman kehittyneimmistä talouksista⁴³.

³⁷ Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 434.

³⁸ Björklund 2012, 17.

³⁹ Koiranen 1966, 85.

⁴⁰ Jaakkola 1984, 26–27.

⁴¹ Hall 1999, 39.

⁴² Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 130.

⁴³ Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 496.

3 STEREOTYPIAT

3.1. Mitä stereotyyppiä ovat

Stereotyyppiä ovat yleistyksiä, jotka kohdistuvat tiettyihin ihmisryhmiin. Stereotyyppiä ovat välttämättömiä ihmisten välisessä kanssakäymisessä niiden auttaessa meitä ennakkoimaan ja selittämään toisten käyttäytymistä. Ne ovat välttämätön tekijä kognitiivisessa järjestelmässämme ja pyrkimyksessämme hahmottaa ympäröivää maailmaa. Stereotyyppiä helpottavat uuteen kulttuuriin sopeutumista sekä uusissa tilanteissa toimimista. Salo-Leen mukaan stereotyyppiä ovat uuden kohtaamisen ”the first best guess”. Stereotyyppiä muutetaan lisätiedon ja kokemuksen karttuessa henkilöistä tai tilanteista.⁴⁴

Richard Dyerin mukaan ymmärrämme kohtaamamme ”erityisen” sille parhaiten sopivan tyyppin kautta. Esimerkiksi, tulkitsemme ”pöydäksi” litteän, jalkojen päällä olevan tason, jolle pystymme asettamaan esineitä. Vaikka emme olisi koskaan nähneet juuri vastaavan näköistä pöytää, olemme kykeneväisiä sovittamaan kohtaamamme objektin yleiseen ”pöydän” käsitteeseen tai luokkaan käyttämällä hyväksemme sitä, mitä Alfred Schultz nimitti tyyppittelemiseksi (engl. typification). Tällä tavalla yritämme saada ”tolkkua” asioihin laajempien kategorioiden avulla. Samalla tavoin toimimme kohdatesamme uusia henkilöitä. Tiedon rakentaminen lähtee henkilön edustamien roolien hahmottamisesta. Asetamme henkilön erilaisten ryhmien jäseneksi sosiaalisen luokan, sukupuolen, iän, kansallisuuden, kielen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun vastaavan mukaan. Stereotyyppittämisessä näin ollen pelkistetään kaikki kohdattavaa henkilöä koskeva muutamiksi piirteiksi niitä yksinkertaistaen ja liioitellen. Tästä voimme huomioida sen, että stereotyyppittäminen pelkistää ja luonnollistaa eroja sekä harjoittaa kahtia jakamisen strategiaa, jossa normaali erotetaan epänormaalista.⁴⁵

Lippmannin mukaan stereotyyppien vuoksi näemme maailmassa sellaisia asioita, jotka sopivat mielessämme jo oleviin mielikuviin. Tällainen ajattelutapa on voimiamme säästävää. Kaiken näkeminen uutena ja yksityiskohtaisena olisi ylitsepääsemättömän raskasta ja kiireisissä tilanteissa mahdotonta.⁴⁶ Haitallisiksi stereotyyppiä voidaan luokitella silloin, kun ne ovat tiedostamattomia, ne kohdistetaan yksittäisiin ryhmän jäseniin, niille annetaan liioiteltu positiivinen tai negatiivinen arvo tai kun niitä ei muuteta tiedon ja

⁴⁴ Salo-Lee 1996, 17.

⁴⁵ Hall 1999, 190–191.

⁴⁶ Lippmann 1984, 41–43.

kokemuksen karttuessa⁴⁷. Tällaisina ennakkoluuloiksi muodostuvat stereotyypit asettuvat kulttuurienvälisen viestinnän esteiksi niiden aiheuttaessa epävarmuutta ja ryhmien välistä jännitystä. Erityisen ongelmallisia stereotyypit ovat liiallisina yleistyksinä (engl. overgeneralizations) tai liiallisina yksinkertaistuksina (engl. oversimplifications). Tällaisissa tapauksissa tietyn ryhmän kaikilla jäsenillä uskotaan olevan ryhmään liitettyjä piirteitä, kuten esimerkiksi yleistyksessä ”kaikki suomalaiset ovat juoppoja” tai ”kiinalaiset ovat yhteisöllisiä”. Liiallisissa yksinkertaistuksissa ei huomioida ryhmän sisäistä vaihtelua eikä faktaa siitä, että kaikissa kulttuureissa on kaikkia piirteitä.⁴⁸

Pelkän eri kulttuurien välisten kontaktien- tai kulttuureja koskevan tiedon lisääntymisen ei ole todettu vähentävän ennakkoluuloja. Ennakkokäsitysten muuttumiseen sekä kulttuurienvälisen viestinnän kehittymiseen tarvitaan suotuisissa olosuhteissa tapahtuvaa eri kulttuurien edustajien tiiviimpää kanssakäymistä. Epäsuotuisat olosuhteet puolestaan edesauttavat kielteisten stereotyyppioiden syntymistä.⁴⁹

Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tehokas viestintä edellyttää viestinnän osapuolilta herkkyyttä havaita toistensa tavoitteet sekä taitoa tulkita toistensa viestejä. Vuorovaikutustilanteessa osapuolet havainnoivat toisiaan ja yrittävät saamiensa viestien avulla selvittää, millainen toinen osapuoli on ja miksi hän käyttäytyy siten kuin käyttäytyy. Havainnointi on viestipaljoudessa kuitenkin epätarkkaa ja tulkinnat tehdään omien kulttuurisidonnaisten tietojen pohjalta. Stereotyypit ovat eräs luokittelun keino, joka helpottaa ihmistä ohjaamaan omaa käyttäytymistään sekä järjestämään kokemansa.⁵⁰

Viestintätilanteessa tehtävässä tulkintaprosessissa ihmisten on todettu noudattavan säännönmukaisuutta. Tulkinnat perustetaan aikaisemmissa vuorovaikutustilanteissa saatuihin kokemuksiin eikä niiden merkitystä uusissa tilanteissa kyseenalaisteta. Tämä on hyödyksi jokapäiväisen elämän tilanteissa, mutta voi aiheuttaa ongelmia kulttuurienvälisessä viestinnässä⁵¹. Tulkintojen ongelmallisuutta lisää niiden arvoväritteisyys. Kulttuurienvälisissä viestintätilanteissa omaa kulttuuria käytetään mittapuuna arviointien kääntyessä näin etnosentrisiksi. Oman kulttuurin tapoja pidetään normaaleina ja

⁴⁷ Dahl 1995.

⁴⁸ Salo-Lee 1996, 17–18.

⁴⁹ Salo-Lee 1996, 19.

⁵⁰ Salo-Lee 1996, 21.

⁵¹ Adler 1992, 70.

siitä poikkeavaa epänormaalina tai vääränä. Näin ollen kulttuurienvälisessä viestinnässä tärkeää olisi pyrkiä mahdollisimman objektiiviseen havainnointiin.⁵²

3.2. Kansallinen identiteetti ja kansalliset stereotypiat

Kansalliset kulttuurit leimallisuuksineen ovat moderni ilmiö. Esimodernin ajan heimon, kansaan, uskontoon ja alueeseen kohdistunut identifikaatio siirtyi läntisissä yhteiskunnissa kohdistumaan kansalliseen kulttuuriin. Kansallisen kulttuurin syntyminen edesauttoi yleisen lukutaidon standardien muodostumista, yhden puhekielen muodon nousua yleiseksi kansakunnan viestintävälineeksi, homogeenisen kulttuurin muodostumista sekä kansallisten kulttuuristen instituutioiden, kuten koululaitoksen ylläpitoa.⁵³

Kansalliset kulttuurit eivät kuitenkaan ilmenny ainoastaan kulttuurisina instituutioina vaan myös symboleina ja representaatioina. Kansallinen kulttuuri ohjaa toimintaamme ja järjestää käsityksiämme itsestämme rakentamalla identiteettejä joihin identifioitua kansakunnan merkityksiä tuottamalla. Näitä merkityksiä on nähtävissä kansakunnasta kertovissa tarinoissa ja muistoissa, jotka yhdistävät kansakunnan nykyhetken sen menneisyyteen. Kuten Benedict Anderson⁵⁴ on asian muotoillut, on kansallinen identiteetti ”kuvitteellinen yhteisö” (engl. *imagined community*).⁵⁵

Kansakunnan kertomus historiassa, kirjallisuudessa, mediassa ja populaarikulttuurissa tuottaa joukon kuvia, mielenmaisemia, skenaarioita, kansallisia symboleja ja rituaaleja, jotka edustavat niitä yhteisiä kansallisia kokemuksia, suruja, voittoja ja katastrofeja, jotka luovat kansakunnalle olemassaolon merkityksen. Tällaisen ”kuvitteellisen yhteisön” jäsenenä pystymme näkemään itsemme osallisiksi tässä kertomuksessa, mikä puolestaan luo merkitystä olemassaolomme.⁵⁶

Globalisoituvassa nykymaailmassa on esitetty väitteitä, joiden mukaan kulttuuriset identiteetit olisivat heikentymässä tai jopa kokonaan katoamassa. Kansakuntien välinen kulttuurinen vaihto sekä globaali kuluttajuus mahdollistavat alueellisesti kaukanakin toisistaan sijaitsevien ihmisten kesken ”yhteisten identiteetin”. Tällainen kollektiivinen

⁵² Adler 1992, 75.

⁵³ Hall 1999, 46.

⁵⁴ 1983.

⁵⁵ Hall 1999, 47.

⁵⁶ Hall 1999, 47–48.

identiteetti syntyy heidän jakaessaan yhteisiä mielenkiinnon kohteita ja kuluttaessaan samoja tavaroita. Ulkopuolisten vaikutusten myötä on kulttuurisia identiteettejä haastavaa säilyttää koskemattomina ja estää niiden heikentymistä. Globalisaation aikakaudella paikallisista, alueellisista ja yhteisöidentiteeteistä on tullut aiempaa tärkeämpiä samalla, kun identiteetit ovat irtautuneet spesifeistä ajankohdista, historioista ja traditioista, niiden esittäytyessä ”vapaasti leijuvina” identiteetteinä, joista näyttää olevan mahdollista valita itseensä parhaiten sopivat ja vetoavat. Ilmiö on tullut tunnetuksi ”kulttuurisena homogenisoitumisena”.⁵⁷

Kulttuurienvälisessä viestinnässä stereotyypittelyn suhteellisuus näkyy ristiriitaisilta tuntuissa toteamuksissa kuten ”parasta suomalaisissa on, että he ovat aina niin vakavissaan” (työtilanteissa) ja ”pahinta suomalaisissa on, että he ovat aina niin vakavissaan” (sosiaalisissa tilanteissa). Sama ominaisuus voi näin ollen olla toisissa tilanteissa kielteinen asia, toisissa taas myönteinen.⁵⁸

Arkielämässämme kansalliset stereotyypit näkyvät kepeämmässä mielessä kaikille meille tuttuina stereotyyppioita heijastavina vitseinä, kuten:

”Suomalainen, ruotsalainen ja venäläinen menivät ravintolaan syömään. Ruotsalainen tilasi kaikille pihvit. Hetken kuluttua tarjoilija tuli takaisin ja sanoi: ”Anteeksi, mutta meillä ei ole lihaa”. Ruotsalainen sanoi: ”Mitä, ei lihaa?”. Venäläinen sanoi: ”Mitä on liha?” Kun taas suomalainen sanoi: ”Mitä on anteeksi?”

Vitsi esittää ruotsalaiset stereotyyppisesti hyvinvoivana ja vauraana kansana ja venäläiset köyhimpinä, puutteessa elävinä. Suomalaiset puolestaan stereotyypitetään viestintätaidoiltaan kehittymättöminä, epäkohteliaasti kommunikativina ihmisinä.

4 RUOTSINSUOMALAISTEN KOKEMUKSET SUOMALAIISIIN KOHDISTUVISTA STEREOTYPIOISTA RUOTSISSA

Tässä luvussa käsitelen kirjoituskutsuuni teksteillään vastanneiden informanttien kirjoituksia. Luku koostuu yhdeksän tekstin analyysistä. Teksteistä jokainen on eri henkilön

⁵⁷ Hall 1999, 61–62.

⁵⁸ Salo-Lee 1996, 15.

kirjoittama. Kappaleessa 1.3. olen kertonut siitä, kuinka perehdyin minulle lähetettyihin teemakirjoituksiin. Edellä esittelemäni prosessin mukaisesti, olen jakanut tämän kappaleen kuuteen väliotsikkoon, joista jokainen ilmentää analyysivaiheessa kehittämiäni teemaluokituksia. Teemoittelun avulla olen määrittänyt kirjoitusten vahvimmat suomalaisstereotyypit, jotka esittelen ohessa. Kappaleessa käyttämäni lainaukset ovat teksteistä sellaisenaan poimittuja. Kieliasuun tai oikeinkirjoitukseen en ole tehnyt korjauksia. Ainoastaan sujuvoittaakseni lukijan urakkaa, olen lisännyt erään kirjoittajan tekstiin ä- ja ö-pisteet. Kunkin tekstiini nostamani sitaatin perään olen merkinnyt tekstin kirjoittajan koodin. Koodista on nähtävissä kirjoittajan sukupuoli (M / N).

”Har vi kommit hit för att supa eller snacka skit!”

Ennako-olettamukseni mukaisesti kirjoittajien teksteistä vahvimpana suomalaisstereotyyppinä esiin nousi runsas ja hallitsematon alkoholinkäyttö. Otsakkeeseen siteeraamani lausahdus on erään informantin tekstissään jakamasta vitsistä, jossa ”svensken”, ruotsalainen sekä ”Pekka”, suomalainen, juovat yhdessä alkoholia:

Svensken och Pekka hade kommit ihop för att dricka. Varje gång som svensken ville ta en klunk, lyfte han sitt glas, riktade det mot Pekka och hojtade: ”Skål!” Pekka glodde sytt under gluggen, men till slut utbrast han argt: ”Har vi kommit hit för att supa eller snacka skit!” (M1)

Tässä vitsissä yhdistyy kaksi tekstien vahvinta suomalaisstereotyyppiä: Hiljainen ja juro sekä runsas alkoholinkäyttö. Vitsin asettelussa on myös nähtävissä muidenkin kirjoittajien teksteissä aistittavissa ollutta asetelmaa, jossa suomalaisstereotyyppiin liittyy vähempiarvoisuus ruotsalaiseen verrattaessa. Ruotsalainen on sivistynyt ja intellektuelli, suomalainen sen sijaan primitiivinen ja sivistymätön. Alkoholista sekä introverttiudesta samassa lauseessa kirjoittaa myös toinen informantti:

Kohtaamaani stereotyyppittelyyn on liittynyt hyvin voimakkaasti alkoholin käyttö (Koskenkorva), väkivaltaisuus (puukot ja öykkäröinti), puhumattomuus ja hiljainen jurotus (tai vastakohtana holtiiton kiroilu). Ja tietenkin sauna, josta ei kuitenkaan paljoa tunnuta sen enempää tiedettävän kuin, että siihenkin liitetään se juopottelu, jos ei Koskenkorvaa niin sitten Lapin Kultaa. (N1)

Viinan juontia suomalaisten stereotyyppinä omakohtaisen kokemuksensa kautta käsitte-
li myös kirjoittaja, jonka tekstissä viitattiin edellä mainitsemaani suomalaisten sekä
ruotsalaisten sivistyneisyyden tason eriäväisyyteen liittyvään stereotyyppiin:

*Mikäli illanistujaisissa kädessä onkin viinilasi, tai muu juoma kuin viina, voi kommenttia odotella että miksi sinulla ei suomalaisena ole viinaa. Suomalaisten ajatellaan myös olevan kovia viinan juojia (ja useiden myös alkoholisteja), joilla ei ole sivistyneitä rajoja juomisen suhteen. Tämäkin menee samaan juttukategoriaan että ajatellaan että suomalaisilla ei kenties ole sitä samaa sivistyneisyyttä kuin ruotsalaisilla, vaan että juodaan kännit halvalla viinalla ja riehu-
taan kännipäissään. (N4)*

Kaksi kirjoittajista mainitsi alkoholista vitsailun ja juopotteluvitsit alkoholin käyttöön
liittyvinä stereotyyppinä. Toinen kirjoittajista kuitenkin lisäsi, että ei itse pidä kyseisen
aihealueen vitsejä hauskoina niiden viitattaessa sosiaalisiin ongelmiin (M2). Myös kaksi
muuta kirjoittajaa käsitelivät alkoholismien käyttämistä stereotyyppinä erityisen ikävänä
asiana ja pukivat sen samaan konkreettiseen esimerkkiin:

*Pultsari lastenkirjassa on nimeltään Heikki ja Susanna Alakosken August-
palkittu romaani Sikalat aiheutti mielipahaa monelle täällä asuvalle suomalai-
selle kuvatessaan alkoholitiperheenä juuri Moilasia. (N2)*

*När Susanna Alakoskis bok ”Svinalängorna” kom ut, minns jag att jag blev
upprörd och ledsen när en arbetskamrat uppfattade bokens berättelse som en
sanning om finska invandrarfamiljer i allmänhet på 60–70-talet, medan jag i
stället såg boken som en skildring av en familj i förorten, av fattigdom, arbets-
löshet, social misär och alkoholmissbruk – d v s främst en klassfråga. Bokens
bild lanserades också ofta som representativ för finska invandrare i Sverige.
(N3)*

Jälkimmäisen sitaatin kirjoittaja pohti tekstinsä aluksi juuri ruotsinsuomalaisten jaotte-
lua Ruotsissa. Kirjoittajan mielestä ”suomalaisia Ruotsissa” sekä ”suomenruotsalaisia
Ruotsissa” koskevat eri stereotyypit. Kyse on hänen mielestään sosioekonomisesta sta-
tuksesta: Suomenruotsalaiset Ruotsissa ovat hienompaa väkeä, ”finare folk”. Kulttuu-
rieliittiä sekä paremmalla taloudella, terveydellä ja maulla varustettuja. He ovat itse-
varmoja, röyhkeitä, eksoottisia. (N3.) Sen sijaan suomalaisia Ruotsissa stereotyyppite-
tään eri klisein:

- - *Å ena sidan den okultiverade och gemene finnen, som super och slåss – inte vin utan ren sprit och råsupande, knivslagsmål och grova svordomar, som är hängiven bastubadare och piskar sig med ris i het ånga, som klär sig praktiskt men skärande smaklöst i träningsoverallbyxor med rand och kavaj, som är ordkarga, tystlåtna och stumma. (N3)*

”Mutta toisaalta työtä olemme kovia puskemaan”

Huomattavan suuren määrän mainintoja keräsi myös kategoria ”hyvä työntekijä / ahkera työntekijä”. Eräs kirjoittaja kuvasi suomalaisten sisukkuutta henkilökohtaisen kokemuksensa kautta:

Suomalainen tekee työnsä tunnollisesti, on vähäpuheinen ja kestävä. Ennen synnytystäni kättilö sanoi minulle, että suomalainen nainen selviää synnytyksestä yhtä helposti ja vaivattomasti kuin lukaisisi aikakauslehden. (N2)

Kukaan kirjoittajista ei suoranaisesti kertonut hyötynensä suomalaisstereotyypeistä, mutta eräs kirjoittajista koki eniten hyödyksi nimenomaan tehokkaan työntekijän stereotyyppi:

Rehellinen ja ahkera on enemmän positiivinen stereotypia suomalaisista. Tämä tulee ilmi lähinnä työpaikalla, jossa suomalaiset mielletään usein tehokkaiksi työntekijöiksi. Tämän koen olevan enemmän hyödyllinen stereotypia uutta työpaikkaa hakiessa. (N4)

Vaikka hyvän työntekijän suomalaisstereotyypistä kirjoitettiin lähes poikkeuksetta positiivisena asiana, sidottiin se yhdessä kirjoituksessa myös negatiiviseen ilmiöön:

Å andra sidan den goda arbetaren, den duktiga, skötsamma, stolta finnen, som arbetar grymt hårt för att tjäna pengar för att betala av huset snabbt, men som anklagas för att förstöra ackord och som tidigt slits ut fysiskt och blir förtidspensionär. (N3)

Edellä mainitussa esimerkissä ahkeran työntekijän stereotyyppi yhdistyy negatiivisävytteiseen sisu-stereotyyppiin, jossa suomalainen elämisen sijaan suorittaa. Kestävyyttä ja sisua sivuttiin toisen kirjoittajan tekstissä sotiin liittyen. Kirjoittaja kertoi kuulleensa 70-luvulla useita tarinoita / vitsejä, joissa Pekka ei koskaan antanut periksi. Ei, vaikka kuinka ammuttu olisi ollut. (M1).

”Suomen kieli on rumaa”

Kirjoittajien teksteissä suomalaisstereotyypiksi nousi myös suomalaisten tapa puhua ruotsia. Kuten otsakkeessa mainitaan, kahdessa tekstissä käsiteltiin myös ruotsalaisten mielipidettä suomen kielestä. Kirjoittajat kertoivat omakohtaisena kokemuksenaan kuulleen ruotsalaisten kommentoivan suomen kieltä ruman kuuloiseksi. Kieli-stereotyyppiin otsaketta valitessani mietin pitkään, voiko toisen kieliryhmän mielipide toisesta kielestä muodostaa toisen kieliryhmän stereotypian. Päädyin ajatukseen siitä, että vaikka ”Suomen kieli on rumaa” ei ole stereotyyppi, kuuluu kansalliseen stereotyyppiin myös kyseisen kansan käyttämä kieli. Kun stereotyyppitämme brittiä, puhumme englantia tietyllä tyylillä. Kun stereotyyppitämme teksasilaista, kuuluu aksentti olennaisena osana kokonaiskuvaan. Koska tutkimuskysymyksessäni tietyn kansallisuuden edustajat käsittelevät omien havaintojensa ja kokemustensa kautta toisen kansallisuuden heistä käyttämiä stereotyyppijä, on perusteltua, että ruotsalaisten mielipide suomen kielestä ruman kuuloisena kielenä otetaan mukaan stereotyyppeihin. Tällöinhän kyseessä on ruotsalaisten mielissä oleva kuva suomalaisesta, joka puhuu kieltä, joka heidän korvissaan kuulostaa rumalta.

Suomalaisten ruotsin kielen aksentista kerrottiin informanttien teksteissä omakohtaisten kokemusten kautta. Kahdessa kirjoituksessa jaettiin kokemuksia puhetapaan liittyvästä naljailusta:

Det hände också att någon försökte reta mig genom att härma min finska brytning när jag talade svenska. — Jag kände mig dock aldrig mobbad och tog med humor emot försöken att härma mig. (M1)

Esimieheni pilaili joskus suomalaisten huonolla ruotsin kielen ääntämisellä. Me suomalaiset puhumme hitaasti, emme osaa sanoa /b/, /d/ tai /g/ kun pitäisi. Joku pilaili, että suomalaiset ovat perustaneet omassa asuinlähiössään kalastuskerhon, jonka nimi on ”Viska och ryta” pro ”Fiska och skryta”. Tuollaisia puujalkavitsejä on varmaan muitakin. (M3)

Jälkimmäisen tekstin kirjoittaja palasi vielä myöhemmin tekstissään tähän työpaikamuistonsa kertoessaan esimiehen pilaillevan asenteen tuntuneen ”hyvin ikävältä”.

Eräs informanteista kirjoitti suomalaisten puhetyylistä ruotsalaisten korvissa humoristisempaan sävyyn:

Muumit ovat kenties yksi tunnetuimmista ”suomalaisista” tv-sarjoista, koska ääninäyttelijät ovat olleet suomenruotsalaisia. Monet ruotsalaiset tavatessa ilmoittavat rakastavansa muminsvenskania. Tähänkin liittyy hieman alentava asenne, sillä tällöin keskustelun taso ei ole enää korkea vaan ruotsalainen odottaa koiranpentuilmeellä kuulevansa lisää sitä ruotsia mitä muumien jaksoissa lapsena sai kuunnella. Itselläni ruotsi ei enää kenties ole sitä aidointa muminsvenskania asuttuani Ruotsissa pidempään joten en voi tarjota tätä täysin nostalgista kokemusta, mutta tällöin tarkkasilmäinen ruotsalainen jääkin odottamaan että mikä sana ääntyy sujuvasti muminsvenskanilla ja sitten toistaa perästä, koska se kuullostaa vaan niin söpölle. Tällöin keskustelu ei tietenkään voi jatkua kovin korkealla tavalla. (N4)

”Oj du är från Finland, har du en kniv då?”

Puukko-stereotyyppi oli ainut teksteistä esiin tullut stereotyyppi, johon en ollut itse aiemmin törmännyt. En ole kuullut Ruotsissa ollessani suomalaisiin kohdistettuja puukkovitsijä, enkä myöskään törmännyt elokuvissa tai muussa viihteessä moiseen stereotyyppiin. Eräs informanteista kertoi myös kummastelleensa puukkostereotyyppiä Ruotsiin muutettuaan:

Heti Ruotsiin muuttamisen jälkeen (noin 3,5v sitten) muistan stereotyyppioiden lähinnä aiheuttaneen kummastusta itsessä. Varsinkin jotkin stereotypiat kuten esimerkiksi kommentit liittyen puukkoihin tuntuivat todella erikoisilta. Eikä ollut aavistustakaan mistä sellainen stereotypia olisi voinut syntyä. (N1)

Yksi kirjoittajista, sotalapsena Ruotsiin saapunut, kertoi toisinaan vanhempien poikien naljailleen häntä suomalaisten puukkotavoista (M3). Otsakkeen sitaatin kirjoittaja puolestaan kertoo kokevansa puukkovitsit alentavina, niiden asettaessa ruotsalaiset jälleen sivistyneemmän kansakunnan asemaan:

Eryityisesti Malmön ja Etelä-Ruotsin alueella yleinen stereotypia on että kaikilla suomalaisilla on puukko. Kun esittelee itsensä ja mistä on kotoisin, voi odottaa kommenttia ”Oj du är från Finland, har du en kniv då?”. Tämä on yleinen stereotyyppinen vitsi johon saa vääntää väkinäistä naurua kuultuaan sen lukemattomia kertoja. Tämä pitää yllä tietyllä tapaa myös sitä juntti kuvaa suomalaisista harrastamassa puukkohippaa pikku hiprakassa. (N4)

Kirjoittajat liittivät puukot väkivaltaisuuden stereotyyppiin, joihin nivottiin myös muita sosiaalisista ongelmia, kuten esimerkiksi jo edellä mainittu runsas alkoholin juonti. Useampi kirjoittaja puhui nimenomaan ”puukkovitseistä”. Maantieteellisen sijainnin vaikutusta stereotyyppeihin tekstissään edellistä lainausta selkeämmin käsitteli toinen kirjoittaja:

En tiedä johtuuko se maantieteellisestä sijainnista, että Skånessa ollaan kaukana Suomesta ja jos kontakteja Suomeen ei ole niin silloin siitä eikä sen ihmisistä myöskään kovin paljoa tiedetä ja stereotyypit vaikuttavat vahvemmin mielikuvaa Suomesta ja suomalaisista? (N1)

”Suomalaiseen voi luottaa.”

Positiivisimpana suomalaisstereotyyppinä kirjoittajat kokivat rehtiyden stereotyypin, joka lähes poikkeuksetta yhdistettiin kirjoituksissa osaksi ahkeran työntekijän stereotyyppiä alla olevien esimerkkien mukaisesti:

Suomalaista arvostetaan työelämässä ahkerana, tunnollisena sekä luotettavana. (N5)

Suomalaiseen voi luottaa. Suomalainen tekee työnsä tunnollisesti, on vähäpuheinen ja kestävä. (N2)

Toinen kirjoittaja totesi mielikuvien suomalaisista ja suomalaisuudesta syntyneen 60–70-luvulla tehdaspaikkakunnille muuttaneen työväestön perusteella:

Myös ihmisten historian tuntemus tuntuu olevan hyvin hataralla pohjalla, Ruotsi-Suomen yhteistä historiaa ei oikeastaan tunneta ja mielikuvat suomalaisista/suomalaisuudesta ovat syntyneet 60-70-luvulla tehdaspaikkakunnille muuttaneiden työväestön perusteella. (N1)

Nämä lausahdukset yhdistettyinä kirjoittajien esittämiin, heidän tunnistamiinsa suomalaisstereotyyppeihin kertovat juuri siitä, että Ruotsin suomalaisstereotyypit ovat syntyneet sen väestön perusteella, jolla on ollut vaikeuksia päästä osaksi valtaväestöä. Valtaväestöön sitovien sosiaalisten kontaktien sijaan he ovat keskittäneet energiansa työn tekoon niin kauan, kun työtä on ollut tarjolla tai sitä on ollut jaksamisen puolesta mahdollista tehdä. Kirjoittajien esittämä stereotyyppihän ei ollut ”luotettava ystävä” tai ”rehellinen naapuri”, vaan nimenomaan rehti ja luotettava työntekijä. Kiintoisaa on myös

kahden eri informantin kirjoitukset siitä, kuinka he ovat nykypäivänäkin kokeneet haastavaksi solmia sosiaalisia kontakteja valtaväestöön työn ulkopuolella:

Vaikka ruotsalaisiin on helppo luoda kontakteja, he pitävät tiukan eron työn ja yksityisen elämänpiirin välillä. — Yksityisen elämänpiirin puolelle täällä Ruotsissa on vaikea päästä, vaikka olisikin entinen luotettavan muumikansan jäsen. (M3)

En tiedä onko stereotyyppioilla ollut vaikutusta, mutta koen, että juurtuminen/kotiutuminen Ruotsiin on ollut todella vaikeaa. Liekö sitte kyse ainoastaan tyypillisestä individualistisesta pohjoismaisesta kulttuurista, jossa uusiin ihmisiin tutustuminen ja oman paikkansa yhteisöissä löytäminen on hidasta vai liekö stereotyypeistä johtuvat ennakkoluulot lisänneet oman vaikeusasteensa soppaan. (N1)

”Smalltalk är, tycker vi, onödigt snack”

Hiljaisen kansan stereotyyppi on se, jonka kuvittelin yhdeksi vahvimmistä stereotyypeistä tutkimustyöhön tarttuessani. Ennakko-olettamukseni olin muodostanut ulkomailta viettämäni ajan- sekä siellä käytyjen keskustelujen perusteella. Kuitenkin, hiljaisen ja juron stereotyyppi mainittiin selkeästi vain kolmessa teemakirjoituksessa. Tämän valossa voisi ajatella, kansallisista stereotyypeistä löytyy eroja stereotyyppittävästä maasta riippuen. Ruotsin suomalaisista luoma stereotyyppi ei olekaan vastaava verrattuna vaikkapa englantilaisten suomalaisista määrittämään stereotyyppiin. Ruotsissa hiljaisen juron stereotyyppiä merkittävämmäksi on muodostunut alkoholisoituneen, saunakulttuuria ylläpitävän, ahkeran työntekijän suomalaisstereotyyppi.

Hiljaisuutta pohdittiin teemakirjoituksissa muun muassa seuraavalla tavalla:

Den finländska tystnadskulturen är känd över hela världen. Det kretsar vitsar om den och man har också forskat i den: the silent Finn är ett begrepp både bland vanligt folk och bland forskare. Ett svensk-finsk-estniskt forskarteam jämföra hur mycket mammor pratar med sina bebisar i Sverige, Finland och Estland. Man kom fram till att minst prat förekom hos estländare och finnar, mest mellan svenska mammor och deras ungar. Forskarna sammanfattar att ”fåordigheten förefaller vara kännetecknande för finsk-ugriska folk.” (M3)

Eräs kirjoittajista kertoi tekstissään siitä, kun ei itse osukaan ruotsalaisten määrittämään stereotyyppiin:

Suomalaisten ajatellaan olevan melko kylmiä ja tunteettomia. Itse olen melko ulospäinsuuntautunut ja nauravainen, joten saan kommenttia usein etten ole kuin normaali suomalainen, koska olen liian äänekkäs ja hymyilevä. Jotenkin kuva jurosta, kivinaamisesta suomalaisesta on piirtynyt ruotsalaisten mieleen.
(N4)

Suomalaisten keskustelukulttuuria analysoitiin yhdessä teksteistä, josta olen poiminut tämän teeman otsakkeen. Kirjoittajan näkemyksen mukaan hiljaisuuteen liittyvä käyttäytyminen on sidoksissa myös ikään. Kirjoittaja pohti suomalaisen hiljaisuuden kulttuurin olevan vahvempi vanhemmilla sukupolvilla, kuin nykypäivän nuorilla. Kirjoittajan mukaan se, että emme suomen kielessä niinkään käytä korulauseita tai kohteliaisuusfraaseja, voidaan tulkita positiivisena suorasukaisuutena, johon ei liity vastapuolen turhaa mielistelyä. Kuten otsakkeessa siteeraan, mielletään kirjoittajan mielestä small talk keskustelukulttuurissamme turhaksi jutusteluksi, eikä niinkään anglo-amerikkalaisen kulttuurin tapaan keinoksi luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. (M3)

Suomalaiset Ruotsin mediassa

Median tapaa kirjoittaa suomalaisuudesta ja suomalaisista pohdittiin teksteissä kiitettävän paljon. Kaksi kirjoittajista oli sitä mieltä, että Suomesta ei juurikaan puhuta Ruotsin valtamediassa. Kaksi kirjoittajista puolestaan kirjoitti median käsittelevän Suomea, suomalaisuutta ja suomalaisia myönteisesti. Kirjoissa ja televisiosarjoissa suomalainen esitettiin kirjoittajien mukaan huonosti pukeutuvana, sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevana tuppisuuna (neljä mainintaa). Toisaalta, eräs kirjoittajista pohti mediassa esitettävän suomalaisstereotyypin olevan kaksijakoinen ja jakautuvan suomalaisstereotyyppiin sekä suomenruotsalaisstereotyyppiin. Kirjoittajan mukaan Stina Ekblad, Mark Levengood, Yrsa Stenius, Axel Schulman edustavat kulttuuria, kirjallisuutta ja viihdettä sekä suomenruotsalaisuutta. Susanna Alakoski sekä Markoolio sen sijaan edustavat yhtäläillä kulttuuri- ja mediamaailmaa, mutta suomalaisesta näkökulmasta. (N3) Kirjoittaja huomioi myös Arto Paasilinnan ja Aki Kaurismäen Suomi-kuvan rakentajina:

Arto Paasilinna har gjort sitt för att sprida och befästa myter och stereotyper om den smått galne, ohämmade, kreativa finnen. Aki Kaurismäki har på motsatt

sätt med sin absurda humor och renrakade stil odlat finnen som absurt tigande hanterar överdjävliga och sorgliga livslägen. Både författaren och filmmakaren i fråga kanske på gott har spridit stereotypier om finnar - bilden av en egensinnig, kreativ, lekande, existentiellt kämpande, viljestark och målmedveten sär-ling - satt finnen på karan så att hon syns och man vill höra / se / veta mera. (N3)

Kaurismäki-mainintojen ohella myös K-raudan mainokset Jarmo Mäkisen kera huomi-
oitiin teemakirjoituksissa:

Kaurismäkis filmer är kultförklarade i Sverige, och kanske också övertygar de somliga att det finns sanning i de finska stereotyperna. Det finska företaget Rauta annonserar ofta sina produkter med en finsk skådespelare som använder manliga, fåordiga finska stereotyper i sitt utspel. (M1)

Erään kirjoittajan näkemyksen mukaan suomalaisuus yltääkin uutiskynnyksen yli K-raudan mainosten tapaan lähinnä itseironian kautta. Kirjoittaja mainitsi esimerkkinä YouTube-videon, jossa suomalaismies oli kuvattu stereotyyppiseen sävyyn ”vähäpuheisenä ja tunneilmaisunaan vammaisena erakkona”. Kirjoittajan mukaan myös Ruotsissa kuultavat suomalaisvitsit ovat suomalaisten kertomia, ruotsalaisten kertoillessa puolestaan norjalaisvitsejä. (N2). Myös toinen kirjoittaja oli samoilla linjoilla:

Suomalaiset ovat kuitenkin sivurooleissa, kun ajankohtaisia asioita käsitellään. Emme taida esiin tulemisen taitoa jotakuta Levengoodia tai Saijonmaata lukuun ottamatta. (M3)

Vaikka toisaalta kirjoittajat kokivat suomalaisen esitettävän Ruotsin mediassa K-raudan Jarmo Mäkisen tyyliin, pohdittiin myös muita Suomi-kuvan luoja:

Levengood on monissa yhteyksissä esiintyvä suomalaisjulkis, joka ei todellakaan itse mahdu siihen suomalaisen miehen stereotyyppiin, jonka myös Jarmo Mäkinen on kansallistanut paljon huomiota herättäneillä K-raudan mainoksilla, joissa hän uhkuu jääräpäistä luotettavuutta. (N2)

Vaikka median käyttämät stereotyypit koettiin useimpien kirjoittajien mielissä negatiivisiksi karikatyyreiksi, nousi teksteistä esiin myös mielipiteitä siitä, että media käsiteli suomalaisia ja suomalaisuutta positiivisessa valossa:

Jos kyse ei ole kielestä vaan yleensä suomalaisuudesta, me olemme hellittyä ”muumikansaa”, siis itse asiassa perinteistä ruotsalaisuutta kannattavia ihmisiä kuningaskunnan entisestä itäosasta, Österlandetista. — Ruotsissa-oloaikani yleinen suhtautuminen suomalaisiin on muuttunut, parantunut, jos kohta meistä puhutaan harvoin. Eniten on puhuttu Suomen hyvästä koululaitoksesta kun ruotsalaisten menestys PISAssa on ollut kohtalaista surkeampi, aiemmin Nokia oli tapetilla mutta ei enää. (M3)

Aikaisemmin mainittuja komediasarjoja lukuunottamatta, en ole koskaan kiinnittänyt huomiota, että suomalaisista tai suomalaisuudesta keskusteltaisiin julkisuudessa negatiivisesti tai tavalla joka voisi vahvistaa stereotyyppioita millään tavalla. Mielikuva joka minulla on, on lähes päinvastainen. Esimerkiksi, urheilukisoja selostavat toimittajat (esim hiihtokisoja) tuntuvat olevan hyvin perillä myös suomalaisista urheilijoista ja selostus on yleisesti hyvin positiivista ja kannustavaa. (N1)

Suomalaisstereotyyppiä tunnistettiin TV-sarjoista Partaj, Bastuklubben sekä Finnomanj. Näissä ohjelmissa stereotyyppi käsitti ”huutavan tai hiljaa murjottavan, ryyppäävän, ja huonosti pukeutuvan maalaisjuntin”. Toisaalta, kirjoittaja totesi samaan hengenvetoon kyseisten ohjelmien edustavan komediaa, jolloin myös karikatyyriset hahmot on stereotyyppittelyssään vedetty äärimilleen. (N1) Tunnetuiksi ruotsinsuomalaisiksi tai Ruotsin tunnetuiksi suomalaisiksi mainittiin Arja Saijonmaa, Mark Levengood, Markoolio, Linda Lampenius, M.A. Numminen ja Pedro Hietanen, Stina Ekblad, Mark Levengood, Yrsa Stenius, Axel Schulman, Arto Paasilinna, Aki Kaurismäki, sekä Jarmo Mäkinen.

Miten me sen koemme?

Kahdeksassa yhdeksästä tekstistä vastattiin jollain tapaa kysymykseeni siitä, millaisia tuntemuksia stereotyyppittely on kirjoittajissa herättänyt. Harmistumisen tunteita oli syntynyt arkipäivän tilanteissa, kuten illanistujaisissa tai työpaikalla. Stereotyyppien nojaavat, ajattelemattomat kommentit aiheuttivat kohteelleen ihmetystä ja mielipahaa tai toistuessaan ymmärrettäenkin kyllästymisen tunnetta. Kommentit esitettiin ”alentavalla asenteella”, ”kyseenalaistaen”, ”yleistäen” ja niihin vastattiin ”väkinäisellä naurulla” (N4).

Heti Ruotsiin muuttamisen jälkeen (noin 3,5v sitten) muistan stereotyyppien lähinnä aiheuttaneen kummastusta itsessä. Varsinkin jotkin stereotyypit kuten esimerkiksi kommentit liittyen puukkoihin tuntuivat todella erikoisilta. Eikä ollut aavistustakaan mistä sellainen stereotypia olisi voinut syntyä. Ajan kuluessa stereotyyppiset kommentit joita aina silloin tällöin kuulee ovat lähinnä alkaneet ärsyttää. Ymmärrän hyvin miksi toisen sukupolven ruotsinsuomalaiset eivät halua tuoda suomalaisia sukujuuriaan esille. (N1)

Kerroin alussa, miten ensimmäisellä työpaikallani kohtasin pilailevan asenteen meidän ruotsin puhumistamme kohtaan. Se tuntui hyvin ikävältä. Joskus olemme Ven Tuuveja (Sven Dufva) jotka eivät osaa olla joustavia. Ehkä tämä on vihje yksioikoisuudestamme. Äskettäin yksi sairaanhoitaja sanoi minulle, kun olin hänen lähellään puhunut kännykkään suomea, että kyllä se kieli ihan hyvältä kuulostaa, kunhan puhumassa ei vain ole ”barsk” (kova ja karski) suomalainen mies. Minä ilmeisesti en ollut ”barsk”. (M3)

Olen myös törmännyt siihen että ihmiset olettavat minun olevan muukalaisvihainen koska olen Suomesta, tai että en olisi feministi. Tässä ajatukseni on että ruotsalaiset olettavat että suomalaiset ovat ruotsia paljon jäljessä kun tullaan tasa-arvoon tai suvaitsevaisuuteen. (M2)

Toiset kirjoittajat puolestaan kertoivat koko yhteiskunnalle esitetyistä stereotyyppittelyistä. Susanna Alakosken kirja ”Svinalängorna” mainittiin kahdessa eri tekstissä:

När Susanna Alakoskis bok ”Svinalängorna” kom ut, minns jag att jag blev upprörd och ledsen när en arbetskamrat uppfattade bokens berättelse som en sanning om finska invandrarfamiljer i allmänhet på 60–70-talet, medan jag i stället såg boken som en skildring av en familj i förorten, av fattigdom, arbetslöshet, social misär och alkoholmissbruk – d v s främst en klassfråga. Bokens bild lanserades också ofta som representativ för finska invandrare i Sverige. — Jag reagerade med sorg också på den finska TV-serien ”Snyltgäster i folkhemmet”, som i delar förmedlade liknande fördomar som Alakoskis bok och som inte tillräckligt tydligt diskuterade klass och etnicitet. (N3)

Pultsari lastenkirjassa on nimeltään Heikki ja Susanna Alakosken August-palkittu romaani Sikalat aiheutti mielipahaa monelle täällä asuvalle suomalaiselle kuvatessaan alkoholistiperheenä juuri Moilasia. Ehkäpä olikin

oleellista kirjan suosiolle, että perheen nimi oli Moilanen, Svensson olisi tuonut ongelmat liian lähelle ruotsalaista hipiää. Hiukan ikävältä se minusta suomalaisena tietysti tuntuu, mutta pahiten näillä stereotyyppioilla tuntuvat ratsastavan juuri toisen polven suomalaiset. Se on mediaseksikästä. (N2)

Lähes kaikissa teksteissä olin aistivini syvempää surua omaan identiteettiin liittyvästä stereotyyppistä johtuen:

Oikeastaan kyse on siitä, että meidät on kielivähemmistönä sysätty syrjään tai jätetty viestimien luoman julkisuuden ulkopuolelle, marginalisoitu. Se on ollut ikävää, ja vaikuttanut varmasti ns. tavallisten riikinruotsalaisten yleiseen asennoitumiseen meitä ja meidän kieltämme kohtaan. — Nykyinen suuntaus Ruotsin julkiviestimissä vaikuttaa olevan se, että Suomi ja suomalaiset, ruotsinsuomalaisista puhumattakaan, eivät kuulu lähimpään, skandinaaviseen perhepiiriin. Kielellinen yhteys on (tietysin varauksin) historiallisia yhteyksiä tärkeämpi, jos jälkimmäisistä yleensä on mitään kunnon tietoa ruotsalaisten parissa. (M3)

Kuitenkin, useampi kirjoittajista koki tarpeelliseksi tämän harmin tunteen välähdyksen jälkeen lieventää sanomaansa:

Stereotyyppioihin törmää usein Ruotsissa asuessaan mutta ne eivät kuitenkaan tunnu siltä että minua syrjittäisiin suomalaisuuden takia, joten suurin osa näistä on enemmän vitsailumielisiä kuvia suomalaisista jotka sitten kuitenkin paljastavat ehkä sen totuuden. (N4)

Själv har jag aldrig haft ont av de stereotyper som odlats här i Sverige. Humor och skratt är ett av de bästa avväpnande medlen. De visar att man inte tar stereotyper på allvar. (M1)

Kaikki stereotyyppit eivät toki olleet negatiivisia ja näin ollen kaksi kirjoittajista jakoi positiivisiakin kokemuksiaan, molemmat työelämään liittyen:

Rehellinen ja ahkera on enemmän positiivinen stereotypia suomalaisista. Tämä tulee ilmi lähinnä työpaikalla, jossa suomalaiset mielletään usein tehokkaiksi työntekijöiksi. Tämän koen olevan enemmän hyödyllinen stereotypia uutta työpaikkaa hakiessa. (N4)

Monissa projektitöissä, joihin olen osallistunut, olen huomannut, että meidän työpanostamme arvostetaan. Teemme laadukasta työtä tunnollisesti. Ehkä emme aina ole kansan parhaita kynttilöitä, mutta tuo luottamus tekemämme työn tulokseen lämmittää. (M3)

He, jotka eivät suoranaisesti keskittyneet esittämään negatiivisia esimerkkejä sen koommin kuin positiivisiakaan, ilmaisivat ajatuksiaan seuraavanlaisesti:

Itse en tunne näiden stereotyyppien millään lailla vaikuttaneen omaan elämäni Ruotsissa, en ole hyötynyt mutta en kärsinytkään. (N2)

En tiedä onko stereotyyppioilla ollut vaikutusta, mutta koen, että juurtuminen/kotiutuminen Ruotsiin on ollut todella vaikeaa. Liekö sitte kyse ainoastaan tyypillisestä individualistisesta pohjoismaisesta kulttuurista, jossa uusiin ihmisiin tutustuminen ja oman paikkansa yhteisöissä löytäminen on hidasta vai liekö stereotyypeistä johtuvat ennakkoluulot lisänneet oman vaikeusasteensa soppaan. Ja onhan tässä myös joitakin kulttuurieroja, jotka voivat asiaan vaikuttaa. Suomalaisten suoruus varsinkin kommunikoidessa on vielä omaa luokkaansa ruotsalaisen kaikki huomioon ottavaan keskustelukulttuuriin verrattuna. Varsinaista hyötyä näistä kuulemistani stereotyyppioista on vaikea kuvitella olleen missään vaiheessa tai minkäänlaisessa tilanteessa. (N1)

5 SUOMALAISSTEREOTYYPIT RUOTSIN MEDIASSA

5.1. Suomi ja suomalaisuus Ruotsin printtimediassa

Ruotsissa matkustaessani olen muodostanut mielikuvan siitä, että Suomi on Ruotsille huomattavasti yhdentekevämpi naapurimaa kuin Ruotsi Suomelle. Olen havainnut, että Ruotsissa ei juurikaan tunneta maittemme välistä yhteistä historiaa eikä yhtymäkohtia itäiseen naapurimaahan tunnu olevan. Olen kokenut, että Suomi koetaan enemmän Venäjään yhteydessä olevana maana, joka tuntuu sijaitsevan ruotsalaisten mielissä huomattavasti kauempana kuin yhteisen rajan takana. Ajatukseni ennen tutkimustyöhön ryhtymistä oli, että Ruotsissa ei juurikaan uutisoida Suomesta tai Suomen tapahtumista.

Tässä kappaleessa käsittelen media-analyysin työvaiheen tuloksia koskien printtimedioiden analysointia. Media-analyysin työvaiheessa käytin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusotetta parhaimman tutkimustuloksen saavuttamiseksi⁵⁹. Tutkimusmateriaalini käsitti 15 lehteä, jotka olen listannut tutkimustyöni liite-osioon. Kuten kappaleessa 1.3. kerroin, jaottelin lehdistä löytämäni Suomi-maininnat eri lokeroihin aihealueilla: ”Suomi mainittu”, ”mainos”, ”sarjakuva” sekä ”suomalaiset henkilöt ilman Suomi-mainintaa”.

Lehdistä ainoastaan neljä olivat sellaisia, joista ei löytynyt minkäänlaisia viitteitä Suomesta. Näin ollen yllätyksekseni suurin osa tutkittavista lehdistä, 11 lehteä, sisälsivät ainakin jonkinlaisen maininnan tai viitteen Suomeen tai suomalaisuuteen. Maininnat jakautuivat edellä esittelemiini kategorioihin seuraavasti: ”Suomi mainittu” yhdeksän kappaletta, ”mainos” kahdeksan kappaletta, ”sarjakuva” yksi kappale, ”suomalaiset henkilöt ilman Suomi-mainintaa” yhdeksän kappaletta.

Mielenkiintoisin suorittamani media-analyysin tuloksista on havainto siitä, että vaikka lehdet eivät niinkään lietso stereotyyppiä kerronnallisena voimankäyttönä teksteissään, löytyy niissä käsitellyistä aihealueista selviä yhtäläisyyksiä analysoimiini teemakirjoituksiin kirjoittajien kokemina stereotyyppinä. Tästä esimerkkinä uutinen, jossa kerrottiin kuningasparin Suomen vierailusta otsikolla ”Sauna-Kungen. Hans höghet blev alldeles varm efter Finlands-besöket.” Tämä valtiovierailua käsittelevä uutinen kätki sisäänsä teemakirjoituksissa mainitut stereotyypit ”Venäjän lähinaapuri”, ”sisu”, ”sauna”:

Det har varit tre långa och intensiva dagar för kungen och drottningen under statsbesöket i Finland. Sent i kväll lyfte regeringsplanet från Villmanstrand, eller Lappeenranta på finska, som ligger i Södra Karelen precis vid ryska gränsen. Kungen och drottningen har mötts med värme. — Även utrikesminister Margot Wallström och utbildningsminister Gustav Fridolin som har varit med på resan ser PR-värdet för Sverige: - Vi har sett gästfrihet och sisu. Vi har sett vår gemensamma historia och vi har sett lite av framtiden, sa Margot Wallström. Jag tror att det har varit en helhetsbild som har varit väldigt positiv.

⁵⁹ Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 7.

*Av alla frågor under resan är nog den som fick kungen att dra på smilbanden mest den om han och drottningen har bastu hemma på Drottningholms slott: - Vi har bastu! Vi har bastu överallt! Precis överallt!*⁶⁰

Vaikka stereotyyppiset aihealueet olivat löytämässäni Suomi-maininnoissa pääosassa, löytyi joukosta toki myös täysin neutraaleja tekstejä, joissa Suomi ei ollut millään lailla pääosassa, vaan osana suurempaa uutista. Tällaisesta esimerkkinä Expressenissä⁶¹ julkaistu uutinen siitä, kuinka Ruotsin ”Antiikkia, antiikkia” -televisio-ohjelma ”Antikrundan” Ahvenanmaan vierailullaan oli saanut arvioitavakseen peräti kaksi Louis Vuitton matkalaukkua tai Dagens Nyheterissä⁶² julkaistu uutinen, jossa kerrotaan Ruotsin passin viisumivapaudesta:

*174 länder. Så många länder kan man åka till utan visum med ett svenskt pass. Därmed toppar Sverige tillsammans med Finland, USA, Tyskland och Storbritannien ett visumindex som tagits fram av konsultbyrån Henley and Partners. I botten tålistan ligger Afghanistan, vars passinnehavare bara kan resa till 28 länder utan visum.*⁶³

Aihealueensa osalta positiivisesti muista Suomi-maininnoista erosi englanninkielisen ilmaisjulkaisun, Totally Stockholmin⁶⁴ sivuilta löytämäni muotisuunnittelija Minna Palmqvistin haastattelu. Heti haastattelun alussa Palmqvistin Suomi-juuret tuodaan ilmi kertomalla Minna Palmqvistin olevan ”The Finnish-born Stockholm resident”. Tekstissä ei käytetä mitään Suomi-stereotyyppettä. Ei junttiutta eikä puukkoja, ei alkoholia, ei pimeyttä, ei saunaa, ei tietttömiä teitä, ei tuulipukuja tai verryttelyhousuja eikä ruokakulttuuritonta ruokakulttuuria. Ainoa Suomeen liittyvä maininta alun esittelyn jälkeen on Palmqvistin itsensä lause siitä, millainen onnenpotku Tukholman taideteolliseen korkeakouluun, Konstfackiin pääsy hänelle oli:

⁶⁰ Johan T. Lindwall, Expressen 6.3.2015.

⁶¹ 6.3.2015.

⁶² 5.4.2015.

⁶³ Emma Bouvin, Dagens Nyheter 5.4.2015.

⁶⁴ 03 / 2015.

*I did my bachelor in Turku, Finland, in a very traditional clothes-making education, very technical and old fashioned, so Konstfack was a huge leap for me.*⁶⁵

Tässä lausahduksessa jopa kieltäydytään äärimmäisen heikommasta mahdollisuudesta käyttää tavanomaisia stereotyyppijä: Maailman huippuluokkaa oleva koulujärjestelmä sekä äidinmaidossa saatu vaatimattomuus ja tavoitteellisuuden puute.

Vaikka analysoimani printtimateriaali käsitti runsaasti lehtiä, joista olisi voinut olettaa löytävänsä ruotsinsuomalaisia viihdemaailman henkilöitä, ei näin käynyt. Viitteitä teemakirjoituksissa mainittuihin Arja Saijonmaahan, Markoolioon, Mark Levengoodiin tai Jarmo Mäkiseen ei lehtien sivuilla näkynyt, lukuun ottamatta Aki Kaurismäkeä ja Aftonbladetissa julkaistua ”Mies vailla menneisyyttä” -teatteriesityksen arvostelua. Kaurismäki-mainintojen ohella kahdessa teemakirjoituksista mainittiin suomalaisten erikoinen huumorintaju sekä lakoniset toteamukset, jotka myös kriitikko on nostanut esiin Kaurismäen elokuvasta sekä sen teatterisoinnista:

*Den stäva stolthet som präglar det trasproletariat som omger och hjälper titelpersonen låter sig inte utan vidare överflyttas till svenska omständigheter. Lakonismerna, som i filmen har en svärta, en stillsam humor som förstärker personernas stolthet samtidigt som de väcker åskådarens sympatier, blir på Dramaten som bästa bara bara lite roliga. Den integritet som präglar filmen som helhet och var och en av rollfigurerna, blir här en smula allmänna, emellanåt på gränsen till anonyma.*⁶⁶

Kaurismäen kanssa tasavertaisesta huomiosta läpi käymässäni materiaalissa nautti Peter Vesterbacka, ”Mighty eagle”, kuten uutisessa mainittiin. Vesterbackasta kertova uutinenkaan ei päässyt mässäilemään stereotyypeillä, vaikkakin voimme laskea yhdessä teemakirjoituksia mainitun teknologian (=Nokia) tähän soveltuvaksi stereotyyppiksi. Mielenkiintoista Peter Vesterbackasta kertovassa uutisessa on se, että jo heti otsikossa Suomi luetaan mukaan ”Pohjolaan”, pohjoismaiden muodostamaan tasavertaiseen teknologisen osaamisen kokonaisuuteen otsikolla ”Norden är en digital supermakt”⁶⁷. Pes-

⁶⁵ Koko Ntuen, Totally Stockholm 03 / 2015.

⁶⁶ Aftonbladet 6.3.2015.

⁶⁷ Dagens Industri 6.3.2015.

simistinen lehden lukija toki voi myös tulkita otsikon sitaattia merkitsevät lainausmerkit halventavaksi, yhteenkuuluvuuden sijaan Suomea eriyttäväksi seikaksi. Tämän näkökulman valinnut voi näin ollen nähdä Vesterbackan uutisessa kaukaa Suomesta Ruotsille neuvoja antavana öykkärinä, joka yrittää maalailta kuvaa yhtenäisestä pohjolasta Suomi mukaan lukien:

Helsingfors. Spelbolagens framgångar har orsakat en "kultur-revolution" bland unga finländare som vill starta eget, enligt Peter Vesterbacka, mannen bakos succéspelet "Angry Birds". Nu sprider han budskapet till unga företagare över världen - och till svenska företagsledare.

Pessimistinen lukija voi tekstiä pidemmälle lukiessaan saada lisää vihjeitä tukemaan käsitystään:

Han stöttar också finska Startup Sauna, som han kallar en av världens bästa acceleratorer för nystartade bolag.

Kahdessa teemakirjoituksessa mainittu suomalaisstereotyyppi ”primitiivisyys” osui myös yksiin yhden ”suomalaiset henkilöt ilman Suomi-mainintaa” löydöksen kanssa. Hänt -juorulehdessä ruotsinsuomalainen aikuisviihdetähti Johanna ”Puma Swede” Jusinniemi kertoi tulevaisuuden suunnitelmistaan⁶⁸.

Muita mainittuja henkilöitä ilman Suomi-mainintaa olivat kirja-arvostelujen tiimoilta Anna-Lena Laurén ja Peter Lodenius⁶⁹, jääkiekkoansioistaan Jere Karalahti⁷⁰, miehensä Ingemar Stenmarkin rinnalla kuvatekstissä esitetty Tarja Olli⁷¹, ensi-iltavieraiden joukossa kuvattu ”Playboy-violinisten” Linda Lampenius⁷², samaisessa tilaisuudessa ex-miehensä Marcus Birron rinnalla kuvattu Jonna Vanhatalo⁷³ sekä dokumenttielokuvansa tiimoilta mainittu Lo Kauppi⁷⁴.

Teemakirjoittajien tekstien perusteella stereotyypeistä vahvimmalle, alkoholistereotyyppille, pontta sai Expressenin galluppi, jossa lehden maskotti, jättimäinen peh-

⁶⁸ Hänt 31.1.2017.

⁶⁹ Dagens Nyheter, Söndag Kultur 5.4.2015.

⁷⁰ Aftonbladet, Sport Bladet 5.3.2015.

⁷¹ Expressen 5.4.2015.

⁷² Hänt 31.1.2017.

⁷³ Hänt 31.1.2017.

⁷⁴ Aftonbladet 5.3.2015.

moampiainen, ”Getingen”, tiedusteli ihmisiltä heidän pääsiäismunatoiveistaan⁷⁵. Kysymykseen ”Vad vill du ha i ditt påskägg?” vastasivat suomalaisiksi mainitut Jukka Harju, Sami Paajoki sekä Ossi Heljävirta seuraavasti:

- ”Mer öl åt alla i huset för att öl gör människor glada. Så bara öl.”

Vähemmän stereotyyppisesti toiveitaan esittivät Eskilstunalaiset Stella Ylitalo, Tuomas Ylitalo ja Laura Ylitalo, jotka toivoivat matkalahjakorttia koko perheen lomamatkaa varten.

Suomessa lähes minkä tahansa lehden lukija törmää jonkinlaiseen mainokseen Ruotsista matkailumaana. Sen sijaan Ruotsalaisille mainostetaan, minun tutkimukseni mukaan, ainoastaan Ahvenanmaata⁷⁶. Helsingistä ei ollut mainintaa kuin yhdessä seitsemästä Viking Linen tai Silja Linen mainoksesta. Kyseinen mainos erosi jo luonteeltaan muista, sillä se mainosti nimenomaan Silja Linen musikaaliristeilyä, jossa matkapakettiin sisältyi liput Svenska Teaternin Mamma Mia! -musikaaliin⁷⁷. Kaksi muuta mainoskategorian Suomi-viittausta käsittivät kaksi erillistä mainosta Sibelius/Nilsen -festivaalista saman päivän Dagens Nyheter -lehdessä⁷⁸.

Stereotyyppiä löytyi myös yllättävästä paikasta; Arja Kajermon sarjakuvaa ”Tuula” julkaistaan säännöllisesti Dagens Nyheterissä. Sarjakuvan päähenkilöt ovat aviopari Tuula ja Seppo sekä heidän kissansa Kallela. Pariskunta on muuttanut Suomesta Ruotsiin. Tuula työskentelee hoitajana, Seppo sauna-asentajana. 5.4.2015 Dagens Nyheterissä Tuula sarjakuvan dialogi kuului seuraavasti:

*Han säger: ”Om jag inte får varmt mat på momangen så åker du på en fläskläpp, Finnjävvel!” ”Säg åt han att nu var han sådär härligt frispråkig och rebellisk igen så nu är han avskedad!”*⁷⁹

Ruotsin printtimedia-analyysin työvaiheesta yhteenvedona voin mainita Suomi-viitteiden määrän yllättäneen itseni. Viitteiden määrä oli mielestäni kohtalaisen suuri,

⁷⁵ Expressen 5.4.2015.

⁷⁶ Kts.esim. Eckerö Linen mainos 6.3.2015 Expressenissä.

⁷⁷ Aftonbladet 6.3.2015.

⁷⁸ Dagens Nyheter 5.4.2015.

⁷⁹ Arja Kajermo, Dagens Nyheter 5.4.2015.

vaikka tutkimusaineisto oli melko yksipuolinen. Tosin, kuten Koskisen⁸⁰ tutkimuksessa, ei omassa tutkimusaineistossanikaan yksikään Suomea tai suomalaisuutta käsittelevä maininta saanut suurta palstatilaa. Mielenkiintoista mielestäni oli varsinaisten stereotyyppien vähyys yhdistettynä siihen, että kuitenkin kirjoitetuista aihealueista moni oli niin sanotusti stereotyyppinen. Toki tähän osiltaan vaikuttaa ulkomaan uutisoinnin luonne, joka on yleisestikin tyyppitelevä, vastakohtia asemoiva ja karsiva.⁸¹ Näen selvän yhtäläisyyden teemakirjoittajien kokemuksissa sekä printtimedian teksteissä. Stereotyyppittäminen on tekemäni tutkimuksen mukaan Suomen kohdalla Ruotsin mediassa hienotunteista, ei päällekkäyvä, eikä selkeästi havaittavissa. Se ei ole kerronnallinen voima-keino ja vain harvoin selvästi humorismiin pyrkivä tyylikeino. Stereotyyppittely näkyy sen sijaan aihevalinnoissa. Printtimediassa kirjoitetaan siitä, mikä jo tiedetään. Uusia näkökulmia Suomeen tai suomalaisuuteen ei lukijoille juuri tarjota, eikä Ruotsia edes yritetä tutustuttaa itänaapuriin, mikä näkyy esimerkiksi matkailumainoksissa, jotka rajoittuvat risteilyihin ja joissa kohdekaupunki Helsinki näyttölee mitäänsanomatonta roolia mainitsemattomuudessaan.

5.2. Suomi ja suomalaisuus Ruotsin televisiossa

Tässä kappaleessa esittelen media-analyysini tuloksia Ruotsin televisiota koskevan analyysin osalta. Alla esittelen ne televisio-ohjelmat sekä elokuvat, jotka analyysini piiriin sattumanvaraisesti, pääasiassa oman mielenkiintoni ohjaamina valikoituivat. Kunkin esittelyn loppuun olen jättänyt analyysivaiheessa kirjoittamani, avainsanoihin perustamani muutaman lauseen kuvauksen koskien kyseisen televisio-ohjelman tai elokuvan käyttämiä suomalaisstereotyyppisiä.

Tro, hopp och kärlek (2. tuotantokausi, 2016, SVT)

Mark Levengood lienee Ruotsin tunnetuin suomalainen. Hän toimii perinteikkäästi Victoriadagenin juontajana, koko maan juhlistaessa kruununprinsessa Victorian syntymäpäivää perinteikkään konsertin muodossa. Sen lisäksi, että Levengood on

⁸⁰ Koskinen, Hilikka 2014, 60.

⁸¹ Kivikuru & Pietiläinen 1998, 205.

pidetty kuningasperheen keskuudessa, on hän myös koko kansan suosikki. Yksi Ruotsin rakastetuimpia julkisuudenhenkilöitä, uskaltaisin väittää.

Levengoodin uusi televisio-ohjelma kertoo nimensä mukaisesti uskosta, toivosta ja rakkaudesta. Ohjelmassa kaksi pappia, yksi pastori ja yksi diakoni etsivät tosirakkautta perinteisen ”deittailu” -tositelevisio-formaatin avulla, joskin ilman tositelevisiolle ominaista draamaa, kohuhakuisuutta sekä ilkeilyä.

Mark Levengoodin ei voi missään olosuhteissa sanoa edustavan sitä suomalaismiehen stereotyyppiä, jota esimerkiksi tutkimukseni teemakirjoittajien teksteissä suomalaismiehestä maalailtiin. Levengood ei ole jurottava, machoileva, tunnevammainen eikä primitiivinen. Levengood on lempeä ja tunteikas. Hän puhuu pehmeällä äänellä suomenruotsia. Levengood on parisuhteessa ruotsalaisen kirjailija-koomikko-laulaja-käsikirjoittaja Jonas Gardellin kanssa.

Ohjelmaa juontaessaan Levengood on pukeutunut muodikkaisiin valkoisiin farkkuihin, valkoiseen t-paitaan sekä trendikkääseen nahkatakkiin. Tai vaaleanpunaiseen raidalliseen kauluspaitaan, jonka hän somistaa kaulakorulla ja timanttisormuksella. Levengood ei ole vaatimaton pukeutuja arvokelloineen ja koruineen. Hän on veikeän kujeileva hauskuuttaja, joka ei ota itseään turhan vakavasti. Ohjelmassa nähdään tilanne, jossa yksi päähenkilöistä käy läpi vastaanottamiaan hakemuksia Levengoodin kanssa. Erään kirjeen saatteena on kuva lihaksikkaasta, tatuoidusta miehestä ylävartalo paljaana. ”Vad är detta?”, tiedustelee Levengood ja jatkaa: ”Den här typen av killar brukar söka sig till min typ av dejtingsajter.” Hauskojen kommenttien lisäksi Levengood myötäelää ohjelman päähenkilöiden ilossa sekä surussa. Hän on sympaattinen ja empaattinen, viisaita sanoja vaikeina hetkinä viljelevä ystävä.

Levengoodin lisäksi Tro, hopp och kärlek -tv-sarjassa on toinenkin suomalainen: Cilla, yksi kilpakosijoista. Reipas, aurinkoinen maailmanmatkaaja. Puhelias, ruotsia ilman aksenttia puhuva urheilullinen ja määrätietoinen seikkailija.

Kumpikaan ohjelmassa esiintyvistä suomalaisista ei siis ole linjassa sen suomalaisstereotyypin kanssa, joka teemakirjoittajien tekstien perusteella rakentui. Tämän tv-ohjelman perusteella suomalainen on helposti lähestyttävä, iloinen, sydämellinen, empaattinen, puhelias ja kielitaitoinen maailmanmatkaaja, joka pukeutuu trendikkäästi.

Rederiet (1. tuotantokausi, 1992, SVT)

Vuosina 1992 – 2002 esitetty, suursuosioon noussut Rederiet oli Sveriges Televisionin sekä Yleisradion yhteisproduktio, jossa seurattiin Suomen ja Ruotsin välillä kulkevan matkustajalaivan tapahtumia. Ohjelmaa tehtiin yli 300 jaksoa ja sitä esitettiin Suomen televisiossa nimellä Varustamo.

Ensimmäisen tuotantokauden ensimmäisessä jaksossa ensimmäinen suomalaishahmo on nainen, joka nousee laivaan matkustajana pienen pojan kanssa. Naisen suomalaisuus selviää hänen puhuessaan pojalle suomea. Laivaan nousun yhteydessä ruotsalaismies, matkustaja hänkin, sanoo pojalle suomeksi: ”Äiti se on erittäin kaunis tyttö”. Nainen osoittautuu ohjelman edetessä Pirjo Koskiseksi, joka on tullut laivalle etsimään töitä. Pirjon pojan nimi on Esa.

Pirjo Koskinen saa osakseen työttömyyttä ja huonoa kohtelua sarjan myöhemmissäkin vaiheissa. ”Bomb, det är en sån där tickande sak”, kettuilee Pirjon esimies. Laivan intendentti sen sijaan ahdistelee Pirjoa laivan käytävillä.

Molemmat laivassa esitetyt siivoojat ovat suomalaisia. Tämä sopii mainiosti yksin suomalaisstereotyypin kanssa. Pirjo Koskisen mies Pekka Koskinen näyttää kivikasvoiselta rikolliselta. Pekka on väkivaltainen ja pahoinpidellyt Pirjoakin. Laivalla Pekka heiluu puukon kanssa ja puhelimesta Pekka kutsuu Pirjoa ”saatanan huoraksi”. Suomalaisen miehen stereotyyppi esitetään perinteisesti puukkotappeluiden kera. ”Pirjo du behöver hjälp”, Pirjon ruotsalainen kollega kehottaa. Pirjo vastaa sisukkaana suomalaisena: ”Den enda som kan hjälpa mig är mig själv.” Suomalainen ei pyydä apua eikä puhu ongelmistaan. Mikäli ongelmia on, niistä on selvittävä itse.

Selkeiden suomalaishahmojen lisäksi sarja käyttää stereotyypittelyä hyödykseen myös epäsuorasti: Ensimmäisen kauden seitsemännessä jaksossa on tilanne, jossa ruotsia etelämurteella puhuva miesmatkustaja yrittää jututtaa samassa ruokailupöydässä istuvaa pariskuntaa. Pariskunta mulkoilee miestä, eikä vastaa mitään. Ruotsalaismies kommentoi pariskunnan rouvan näyttävän surulliselta ja luettelee eri sillilajeja, joita hänellä on tapana nautiskella. Suomalaisen ja ruotsalaisen stereotyypin kontrasti molempien maiden itseironialla kuorutettuna riittää nimeämään skoonelaismiehen pöytäseurana toimivan pariskunnan suomalaisiksi, vaikka tätä ei sanallisesti tehdäkään.

Rederiet esittää suomalaisen ensimmäisellä tuotantokaudellaan ruotsalaista alempiarvoisena ja sivistymättömämpänä tuppisuuna. Suomalaisnainen on sitkeä selviytyjä – suomalaismies on yhteiskunnan ulkopuolinen puukkojunkkari.

Paradise Hotel (5. tuotantokausi, 2015, Kanal 3)

Paradise Hotel on tositelevisio-formaatti, jossa joukko sinkkunuoria juhlii tropiikin lämmössä, luksusvillalle majoittuneena. Vuoden 2015 Ruotsin Paradise Hotellissa kilpaili suomalainen malli-juontaja-dj-tosi-tv-tähti Amanda Harkimo. Harkimo tuli paratiisihotelliin kesken kauden, tarkalleen sanoen jaksossa numero 22 (esitetty 19.10.2015). Jaksossa, jolloin Harkimo saapuu hotellille, on koko hotelli muutettu ”Finlands färjaksi”, Suomen ja Ruotsin välillä seilaavaksi laivaksi. Tiedossa on näin ollen teeman mukaisesti karaokea, buffet-ruokailua sekä taxfree-ostoksia suomen lippujen koristaessa ruokailu- ja oleskeluhuonetta. Suomi-teema ei saa kilpailijoilta korkeita pisteitä:

- ”Jag hatar ju Finland!”, huudahtaa yksi mieskilpailijoista somistukset nähtyään.
- ”Jag gillar inte heller Finland”, komppaa eräs naiskilpailijoista. Kilpailijoiden pohdiskellessa Suomen laivojen ohjelmaa eräs kilpailijoista valistaa kanssakilpailijoitaan kertomalla koko risteilyn keskittyvän vain alkoholin nauttimiseen: ”Det handlar om att supa, supa, supa. Och att hamna till olika hytter.”

Kun kilpailijoilta tiedustellaan, mitä he tietävät Suomesta, ovat kilpailijoiden tiedot stereotyyppien siivittämiä ja varsin hataria. Yksi kisaajista tietää Suomen olevan melko hyvä jääkiekossa. Toinen tietää, että suomalaiset pitävät saunomisesta ja Koskenkorvan juomisesta. ”Och äta korv, tror jag”, lisää samainen henkilö. Kolmas puolestaan jakaa tietämyksensä koskien Suomen lippua, kieltä ja pääkaupunkia:
- ”Vad jag vet om Finland är att dom har blå vit flagga och att de talar finska och att huvudstaden är Moskva.”

Moskovan lisäksi Suomen pääkaupungiksi ehdotetaan myös Reykjavikia. Kilpailijoiden pohtiessa, mahtaako joku kisaajista tippua ”paratiisilaivan” saavuttua Suomeen kommentoidaan asiaa muun muassa seuraavasti:
- ”Fy fan vad tråkigt att kliva av i Finland. Av alla jävla ställen Vad fan ska man göra där?”
- ”Jag hade varit mer taggat om vi hade stannat nån annanstans än i Finland.”

Suomitietämys paratiisihotellin kilpailijoilla on näin ollen heikko. Tämä sopii stereotyyppiseen kuvaan siitä, että Ruotsi ei ole kiinnostunut Suomesta eikä Suomesta tiedetä juuri mitään. Lisäksi stereotyyppiseen kuvaan sopivat kommentit saunomisesta, Koskenkorvasta ja makkarasta sekä Moskovasta Suomen pääkaupunkina.

Suomalaisten ulkonäkö saa osansa kritiikistä kilpailijoiden toimesta:
- ”Inga större förhoppningar att nån från Finland ser vidare bra ut liksom. Hoppas att hon är trevlig iallafall.” Suomesta laivaan nousevan naiskisaajan arvataan olevan ulkonäöllisesti ”tre av tio”, kolme pistettä kymmenestä. Toisessa keskustelussa kaksi kilpailijaa pohtivat Suomen saavutuksia seuraavasti:

- ”Är Finland känd för nånting?”

- ”Näe...”

- ”Är de bara kända att vara väldigt vita och fula?”

Urheilullinen Amanda ei kuitenkaan edusta ruotsalaiskisaajien mielikuvaa suomalaisista. Amandalla kerrotaan olevan ”sjukt bra kropp”, ”sairaan hyvä kropp” eikä hän kilpailijoiden mielestä näytä suomalaiselta alkuunkaan. Toisaalta, kritiikkiä Harkimo saa selän takana suomenruotsalaisesta aksentistaan:

- ”Riktigt riktigt osexigt dialekt.”

Kun Amanda kertoo asuvansa Helsingissä, kanssakilpailijat kysyvät sen sijainnista: ”Vart ligger det?”, johon Harkimo vastaa sen olevan pääkaupunki. Suomi-teeman taustamusiikkina toimii Viki Rostin Oon voimissain sekä Ievan Polkan discoversio. Kun hotellissa alkaa soida Lordi, huutaa Harkimo: ”Finland!”.

Ruotsalaiskisaajien silmiä hivelevä, mutta korviin kummalliselta kuulostava Harkimo edustaa paratiisihotellissa olonsa aikana myös primitiivisyyden stereotyyppiä. Kaksi kisaajista harrasti kilpailuaikana seksiä, Harkimon ollessa toinen heistä. Harkimon petikumppani kommentoi tapahtuman toistuttua jo useamman kerran asiaa seuraavasti:
- ”Jag pallar inte ligga med finnen igen. Hon är så på. Det går inte att säga nej. Hon drar kuken direkt.”

Kilpailijoiden sarjan loppupuolella järjestämässä leikkimielisessä palkintojen jaossa, Paradise Awardsissa, Harkimo palkittiin kunniaininnalla ”Årets ligg”. Muumi-mainintakin kuullaan kunniaininnan saatetekstiä mietittäessä:

- ”Vi kan skriva Mumindalen var bättre än vad vi trodde typ.”

Paratiisihotellin suomalainen on sporttinen, määrätietoinen kaunotar, joka puhuu ruotsia ruotsalaisten korvaan kuulostaen rumalla suomalaisaksentilla ja viettelee miehiä hieman liian päällekkäyvästi. Hän voittaa ennakkoasenteilla varautuneet ruotsalaiset puolelleen mukavalla, sosiaalisella luonteellaan sekä upealla ulkonäöllään.

Solsidan (1. tuotantokausi, 2010, TV4)

Suomessakin naurattanut komediasarja Solsidan, lukeutuu omiin suosikkeihini. Valitsin tarkasteluun sarjan ensimmäisen tuotantokauden tarkoitukseni analysoida André Wickströmin roolihahmoa. Harmikseni ensimmäisellä tuotantokaudella Wickström esiintyy vain yhdessä jaksosta, jaksossa numero neljä.

Wickström esittää Solsidanissa erään päähenkilön, Fredrik ”Fredde” Schillerin, työkaveria. Wickström pukeutuu tyylikkäästi viestien dynaamista menestyjää. Hän puhuu ruotsia suomenruotsalaisittain. Ensimmäisen tuotantokauden ainoassa jaksossa, jossa Wickström esiintyy, käsikirjoittajat eivät stereotyyppitele tunneilmaisuun kykenemättömällä suomalaismiehellä, vaan kirjoittavat Wickströmin hahmon antamaan parisuhdeneuvoja Schillerille.

Solsidanin suomalainen on tämän laajuudeltaan suppean aineiston perusteella menestyvä, eteenpäin pyrkivä, sosiaalinen ja tyyllitietoinen mies.

Parneviks (3. tuotantokausi, 2017, Kanal 3)

Televisiosarja Parneviks seuraa Ruotsin menestyneimpiin golfareihin lukeutuvan Jesper Parnevikin perheen elämää Floridassa. Ohjelmassa perhe majoittaa hulppeaan taloonsa ruotsalaisia julkisuudenhenkilöitä yökyläilyn hengessä.

Kolmannen tuotantokauden ensimmäisen jakson alussa Parnevikin perheen lapset arvuuttelevat, keitä kuvissa olevat, tulevat vieraat ovat. Markoolion kuvan kohdalla lapset kommentoivat Markoolion näyttävän tulevan Itä-Euroopasta:

- ”Jag tror inte att han är svensk, eller han ser inte så svenskt ut.”

- ”Han ser ut som han kommer från Östeuropa.”

Marko ”Markoolio” Lehtosalolla on Parnevikkeille tullessaan päällään huppari, nuhjuinen t-paita, lätsä ja farkut. Ennen talolle saapumistaan Markoolion näytetään liftaavan Casa Miaan, Parnevikien talolle. Stereotyyppinen kuva jurosta suomalaismiehestä murretaan heti. Markoolio tervehtii reippaasti isäntäväkeä ja muita vieraita suomeksi ”Tjena! Terve!”. Alusta asti katsojille on selvää, että Markoolio ei edusta hiljaista stereotyyppiä. Hän on puhelias, rempseä, rento ja sydämellinen. Markoolion suomalaisuus tuodaan ohjelmassa esille suomalaisten tervehdysten lisäksi perheen äidin, Mian, mainitessa muille viraille Markoolion olevan suomalainen. Lapsuudestaan Suomessa Markoolio kertoo näin:

- ”Det var mycket enkelt och sämre standard i Finland.”

Beck: Familjen (2015)

Antti Reini näyttelee Beck -elokuvassa *Familjen* Hannu Peltosta, pahoinpitelystä, uhkailusta ynnä muista rikoksista tuomittua rähjäisen näköistä tiskaria. Peltonen asuu kerrostalossa naisen kanssa. Asunto on täynnä viini- ja olutpulloja. Peltosen ja naisen riidan päätteeksi Peltonen lyö naista. Muutamaan kohtaukseen saadaan sisällytettyä pienituloisuus, sosiaaliset ongelmat, alkoholi, epäsiisteys, rikollisuus sekä väkivalta. Vaikka suomalainen mies ei stereotyyppin mukaan näytä tunteita, itkee Peltonen kuullessaan naisystävänsä kuolemasta.

Hannu Peltosen veli sen sijaan esitetään hienossa talossa asuvana liikemiehenä, joka astelee kuvaan salkkua kantaen. Kun veljen talosta etsitään todisteita tapahtuneelle rikokselle, päättyy kohtaus lähikuvaan rikospaikkatutkijan kuvaamasta, auton ikkunaan liimatusta Rauman Lukon fanitarrasta.

Beck -elokuvassa *Familjen*, kuten myös kuudessa muussa Beck-elokuvassa patologin, Gunilla Urstin, roolissa nähdään Anu Sinisalo.

Suomalainen mies esitetään elokuvassa stereotyyppisesti epäsiistinä, väkivaltaisena rikollisena. Suomalainen nainen sen sijaan on Beck-elokuvissa kaunis ja korkeasti koulutettu, vahva naishahmo lääketieteen alalla.

Beck: Gunvald (2016)

Beck -elokuvassa *Gunvald* suomalaishahmona nähdään Peter Franzénin esittämä Risto Kangas. Kangas on siististi pukeutunut. Hahmon suomalaisuutta ei paljasteta katsojalle heti alussa, vaikka mahdollisuus tälle olisi esimerkiksi kuvattaessa nimikyltillä varustettua ulko-ovea. Elokuvan edetessä Kangaksen kerrotaan olevan Ruotsin kansalainen ja suorittaneen kahden vuoden tuomion vankilassa kiristyksestä ja pahoinpitelystä. Kangas puhuu koko elokuvan ajan ruotsia, myös kiroillessaan, lukuunottamatta erästä kohtausta, jossa Kangas suuttuu todenteolla ja ilmaisee suuttumuksensa kiroamalla ”Mitä vittua!”

Beck -elokuvan *Gunvald* suomalaismies on siististi pukeutuva väkivaltarikollinen.

Tusenbröder: Återkomsten (2006)

Minisarja Tusenbröderin jatko-osassa Antti Reini näyttelee Jarmoa, ruotsalaisessa vankilassa istuvaa suomalaisvankia. Katsojille Jarmo esitellään ensimmäisen kerran kohtauksessa, jossa vangit ovat katsomassa televisiosta tietokilpailua. Tietovisassa esitetään kysymys koskien Väinö Linnan teoksia, jolloin Jarmo huudahtaa ”Okänd såldat!”, Tuntematon Sotilas. Nimensä, tietovisakohtauksen sekä suomalaisen aksenttinsa lisäksi Jarmon suomalaisuudesta kerrotaan hänen kiroillessaan suomeksi ”Herran Jeesus perkele, finns det ingen vanligt mjölk här? Anna olla kusipää.”

Tusenbröder -minisarjan suomalaismies on kiroileva rikollinen.

Jägarna (1996)

Kulttimaineeseen nousseessa Jägarna -elokuvassa on kaksi selkeää suomalaishahmoa, jotka ovat lähestulkoon toistensa ääripäitä. Toinen hahmoista on Åke Lindmanin esittämä ”The Boss”, poliisipäällikkö. Toinen hahmoista kulkee käsi kädessä stereotyyppittelyn kanssa Jarmo Mäkisen näytellessä elokuvassa Tomme Harelaa, suurisuista, uhmakasta porojen salametsästäjää. Harela kaveriporukoineen ampuu poroja ja muita eläimiä ilman lupia, moottorikelkoilla jahdaten, aseilla, joilla metsästyksi ei ole sallittua. Metsästyksen ohella porukan hupia on lähibaarissa istuskelu, puukot vyötäisillä heiluen.

Harela ehdustelee baarin tarjoilijatarta ja tukistaa tätä. Naispoliisilta Harela tiedustelee uhmakkaaseen tyyliinsä: ”Vill du knulla på riktigt? Eller vill du dansa först?”

Jägarna -elokuvan suomalaismies on viisas, menestynyt, kunnioitettu poliisipäällikkö ja toisaalta väkivaltainen junti, joka suhtautuu naisiin halveksivasti, öykkäri baarissa, kantaa mukanaan puukkoa, mahtailee mieluusti ja on rikollisuuteen taipuvainen.

Tjuvheder (2015)

Tjuvheder-elokuvassa suomalaishahmo on minimaalisessa sivuroolissa. Hahmon suomalaisuus tulee ilmi vuorosanoissa: ”Lopeta, lopeta! Miks sä mut otat mukaan?”

Tjuvheder -elokuvan suomalaismies on varastettua tavaraa eteenpäin välittävä pikkurikollinen.

Ettor och nollor (2014)

Ettor och nollor -elokuvan rikollisporukan jäsenistä yksi esitetään suomalaisena Markona (Krister Kern). Hahmon suomalaisuus tuodaan esille nimen ohella roolisanoin ”Ta med finnen och gå hångla lite.” Marko on harmittoman oloinen ja rauhallinen taistelulajien taituri, joka pukeutuu muita porukan jäseniä asteen huonommin: salihousuihin ja pusakkaan.

Ettor och nollor -elokuvan suomalaismies on hitaan oloinen ja harmiton rikollinen.

Syrror (2016, TV4)

Sairaaladraamassa *Syrror* nähdään Maria Sid ylilääkäri Marcot Lundbergin roolissa. Lundbergin suomalaisuutta ei tuoda ilmi muulla tavalla, kuin näyttelijän suomalaisen aksentin kautta. Lundberg on työhönsä intohimoisesti suhtautuva, tiukka johtaja, jota alaiset eivät kuitenkaan säiky, vaan ennemminkin naureskelevat tämän pilkun tarkalle suorittamiselle.

Syrror -tv-sarjan suomalaisnainen on korkeasti koulutettu, tyylikäs, vahva naishahmo lääketieteen alalla.

Wallander: Byfånen (2005)

Wallander -elokuvassa *Byfånen* patologin roolissa nähdään Stina Ekblad roolihahmonaan Karin Linder. Ruotsinsuomalaisella Ekbladilla ei ole voimakasta suomalaista aksenttia puheessaan, mutta suomalaisuus esitetään katsojalle vihjailevasti Linderin kertoessa elokuvan päähenkilölle Kurt Wallanderille uhrin juoneen itsensä hengiltä, johon Wallander vastaa:

- ”Ja, det luktar finskt självmord.”

Wallander -elokuvan *Byfånen*, kuten myös tätä seuranneiden Wallander -elokuvien suomalaisnainen on tyylikäs, korkeasti koulutettu, vahva naishahmo lääketieteen alalla. Hän on asiallinen ja ammattimainen, mutta ei suinkaan myötätunnoton.

Hypnotisören (2012)

Hypnotisören -elokuvan päähenkilönä nähdään Tobbias Zilliacus roolihahmonaan komisario Joonas Linna. Linna on siististi pukeutunut, fiksu, rauhallinen ja analyttinen poliisi. Nimen ohella Linnan suomalaisuus tuodaan esiin Linnan ja kollegan käymässä keskustelussa, jossa kollega parjaa Linnaa:

- ”Mumintrollen...ei saa peittää...”

- ”Neropatti pidä turpas kiinni.”

Hypnotisören -elokuvan suomalaismies on korkeasti koulutettu, tyylikäs, fiksu poliisi.

Så ock på jorden (2015)

Lämminhenkisessä komediassa *Så ock på jorden* kättilö-Helenan roolissa nähdään Maria Sid. Helena puhuu ruotsia suomalaisella aksentilla. Hän on siistin ja ystävällisen näköinen. Puhelias, nauravainen, empaattinen ja sympaattinen. Elokuvan loppuvaiheilla Helena on myös ainut nainen, joka soutaa kirkkoveineissä miesten kanssa uurnaa järvelle.

Så ock på jorden -elokuvan suomalaisnainen on tyylikäs, puhelias, iloinen, empaattinen ja sisukas. Vahva naishahmo lääketieteen alalla.

Hallonbåtsflyktingen (2014)

Miika Nousiainen romaaniin perustuva elokuva kertoo suomalaisesta Mikko Virtasesta, joka oman kuvauksensa mukaisesti on väärään maahan syntynyt ruotsalainen, ”tvångs finne”. Elokuvan ensimmäisessä kohtauksessa ruotsinlaivalla soi perinteinen, suomalainen tanssimusiikki sekä ”emotionaalisesti rajoittuneiden karaokelaulajien” sulosoinnut, kuten Virtanen ilmaisee. Ohi kulkevalle Virtanen huudahtaa: ”Tiedätkö, miksi Stalin vei Karjalan? Koska se ei huolinut enempää.” Isänmaallinen mies Virtanen ei siis ole.

Seuraavaksi Virtanen kuvataan laivan kannella, Ruotsi-paita päällään, itsemurha-aikeissa. Tarkoituksena on kuolla ruotsalaisena. Elokuvassa syvennyttään tämän myötä tarkemmin Virtasen Ruotsi-ihannoinnin juuriin: Ensimmäisellä Ruotsin matkallaan Virtanen söi vadelmavene-karamelleja. Ne maistuvat tietenkin paremmilta, kuin mikään suomalainen karkki. Ruoho oli lapsuuden Ruotsi-muistoissa vihreämpää ja aurinko iloisempi, kuin koto-Suomessa. Koulussa Virtanen piti esitelmää siitä, kuinka ”Ruotsilla on Volvo ja Saabi, suomella ei mitään”, ”Ruotsi on voittanut euroviisut kaksi kertaa, Suomi ei kertaakaan, eikä tule koskaan voittamaan, jollemme yhdisty yhdeksi maaksi” ja kuinka ”Ruotsilla on Abba ja Gyllene Tider, Suomella on Danny ja Kake Randelin.” Virtasen isä yrittää tämän jälkeen kasvattaa poikaansa isänmaallisuutta polttamalla kaikki Virtasen Ruotsi-tavarat.

Virtasen ruotsalaisena kuoleminen jää toteutumatta, kun samaiselle kannelle sattunut ruotsalaismies tarjoaa Virtaselle omaa elämäänsä. Näin Virtasesta tulee Mikael Andersson. Oikea Mikael Andersson aloittaa oppitunnin ruotsalaisuudesta, johon kuuluu myös itänaapuriin korrektin suhtautumisen opettelu:

- ”Sen måste du sluta snacka skit om Finland. Vi svenskar hatar inte Finland. Vi bryr oss inte. Du hör nån att prata om Finland då säger du bara: *Det där värkar att vara ett spännande, exotiskt land. Finland, dit borde man åka.*”

Elokuvassa Virtasen isä kuvataan stereotyyppisenä suomalaismiehenä. Virtasen äidin kuoleman jälkeen isä ja poika istuvat saunan lauteilla hiljaa vierekkäin, kunnes isä sanoo: ”Me miehet ollaan nyt kahestaan”. Vastauksena tähän poika ottaa isäänsä kädestä, jolloin isä vetää käden pois ja poistuu saunasta. Poika jää lauteille ja kuulee isän itkevän ja kiroavan ulkona. Surusta ei siis puhuta, saati muistakaan tunteista.

Hellyydenosoituksia ei ole tapana antaa. Suomalaisstereotyyppiä hyödynnetään myös Virtasen aikuisiän muistoissa, kun kerrostalon rappukäytävässä Virtasen tervehtiessä naapureitaan, ohimenevä pariskunta mulkaisee vastaukseksi ja aloittaa keskustelun keskenään:

- ”Kuka tuo oli?”

- ”No se, joka kuuntelee Abbaa ja itkee.”

- ”Ai se homo?”

Ruotsalaisessa elämässäänkään Virtanen ei täysin pääse suomalaisuutta karkuun. Virtasen muuttaessa ruotsalaisen tyttöystävänsä kanssa idylliselle villa-alueelle, naapurina katsojille esitellään yksin asuva, suomalainen Jorma. Jorma on verryttelyasussa silloin, kun muilla on siistit vaatteet. Hän on karskin näköinen voimapesäke, joka kantaa muuttopäivänä yhden laatikon sijaan kaksi laatikkoa ja kukkaruukun kerrallaan. Kun Virtanen on pyörälenkillä tyttöystävänsä kanssa, Jorma polkee tuplanopeudella ohi, ilman hienoja pyöräilyvarusteita. Yhteiseen jouluaaton viettoon Jorma tuo perinteisiä suomalaisia jouluruokia.

Vadelmavenepakolainen -elokuvan suomalaismies on hiljainen, tunneilmaisuun kykenemätön, voimakas, sisukas, käytännöllinen ja hienostelematon. Elokouvassa leikitellään kontrastein, joissa elokuvan päähenkilö Mikko Virtanen edustaa ruotsalaisen miehen stereotyyppiä ja Virtasen isä sekä naapuri suomalaismiehen stereotyyppiä.

Tjockare än vatten (1. tuotantokausi, 2014, SVT)

Tjockare än vatten -tv-sarja seuraa Waldemarin perheen elämää kartanomajatalon pitäjänä Ahvenanmaalla. Perheen äidin roolissa nähdään sarjan ensimmäisissä jaksoissa Stina Ekblad, joka esiintyy tyylikkäänä, joskin etäisenä ja viileänä hienostorouvana. Koska kyse on Ahvenanmaalle sijoittuvasta televisiosarjasta, on katsojan mahdotonta tietää kaikkien roolihahmojen tai näiden näyttelijöiden sukujuurista. Tämän vuoksi suomalaisuuteen viittaavaksi vihjeeksi jää suomalainen aksentti, jolla sarjassa puhuvat perheen pojan, Oskarin vaimo Liv ja heidän tyttärensä Cecilia, juristi Beatrice, naapurin vanharouva Mildred ja hänen poikansa Fredrik sekä arkkitehti Mikael Rosén.

Jessica Grabowskyn näyttelemä Liv on eteerisen kaunis ja hento, mutta samalla työtä pelkäämätön ja vahva. Majatalon emännän roolissa Liv ajaa suurta maasturia ja venettä,

kantaa elintarvikelaatikoita, opettaa Oskarin veljeä kynimään ankkua ja tekee pihatöitä. Sekä äiti Liv että tytär Cecilia puhuvat ruotsia suomalaisella aksentilla. Äitinsä lailla myös Cecilia on reipas, herttainen, kiltti ja puhelias. Suomalaisuuteen viittaava hahmo on myös Jonna Järnefeltin näyttelemä juristi, Beatrice Norling. Beatrice on korkeasti koulutettu, tyylikäs ja asiallinen. Ensimmäisen tuotantokauden neljäs suomalainen naishahmo on edellisistä roolihahmoista tyyllisesti eroava Mildred Pahkinen (Johanna Ringbom), joka asuu majatalon naapurissa poikansa Fredrik Pahkisen (Conrad Stenberg) kanssa. Mildred Pahkinen on yksinkertaisissa vaatteissa esiintyvä yrmeä leski, joka kantaa kaunaa Waldemarin suvulle.

Vaikka Tjockare än vatten -sarja sijoittuu Ahvenanmaalle, ei Suomitematiikkaa juurikaan sarjassa viljellä muutamaa Helsinki-mainintaa, aamukahvipöydässä luettavaa Hufvudstadsbladetia sekä edellä mainittuja suomenruotsia puhuvia roolihahmoja lukuunottamatta. Suomea ensimmäisellä tuotantokaudella puhutaan vain kerran, Oskarin toivottaessa vieraat tervetulleiksi äitinsä muistotilaisuuteen sekä ruotsiksi että suomeksi ”Tack att ni har kommit hit. Kiitos, että tulitte.”

Suomalaisella aksentilla ruotsia puhuvia miehiä on sarjan ensimmäisellä tuotantokaudella kaksi. Toinen roolihahmoista on kolmannessa jaksossa esiintyvä ja André Wickströmin esittämä Carl Hambreus, joka saapuu perheensä kanssa majatalon vieraaksi. Hambreus on pukeutunut tyylikkäästi ja tiedustelee ensitöikseen henkilökunnalta langatonta verkkoyhteyttä luoden katsojalle itsestään liikemiehen vaikutelman. Toinen suomalaishahmoista on Tobias Zilliacuksen esittämä Mikael Rosén. Myös Rosén pukeutuu siististi turkoosiin pikeepaitaan ja beigeihin housuihin. Rosén harrastaa teatteria ja on ammatiltaan arkkitehti. Hän puhuu pehmeällä äänellä ja nauttii illallisen yhteydessä mieluusti lasin viiniä.

Tjockare än vatten -televisiosarja esittää ensimmäisen tuotantokauden perusteella kaksi erilaista suomalaisnaista: Sofistikoituneen, tyylikkään, sosiaalisesti lahjakkaan ja reippaan naisen, joka ei työtä pelkää sekä toisaalta katkeran, yksinkertaisissa oloissa elävän ilkeän naisen, joka hermojaan lepyyttääkseen kaataa itselleen lasiin kirkasta viinaa. Sarjan suomalaismies on menestynyt, tyylikäs ja korkeasti koulutettu.

Finska Segrar (2017, SVT)

Finska Segrar -dokumenttisarja kertoo ruotsinsuomalaisista urheilufaneista. Ensimmäisessä jaksossa dokumentti esittelee Kari Latvalan, 63-vuotiaan jääkiekkofanin Hälleforsista. Latvalalla on Suomi-kaulaliina ja Karjala-lippalakki. Hän on Ruotsin kansalainen, mutta kannattaa henkeen ja vereen Suomen jääkiekkjoukkuetta tähtihetkenään Leijonien maailmanmestaruus vuonna 1995. Ohjelman alussa Latvala esittelee kotikaupunkiaan ja kertoo tämän yhteydessä kaupungin joka kymmenennen asukkaan omaavan suomalaiset sukujuuret. Kaupungissa toimii kaksi Suomi-seuraa. Latvala osoittaa juontajalle myös työpaikkansa, jossa hän kertoo käyvänsä vuorotöissä. Latvalan vaimo, tai ”muija”, kuten Latvala häntä kutsuu, on myös suomalainen ja viettäisi aikaa jääkiekkoa mieluummin karaoken parissa. ”Först hockey, sen karaoke”, sanoo Latvala. Latvalan kotoa löytyvät kuitenkin karaokelaitteet, joista pariskunta soittaa mieluiten suomalaista tangoa. Aavan meren tuolla puolen -laulannan jälkeen pariskunta tanssii kameralle humppaa. Rouvalla on jalassaan crocs-sandaalit.

Finska segrar -dokumenttisarjan toisessa osassa esitellään Trollhättanilainen Jani Veteläinen, joka suhtautuu fanaattisesti salibandyyn. Veteläisen urheilun tähtihetki on salibandy maailmanmestaruuskisat vuonna 2014, Suomen häviöstä huolimatta. Veteläinen on edellisessä jaksossa esiteltyä Latvalaa nuorempi. Hän on tyylikäs ja sporttinen, ammatikseen suurkeittiötä tarkastava 39-vuotias mies. Veteläinen kertoo asuneensa Trollhättanissa koko elämänsä, lukuun ottamatta Suomessa viettämäänsä kahta vuotta. Veteläinen asuu kauniissa kodissa vaimonsa, tai ”akkansa”, kuten Veteläinen asian ilmaisee, sekä lapsiensa kanssa. Veteläisen vaimon mielestä on outoa, että mies kannustaa Suomea siitäkkin huolimatta, että tämä on syntynyt ja asunut vain Ruotsissa. Myös Veteläisen äitiä ja veljeä haastatellaan ohjelmassa. Molemmat ovat asiallisia, miellyttävästi itseään ilmaisevia sekä tyylikkäästi pukeutuneita.

Kolmas jaksoista kertoo tukholmalaisesta Miikka Fredrikssonista, jonka suosikkilaji on jääkiekko. Fredrikssonin unohtumattomin jääkiekkomuisto on vuoden 2011 maailmanmestaruuskisojen finaali. Fredriksson on töissä ruotsinsuomalaisen koulun esikoulussa. Hän on kotoisin Tuusulasta ja muutti Ruotsiin vuonna 2011. Fredriksson asuu kauniisti sisustetussa kerrostaloasunnossa ruotsinsuomalaisen vaimonsa sekä lapsiensa kanssa.

Dokumenttisarjan viimeisen jakson päähenkilö on 51-vuotias formulafanaatikko Ari Riabacke. Norrköpingissä syntyneen, nykyisin Tukholmassa asuvan Riabacken idoli on

Mika Häkkinen. Riabacke on tyylikäs ja hänellä on trendikkäät silmälasit. Hän asuu upeassa talossa tyylikkään vaimonsa sekä lapsiensa kanssa. Sekä Ari Riabackella että hänen vaimollaan on molemmilla tutkijan tausta. Nykyään he pyörittävät yhdessä yritystä, joka kuljettaa heitä luennoimassa ympäri maata. Ohjelman juontajan tiedustellessa Riabackelta, kuinka tärkeä suomalainen identiteetti on hänelle, vastaa Riabacke miettimättä: ”No kyllä se on 100% tärkeä tietenkin. Ei se enemmän tärkeää voi olla.”

Finska segrar -dokumenttisarjan suomalaismies on kahtiajakoinen: Hän on joko ei-
korkeakoulutettu, välinpitämättömästi ulkoiseen olemukseensa suhtautuva, tangosta ja oluesta pitävä mies tai vastaavasti tyylikäs ja menestynyt akateemikko, joka nauttii monipuolisesta urheilusta vapaa-ajan harrastuksenaan.

Patrik möter (3. tuotantokausi, 2013, Kanal 3)

Patrik möter -televisiosarjassa ruotsalainen korkeushyppääjä, Patrik Sjöberg, tapaa omissa lajeissaan menestyneitä huippu-urheilijoita heidän kotikaupungeissaan.

Kolmannen tuotantokauden kuudes jakso kulkee nimellä *Finnkamp* Sjöbergin suunnatessa Suomeen tapaamaan kolmea maamme huippu-urheilijaa: Esa Tikkasta, Juha Mietoa sekä Matti Nykästä. Tikkanen esitellään ohjelman introssa nimellä ”Mr. Stanley Cup”. Juha Miedon kuvataan olevan jätti sekä ladulla että ihmisenä. Matti Nykänen puolestaan on intron mukaan ”en rätt farlig snubbe men samtidigt en fantastiskt idrottsman”. Sjöberg aloittaa oman intronsa kertaamalla: - ”Jag är här i Finland för att träffa Esa, Juha och Matti. Låter som att jag är på väg på till ett fyllefest och till ett kniv slagsmål. Men det är jag inte. Hoppas jag.” Stereotyyppittely alkaa siis heti ohjelman alussa Sjöbergin viitatessa perinteikkäisiin suomalaisiin miesten nimiin puukon kanssa heiluvina alkoholisteina.

Alkutekstien sekä introjen jälkeen itse ohjelma alkaa toisella täydellisellä stereotyyppillä: - ”Vi är i Finland. Finnar är dåliga på engelska och Patrik kan ingen finska. Med andra ord så måste vi ha en tolk.”

Tulkin halutaan kertojan mukaan olevan suuri ja vaarallinen, joka voi samalla toimia Patrikin henkivartijana tapaamisessa Matti Nykäsen kanssa. Henkivartijaksi on valikoitunut suomalainen näyttelijä, Jarmo Mäkinen. Mäkinen esitellään katsojille lyhyen K-rauta-mainoksen avulla, jossa Mäkinen tervehtii katsojia saunan lauteilla.

”Suurta ja vaarallista” imagoa kasvatetaan huumorimielessä vielä kuvaruutuun tulevilla faktalaatikolla: ”340kg penkkipunnerrus, 600kg kyykky, musta vyö kick assissa, idoli: Steaven Seagull”. Tämän jälkeen Matti Nykäsen huonoa mainetta puukkostereotyypin kera vahvistetaan katsojille vielä kertaalleen Sjöbergin toimesta:

- ”Jag är lite rädd för honom. Han gillar knivar och sånt.”

Mäkinen koettaa pehmentää Sjöbergin kovia sanoja kertomalla, että pohjimmiltaan kilttinä ihmisenä tunnettu Nykänen on kohdannut elämässään aika ajoittain huonoa tuuria.

Ensimmäisenä Sjöberg tapaa jääkiekkolegenda Esa Tikkasen. Katsojille kerrotaan Tikkasen asuvan ”Suomen pääkaupungissa, Helsingissä”. Eikö tieto Suomen pääkaupungista ole kaikilla katsojilla hallussa? Helsinki näyttäytyy kuvissa kauniina: Aurinko paistaa, aasialaiset turistit vilkuttavat kameralle ostoskassiansa kanssa, meri kimmeltää. Tikkasen kerrotaan pelanneen 15 kautta NHL:ssä ja voittaneen viisi Stanley Cup -titteliä, mikä on ”enemmän kuin kenelläkään ruotsalaisella”.

Seuraavana vuorossa on Sjöbergin oman idolin, Juha Miedon, tapaaminen Miedon kotikaupungissa Kurikassa. ”Vet det fan om han gillar att prata”, pohtii Sjöberg kohti Kurikkaa matkatessaan. Sjöberg uskoo stereotyypisesti ”metsien miehen ehkä haluavan vain istua ja katsoa ja pohtia”. Juha Mieto esitellään Suomen rakastetuimpana urheilijana, ”Finlands kåraste idrottsman”, jonka kiinnostuksen kohteisiin kerrotaan lukeutuvat syöminen sekä halon hakkuu, jota hänen kerrotaan harjoittavan vähintään neljä tuntia päivässä. ”Det är det roligaste han vet”, kertoja hauskuuttaa. Ennakkoolettamus Miedosta ”hiljaisena karhuna” osoittautuu täysin vääräksi Miedon tarinoinnin jatkuessa ja jatkuessa niin, että Jarmo Mäkinen joutuu ruotsin kielen taitonsa kanssa ahtaalle. Stereotyypittelyä pilke silmäkulmassa tapahtuu Juha Miedon kohtaamisessa myös kertojan kuvatessa Miedon häviötä Thomas Wassbergille vuoden 1980 talviolympialaisissa. Miedon kerrotaan häviön jälkeen masentuneen useiksi viikoiksi, jolloin hän oli lukittautunut kotiinsa Kurikkaan ja lääkinneensä itseään kuuntelemalla melankolista, suomalaista musiikkia. Katsojia hauskuutetaan kappaleella ”En päivääkään vaihtaisi pois”, kertojan kertoessa sen olevan Juha Miedon lempikappale. Sjöberg haastaa Miedon halon hakkuu kilpailuun, jossa yksi puupölkky on tarkoitus jakaa neljään osaan mahdollisimman nopeasti. Mieto voittaa ylivoimaisesti pölkyn jakamisen onnistuessa häneltä viidessä sekunnissa ja Sjöbergilta reilussa minuutissa.

Viimeisenä on vuorossa ahkerasti alustettu Matti Nykäsen tapaaminen Nykäsen kotikaupungissa Jyväskylässä: ”Sist ute är en kille som många är rädda för”, kuten kertoja asian ilmaisee. Nykäsen kerrotaan saavuttaneen maailman mestaruuden ollessaan vasta 18-vuotias. Kohujen täyteen elämän kerrotaan alkaneen alkoholin myötä vuonna 1995. Loppu-uran kuvataan olleen sekoitus mestaruusmitaleita sekä ”juoposkandaaleja” (”fylloskandaler”). Uran jälkeisen ajan kertoja kuvaa olleen skandaaleiden värittämää: puukkotappeluja, stripteasea, aikuisviihde-elokuvia sekä vankilatuomio.

Ennen tapaamista Sjöberg haluaa kysyä jyväskyläläisiltä, mitä mieltä he ovat Matti Nykäsestä. ”He is the best”, sanoo mies kahvilan terassilla. Kaksi nuorta naista sanovat Matti Nykäsen olleen hieno urheilija, joka sittemmin on ajautunut ongelmiin hyvästä sisimmästään huolimatta. ”Matti on saanut vaan liian paljon, liian nuoren, ei siinä muuta vikaa oo”, vastaa puolestaan vanhempi rouva jäätelötöttejän kanssa. Keski-ikäinen mies kertoo Matin olevan Jyväskylässä hyvin suosittu: ”This is his home town”. Jyväskyläläisten haastatteluissa ei ole ratsastettu stereotyypeillä. Vaikka tuotantoryhmä olisi voinut valita haastateltavaksi laitapuolen kulkijoita tai kummallisesti pukeutuneita ihmisiä, olivat he valinneet mukaan siististi pukeutuneita eri ikäisiä ihmisiä, joista vieläpä kaikki muut yhtä lukuun ottamatta puhuivat hyvää englantia.

Nykäsen ovella Sjöberg pohtii, onko Matti Nykäsen koti todella siisti vai sellainen, jossa on ”viinapulloja, veitsiä ja verta”. Asunto on kuin onkin erittäin siisti ja viihtyisä. ”Poikamieskämpä ja kaupunkiasunto”, kuten Nykänen itse kotinsa esittelee. Juontaja hämmästelee, kun asunnosta ei löydykään tyhjiä laseja ja pulloja, vaan sen sijaan Sjöbergiä yllättäneitä asioita, kuten vaikkapa sängyn päälle aseteltu nalle. Tunnelma ei ole rennon vapautunut ja kuten kertoja tilanteen kuvaa: ”Det klickar inte så där jätte bra mellan backhopparen och höjdhopparen”. Alkoholista, vankilatuomiosta sekä puukotuskohusta Nykänen ei halua keskustella, Sjöbergin uteluista huolimatta. Kuitenkin, Sjöbergin improvisoiman kysymyksisailun myötä hän saa vastauksia muutamiin mieltään askarruttaviin kysymyksiin, kuten, ”Vankilassa olo oli täyttä paskaa, ei siihen voi muuta sanoa” tai siihen, kuinka hän ei myönnä koskaan vääntäneensä sormikoukkua ja että väitetyn puukotuksen tutkinnan yhteydessä hänen sormenjälkiään ei puukosta löytynyt. Viinapänsä Nykänen myöntää myös Sjöbergin kysymykseen vastaten olevan huono ja lisää, että tämän takia ei viinaa käytäkään.

Patrik Möter -tv-sarjan suomalaismies on stereotyyppisiin perustuvissa ennakkokäsityksissä väkivaltainen tuppisuu. Vaikka sarjassa ratsastetaan sekä

tarkoituksenmukaisesti että tahattomasti suomalaisstereotypeillä, muuttuu suomalaismiehen kuva sarjan aikana ennenkaikkea puheliaksi, lempeäksi, voimakkaaksi mieheksi, jonka ulkonäkö antaa ymmärtää muuta.

K-raudan mainoskampanja: Jarmo (2013–2017)

K-raudan mainoskampanja Jarmo Mäkisen tähdittämänä on kekseliäs kaikkine itseironioineen sekä suomalaisstereotypeineen. Mainoksista ensimmäinen alkaa tietenkin saunan lauteilta, sanoilla ”Jag heter Jarmo, jag är från Finland”. Mainoksessa Jarmo kertoo itänaapurin olevan tunnettu tuhansista järvistään, saunasta, sisusta, rallista ja tangosta:

- ”Men vi är mycket mer än så. Vi är ett land som har trotsat för ogästvänliga vintrar, omöjliga odds och oinbjudna grannar. Ett land vart handslag fortfarande gäller. Vart tystnad betyder långt mer än tusen ord.—”

Jarmon monologin lisäksi video vilisee visuaalisia stereotyyppioita: sauna, metsämökki, ralliauto, Lordi, kaunis kesäpäivä ja kimmeltävä järvi sekä sisu.

K-raudan joulumainoksessa Jarmo tervehtii katsojia ”Moimoi i stugan”. Yhdessä mainoksessa Jarmo seisoo lankkupino olallaan ja kertoo isoisänsä veljestä, joka ”drack sitt kaffe kallt och bastade alltid med stövlarna på”. Toisessa mainoksessa Jarmo ajaa partaansa ladossa, hihattoman paidan paljastaen lihaksikkaat käsivarret. Jos Jarmo on pukeutunut peittävämmiin, on hänellä päällään ruudullinen flanellipaita. Jarmo on miehekäs remonttimies, joka on ylpeä suomalaisuudestaan.

Myös hiljaisuuden ja ilottomuuden stereotyyppiä hyödynnetään joulumainoksessa, jossa Jarmo ja vanhempi naishenkilö istuvat vanhassa hirsitalossa, joulukuusen kimmeltäessä taustalla. Kaikista Jarmo-mainoksista tuttu tango soi radiossa ja kaappikello tikittää. Nainen kutoo sukkaa vaaleansinisessä verryttelytakissa. Jarmolla on päällään jouluinen villapaita. Kumpikaan ei sano mitään.

Saunastereotyyppi saa luonnollisestikin pääosan K-raudan mainoksissa. Eräässä mainoksista Jarmo istuu hikisenä, pyyhe lantiollaan saunan lauteilla ja heittää löylyä:

- ”Jag har aldrig förstått varför man ska åka utomlands för att komma till värmen. Vill jag ha det varmt, då slänger jag bara på bastuvatten. Då låter jag aggregaten tina up min finska kropp. Och vill jag ha det kallt, då går jag ut.”

Toisessa mainoksessa Jarmo Mäkinen ja Arja Saijonmaa käyvät keskustelua konjakkilasit kädessään. Tila vaikuttaa luksusasunnolta suurine ikkunoineen. Saijonmaa ja Mäkinen käyvät keskustelun suomeksi:

- ”Jarmo, mitä varten ruotsalaisilla on jatkuvasti niin yksoikonen kuva meistä suomalaisista?”

- ”En tiedä, Arja. Aina puhutaan tangosta ja piirakoista ja saunasta. Ihan niinkun me ei tehtäis mitään muuta.”

- ”Niin! Huolestuttavaa. Heitäs vähän lisää löylyä.”

Jarmo tekee työtä käskettyä samalla, kun kamera paljastaa keskustelun käytävän luksushuvilan sijaan saunassa.

K-raudan mainokset ovat inspiroineet komediasarja *Partajta* parodioimaan Jarmoa. Partajn ”mainoksissa” Jarmo haukkuu ruotsalaisia nimityksillä ”fjollor”, ”svennejävlar” ja ”kärringar”. Jarmo työntää naulan lankkuun sormella ja vetää sen ulos hampailla. Hän vinkkaa ruotsalaisia laittamaan Koskenkorvaa kahvin sekaan ja haluaa ruotsalaisten naisten voivan nauttia oikeiden miesten käsittelystä ”ruotsalaisvässyköiden” sijaan. Jarmo kertoo Suomen olevan tunnettu puukkotappeluistaan ja siitä, että siellä ei osata näyttää tunteita. Jalkapallon Jarmo sanoo olevan homoille ja oikeiden miesten pelaavan jääkiekkoa.

K-raudan mainosten Jarmo on Partajn Jarmoa lempeämpi, miehen perikuva, joka on kätevä käsistään ja suhtautuu nikkarointiin innokaasti. Jarmo on ylpeä suomalainen, mutta viihtyy Ruotsissa ja ruotsalaisten kanssa.

Arne Dahl: Upp till toppen av berget (2012)

Arne Dahl -elokuviissa seurataan poliisin erikoisyksikköä selvittämässä vakavia rikoksia. Yksi ryhmään kuuluvista poliiseista on Arto Söderstedt. Söderstedt on ensimmäiseltä koulutukseltaan juristi. Hän on siisti pukeutuva älykkö ja ruotsia vahvasti suomalaisittain puhuva analysoija. Elokuvassa ei Söderstedtin murteen ohella käytetä muita Suomi-viitteitä, lukuun ottamatta tilannetta, jossa Söderstedt kertoo kollegalleen tuntevansa ”suomalaisen tähtihiippujuristin”, itseensä viitaten.

Arne Dahl: Ont Blod (2012)

Myös Ont Blod -elokuvassa Arto Söderstedt näyttäytyy ryhmänsä fiksuimpana analysoijana. Suomi-viitteitä elokuvassa nähdään kaksi. Ensimmäisen kerran, kun erikoisryhmän johtaja suorittaa tehtävänjakoa. Söderstedt tiedustelee omaa tehtäväänsä, johon ryhmänjohtaja vastaa tehtävän olevan se, missä Söderstedt on paras. ”Prata finlandssvenska?”, tiedustelee Söderstedt. Seuraava Suomi-viite esitetään kippis-sanan muodossa Söderstedtin istuessa iltaa ravintolassa kollegoidensa kanssa.

Arne Dahl -elokuvien suomalaismies on huippuälykäs poliisi.

Alkuolettamukseni ennen tutkimustyöhön ryhtymistä oli, että suomalainen näyttäytyy Ruotsin televisiovihteessä aina alkoholisoituneena rikollisena. Tulos ei tutkimukseni perusteella ole kuitenkaan näin yksipuolinen. Tulosten perusteella Ruotsin television suomalaismies fiktiivisissä televisio-ohjelmissa tai elokuvissa on joko väkivaltainen (4 mainintaa) rikollinen (5 mainintaa) tai menestynyt (3 mainintaa) ja korkeakoulutettu (5 mainintaa). Vaikka suomalainen on hieman useammin rikollinen kuin poliisi (3 mainintaa), ei hän tällöinkään ole epäsiisti (2 mainintaa) juntti (2 mainintaa) vaan ennemminkin tyylikäs ja siististi pukeutuva (4 mainintaa). Vaikka suomalaismies on verkostoissaan usein pidetty, on hän useammin hiljainen tai tunneilmaisuun kykenemätön (2 mainintaa) kuin erityisen sosiaalinen (1 maininta). Hieman arvaamattomasti suomalainen mies ei fiktiivisessä televisiossa ole juuri koskaan liiemmin alkoholiin taipuvainen.

Myös fiktiivisten suomalaisnaisten hahmojen osalta kuvittelin vahvimpina teemoina esiin nousevan alkoholismin, työttömyyden tai pienituloisuuden sekä epäsiisteyden. Tutkimukseni perusteella Ruotsin televisio-ohjelmien sekä elokuvien fiktiivinen suomalainen naishahmo on suurimmalla todennäköisyydellä tyylikäs ja kaunis (5 mainintaa) sekä korkeakoulutettu (4 mainintaa) lääkäri, sairaanhoitaja tai muu lääketieteen alan ammattilainen (4 mainintaa). Ennen kaikkea hän on sisukas ja vahva naishahmo (6 mainintaa). Suomalaisnainen on yhtä usein empaattinen (1 maininta) kuin ilkeä (1 maininta). Hän on mököttävää tuppisuutta varmemmin reipas ja iloinen (2 mainintaa) sekä sosiaalisesti lahjakas ja puhelias (2 mainintaa). Suomalaisnainen on vain harvoin alkoholiin taipuvainen (1 maininta) tai pienituloinen (2 mainintaa).

Dokumenttien sekä tositelevisio-ohjelmien naiset ovat ennenkaikkea miellyttäviä (2 mainintaa), urheilullisia (2 mainintaa) ja määrätietoisia (2 mainintaa). He ovat puheliaita ja sosiaalisia (1 maininta) sekä reippaita (1 maininta) maailmanmatkajia (1 maininta). Dokumenttien sekä tositelevisio-ohjelmien miehet sen sijaan ovat urheilua harrastavia (5 mainintaa) menestyjiä (6 mainintaa), jotka ovat lähes poikkeuksetta puheliaita (6 mainintaa). He ovat suuremmalla todennäköisyydellä tyylikkäitä (3 mainintaa) kuin välinpitämättömästi ulkoiseen olemukseensa suhtautuvia (2 mainintaa). Suomalaismiehet ovat sympaattisia ja empaattisia (2), lempeitä ja sydämellisiä (2 mainintaa). He ovat useimmin ei-korkeakoulutettuja (2 mainintaa) kuin akateemikkoja (1 maininta).

Suomalaishahmojen lisäksi Ruotsin televisiossa Suomeen sellaisenaan liitettäviä asioita ovat jääkiekko (3 eri ohjelmaa), sauna (4 eri ohjelmaa), Koskenkorva (2 eri ohjelmaa), primitiivisyys ja seksuaalisuus (3 eri ohjelmaa) sekä karaoke (2 eri ohjelmaa). Suomalainen musiikki saa oman huomionsa, erityisesti suomalainen tango (2 eri ohjelmaa) sekä musiikkimme melankolia (2 eri ohjelmaa). Toisaalta, myös Lordia hyödynnetään Suomi-kuvan maalailussa (2 eri ohjelmaa). Puukot (3 eri ohjelmaa) sekä humaltuneena riehuminen stereotyyppinä pitävät pintansa (2 eri ohjelmaa). Suomen itä-naapuriutta korostetaan ja Suomi tunnutaan mielletävän osaksi Venäjää (3 eri ohjelmaa). Tylyys ja ilottomuus (3 eri ohjelmaa), suomalainen sisu (3 eri ohjelmaa) sekä hiljaisuus ja epäsosiaalisuus (2 eri ohjelmaa) ovat niinkään Suomeen ja suomalaisuuteen liittyviä stereotyyppisiä. Suomeen suhtaudutaan välinpitämättömästi. Suomi-tietous vaikuttaa olevan huonolla tasolla (2 eri ohjelmaa) eikä Suomen koeta tehneen juuri mitään merkittävää (2 eri ohjelmaa). Suomalainen aksentti ruotsin kielessä herättää mielipiteitä tai kerää erityisiä kommentteja (3 eri ohjelmaa). Suomi näyttää Ruotsin televisiossa kauniilta (2 eri ohjelmaa).

Toisaalta, vaikka Ruotsin televisio viljelee mieluusti Suomistereotyyppisiä, osaa se myös kumota niitä. Paratiisihotellin kilpailijoiden ennako-oletus oli miellelyhtymä suomalaisista erityisen rumana ja tylsänä kansana, mutta Amanda Harkimo kumosi oletukset tyrmävällä ulkonäöllään ja miellyttävällä persoonallisuudellaan. Patrik Sjöberg korosti ohjelmassaan useaan otteeseen suhtautuvansa epäilevästi ”vaarallisen” Matti Nykäsen tapaamiseen. Nykänen osoittautui vaarattomaksi. Sjöberg epäili myös Juha Miedon olevan hiljainen ”metsien mies”, mutta Mieto yllätti puheliaalla ja lempeällä persoonallaan. Sjöbergin ohjelma oletti suomalaisten myös olevan huonoja

englannissa, mutta kohtasi Jyväskylässä itseään erinomaisesti englanniksi ilmaisevan kansan.

6 LOPUKSI

Pidän Suomen ja Ruotsin kulttuurienvälisestä tutkimusta tärkeänä osana maittemme välisten suhteiden ylläpitämistä. Näkemykseni mukaan Ruotsi on monessa suhteessa tärkein kumppanimme muuttuvassa maailmassa, jonka vuoksi pidän erityisen tärkeänä Suomen ja Ruotsin välisen vuoropuhelun- sekä molemmin puoleisen muuttoliikenteen säilymistä.

Kuten alkusanoiksi mainitsin, sisältyy eri maihin ja kansallisuuksiin liittyviin stereotyyppeihin mielestäni jotakin hyvin mielenkiintoista. Itseäni viehättää näissä näkemäni vastakohtaisuuksien vuorottelu. Toisaalta olemme innokkaita itseironian harjoittajia ja tämän myötä oman kansallisuutemme stereotyyppittelyn ykkösketjua. Toisaalta loukkaannumme herkästi muiden stereotyyppittäessä meitä tai maatamme.

Olen iloinen ja kiitollinen, että tämän tutkimuksen myötä pystyn tekemään oman pienen osuuteni Suomen ja Ruotsin välisten suhteiden tutkimustyön hyväksi.

6.2. Tutkimustulokset

Alkuperäisessä teemakirjoitusten keruuilmoituksessani käytin tutkimukseni kohderyhmästä nimitystä ”Ruotsin ulkosuomalaiset”. Sain asiasta huomautuksen eräältä ruotsinsuomalaisten yhdistykseltä. Viestissään kyseisen yhdistyksen edustaja kertoi tutkimuskysymykseni olevan hänen mielestään väärin asetettu, sillä ruotsin ulkosuomalaiset ei kohderyhmänä vastaa ruotsinsuomalaisia heidän ollessaan valtaväestöön lähes täysin integroitunut vähemmistö. Toisessa, niin ikään ruotsinsuomalaiselta yhdistykseltä vastaanottamassani viestissä kyseisen yhdistyksen edustaja ilmoitti jättämänsä keruuilmoitukseni jakelupyynnön huomiotta siksi, että olen valinnut ilmoituksen kieleksi suomen. Kyseisen henkilön mukaan suurin osa heidän yhdistyksensä jäsenistä on ruotsinkielisiä. Näihin viesteihin perustaen voisi olla mahdollista sanoa, että ruotsinsuomalainen identiteetti on vahvan integroitumisen myötä muodostunut niin kokonaisvaltaiseksi, että ruotsinsuomalaiset eivät koe suomalaisstereotyyppien koskevan heitä alkuunkaan, vaan jättäytyvät suomalaisstereotyyppien ulkopuolelle ruotsinsuomalaisella identiteetillään. Kuitenkin, kahden teemakirjoittajan kokemukset Ruotsiin juurtumisesta sekä suhteiden

solmimisesta valtaväestöön aiheuttavat särön tulkintaan. Kirjoittajat kertoivat kokeensa, että ruotsalaisiin on helppo luoda vain pinnallisia kontakteja. Toinen kirjoittajista pohti, ovatko stereotyypeistä aiheutuneet ennakkoluulot mahdollisesti vaikeuttaneet Ruotsiin kotituumista. Onko kyse siis erinomaisesta integroitumisesta vai sittenkin vuosikymmeniä jatkuneesta toiseuden ja alempiarvoisuuden tunteesta, joka yhdistettynä suomalaiseen sisuun saa ruotsinsuomalaiset näyttäytymään yhteiskuntaan ja valtaväestöön sulautuneena, oman suomalaisuudesta eriävän identiteettinsä omaavana ryhmänä?

Teemakirjoitusten perusteella vahvin Ruotsissa julkisesti vallassa oleva suomalaisstereotyyppi liittyy runsaaseen alkoholinkäyttöön sekä viinan juontiin. Tämä stereotyyppi mainittiin yhdeksästä tekstistä seitsemässä. Teemakirjoittajien kirjoittaessa hallitsemattomasta alkoholinkäytöstä suomalaisstereotyyppinä, oli teksteistä aistittavissa asetelmaa, jossa alkoholinkäytön suomalaisstereotyyppiin liitännäisenä on huonouden tunne ja vähempiarvoisuus ruotsalaiseen verrattaessa. Teemakirjoittajien omien näkemysten mukaan kyseessä on asetelma, jossa ruotsalainen on sivistynyt ja intellektuelli, kun taas suomalainen primitiivinen ja sivistymätön. Holtiton alkoholinkäyttö on stereotyyppinä Ruotsin televisiota koskevassa media-analyysissä kahtiajakoinen: Koskenkorva ja humaltuneena heiluminen saavat kyllä mainintoja televisiossa, mutta television suomalaiset, niin fiktiiviset kuin todellisetkin, ovat vain harvoin erityisen persoja alkoholille. Printtimedian analyysissä Suomi yhdistettiin alkoholiin vain yhdessä tekstissä. Ruotsinsuomalaisten kokemus on siis ristiriidassa median käyttämän suomalaisstereotyypin kanssa.

Toiseksi vahvin teemakirjoituksista esiin noussut suomalaisstereotyyppi oli hyvän ja ahkeran työntekijän stereotyyppi: Suomalainen on työntekijänä ”ahkera”, ”tunnollinen”, ”luotettava”, ”vähäpuheinen” ja ”kestävä”. Tämä stereotyyppi mainittiin yhdeksästä tekstistä kuudessa. Muina suomalaisstereotyyppinä teemakirjoittajat mainitsivat saunakulttuurin, suomalaisten huonon kielitaidon tai oudon aksentin, puukot sekä öykkäröinnin, rehellisyyden ja luotettavuuden sekä hiljaisuuden. Hiljaisen ja juron stereotyyppi mainittiin selkeästi vain kolmessa kirjoituksessa yhdeksästä. Myöskään media-analyysissä hiljaisuus ei näyttäytynyt vahvana osana suomalaisstereotyyppiä, vaikkakin televisio-ohjelmien ja elokuva-analyysin tulosten mukaan suomalainen on useammin hiljainen tai tunneilmaisuuksiin kykenemätön kuin erityisen sosiaalinen. Tähän tietoon sekä omakohtaiseen havainnointiini vedoten uskon, että eri kansallisuudet antavat eri stereotyypeille erisuuruisia painoarvoja toista kansallisuutta stereotyyppittäessään. Ruotsissa

hiljaisen kansan stereotyyppiä merkittävämmäksi on painottunut alkoholisoituneen, saunovan, ahkeran työntekijän suomalaismiehen stereotyyppi.

Televisiossa teemakirjoittajat kokivat suomalaisstereotyypin sisältävän huonosti pukeutuvan, sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevan tuppisuun. Tämä kuvaus on osittain ristiriitainen media-analyysin tutkimustulosteni kanssa. Media-analyysini mukaan suomalainen mies on ruotsalaisessa, fiktiivisessä televisio-ohjelmassa lähes yhtä suurella todennäköisyydellä väkivaltainen rikollinen kuin menestynyt ja korkeakoulutettukin. Mikäli suomalaismies ei ole rikollinen, on hän suurimmalla todennäköisyydellä ammatiltaan poliisi. Rikollisen roolissakaan suomalaismies ei ole epäsiisti juntti, vaan ennemminkin tyylikäs ja siististi pukeutuva. Hiljaisuuden stereotyypille ei löytynyt yhtäläisyyttä media-analyysissä. Dokumenttien sekä tositelevisio-ohjelmien miehet sen sijaan ovat urheilua harrastavia menestyjiä, jotka ovat lähes poikkeuksetta puheliaita. He ovat suuremmalla todennäköisyydellä tyylikkäitä kuin välinpitämättömästi ulkoiseen olemukseensa suhtautuvia. Suomalaismiehet ovat sympaattisia ja empaattisia, lempeitä ja sydämellisiä. He ovat useimmin ei-korkeakoulutettuja kuin akateemikkoja.

Media-analyysini tutkimustulosten perusteella Ruotsin televisio-ohjelmien sekä elokuvien fiktiivinen suomalainen naishahmo on suurimmalla todennäköisyydellä tyylikäs ja kaunis sekä korkeakoulutettu lääkäri, sairaanhoitaja tai muu lääketieteen alan ammattilainen. Ennen kaikkea hän on sisukas ja vahva naishahmo. Suomalaisnainen on yhtä usein empaattinen kuin ilkeä. Hän on mököttävää tuppisuutta varmemmin reipas ja iloinen sekä sosiaalisesti lahjakas ja puhelias. Suomalaismiehen tavoin suomalaisnainen on vain harvoin alkoholiin taipuvainen. Dokumenttien sekä tositelevisio-ohjelmien naiset ovat ennen kaikkea miellyttäviä, urheilullisia ja määrätietoisia. He ovat puheliaita ja sosiaalisia sekä reippaita maailmanmatkaajia. Suomalaisnaisen stereotyyppi muodostui tutkimuksessani ainoastaan media-analyysin avulla, sillä mielenkiintoista kyllä, analysoimissani teemakirjoituksissa suomalaista stereotyyppiä pohtiessaan kirjoittajat lähes poikkeuksetta kuvasivat suomalaisen miehen stereotyyppiä. Suomalaisnaisen stereotyyppi Ruotsissa ei näin ollen ole yhtä vahva ja selkeä, kuin suomalaismiehen stereotyyppi.

Teemakirjoittajat mielsivät Suomi-kuvan rakentajiksi muun muassa Arto Paasilinnan sekä Aki Kaurismäen. Tunnetuimmat ruotsinsuomalaiset julkisuuden henkilöt eivät kirjoittajien mielestä edustaneet suomalaisstereotyyppiä missään muodossa. Eniten mainintoja teksteissä saivat Mark Levengood sekä Markoolio. Suomalaisen miehen stereotyyppiä televisiossa nimettiin K-raudan mainosten Jarmo Mäkinen. Media-

analyysissä ei viitteitä teemakirjoituksissa mainittuihin Arja Saijonmaahan, Markoolioon, Mark Levengoodiin tai Jarmo Mäkiseen lehtien sivuilla näkynyt, lukuunottamatta Aki Kaurismäkeä ja Aftonbladetissa julkaistua ”Mies vailla menneisyyttä” -teatteriesityksen arvostelua. Kaurismäen kanssa tasavertaisesta huomiosta läpi käymässäni painetussa materiaalissa nautti Peter Vesterbacka, ”Mighty eagle”, kuten uutisessa mainittiin.

Printtimedian analyysiosioistani mainittakoon nähtävissä oleva selvä yhtäläisyys teemakirjoittajien kokemuksissa sekä printtimedian teksteissä. Stereotyyppittäminen on tekemäni tutkimuksen mukaan Suomen kohdalla Ruotsin mediassa hienotunteista, ei päällekkäyvä, eikä selkeästi havaittavissa. Se ei ole kerronnallinen voimakeino ja vain harvoin selvästi humorismiin pyrkivä tyylikeino. Stereotyyppittely näkyy sen sijaan aihevalinnoissa. Printtimediassa kirjoitetaan siitä, mikä jo tiedetään. Uusia näkökulmia Suomeen tai suomalaisuuteen ei lukijoille juuri tarjota eikä ruotsia edes yritetä tutustuttaa itänaapuriin, mikä näkyy esimerkiksi matkailumainoksissa, jotka rajoittuvat risteilyihin ja joissa kohdekaupunki Helsinki näyttölee mitänsanomaton roolia mainitsemattomuudessaan.

Vaikka suomalaisen stereotyyppi Ruotsin television hahmoja tarkasteltaessa on suomalaismiehen rikollista luonnetta lukuunottamatta pääosin positiivinen korkeakoulutettuine ja tyylikkäine henkilöhahmoineen, nostaa televisio suomalaisista puhuttaessa esiin myös muita teemoja. Televisio-ohjelmissa ja elokuvissa Suomen yhteydessä mainitaan Koskenkorva, ilottomuus, tylsyys, seksuaalisuus, melankolinen musiikki, humalapäissään toilailu, puukot ja puukkotappelut, karaoke, sauna, jääkiekko ja sisu. Samat teemat, jotka Ågren linjaa Ruotsin tyypillisimmiksi stereotyypeiksi⁸². Näitä stereotyyppisiä nimitän maakohtaisiksi stereotyypeiksi. Maakohtaisissa stereotyypeissä teemat ovat kutakuinkin yksi yhteen teemakirjoittajien esittämien stereotyyppien kanssa. Onko kyse entisajan jäännöksestä, pikkuhiljaa pois siirtyvästä suomalaisstereotyyppistä? Vai onko kyse siitä, että maakohtaiset stereotyyppit eivät olekaan täysin yhteneväisiä kansallisten stereotyyppien kanssa. Tätä teoriaa tukisi se, että maakohtaiset stereotyyppit, joita esitetään Suomesta puhuttaessa, eivät ole yhtäläisiä tematiikoiltaan suomalaisstereotyyppin kanssa, eli niiden stereotyyppien kanssa, joita käytetään suomalaisista puhuttaessa. Teoriani mukaan maakohtaisiin stereotyyppisiin

⁸² Ågren 2006, 126.

liittyy tieto siitä, että stereotyyppittäjä tietää niiden olevan sellaisenaan epätosia karikatyyreja. Kansalliset stereotyypit sen sijaan ovat lähempänä totuutta.

Teemakirjoitusten sekä media-analyysin tutkimustulosten perusteella voidaan nähdä, että median rooli stereotyypin rakentajana ei ole erityisen vahva. Perustelen väitettäni sillä, että Ruotsin televisiossa esiintyvät, sekä fiktiiviset että todelliset suomalaishahmot eivät vastaa sitä kokemusta suomalaisstereotyypistä, jonka ruotsinsuomalaiset teemakirjoituksissaan esittivät. Sen sijaan Ruotsin printtimedia sekä televisio hyödyntävät maakohtaisia stereotyyppisiä. Nämä maakohtaiset stereotyypit näyttäytyvät televisiossa komedian välineenä ja printtimediassa aihevalintoina. Stereotyyppisiä käytetään etenkin televisiossa tutkimustulosteni mukaan myös draaman kaareen vaikuttavana tehokeinona: Paratiisihotellin kilpailijoiden ennako-oletus oli miellelyhtymä suomalaisista erityisen rumana ja tylsänä kansana, mutta Amanda Harkimo kumosi oletukset tyrmävällä ulkonäöllään ja miellyttävällä persoonallisuudellaan. Patrik Sjöberg korosti ohjelmassaan useaan otteeseen suhtautuvansa epäilevästi ”vaarallisen” Matti Nykäsen tapaamiseen. Nykänen osoittautui vaarattomaksi. Sjöberg epäili myös Juha Miedon olevan hiljainen ”metsien mies”, mutta Mieto yllätti puheliaalla ja lempeällä persoonallaan. Sjöbergin ohjelma oletti suomalaisten myös olevan huonoja englannissa, mutta kohtasi Jyväskylässä itseään erinomaisesti englanniksi ilmaisevan kansan.

Teemakirjoitusten analyysin perusteella voidaan sanoa, että ruotsinsuomalaiset tiedostavat Ruotsissa vallitsevat suomalaisstereotyypit. Vaikka kukaan kirjoittajista ei kokenut tullessa syrjityksi suomalaisuutensa takia, kertoivat he teksteissään naljailusta ja kiusoitteesta. Asiat, joista ruotsalaiset olivat ruotsinsuomalaisia kiusoitteelle olivat niitä, jotka kirjoittajat myös mainitsivat osana kokemaansa Ruotsin suomalaisstereotyyppiä. Tällaisissa tilanteissa kirjoittajat kokivat ruotsalaisten asettavan itsensä sivistyneemmän kansakunnan asemaan. Harmistumisen tunteita syntyi arkipäivän tilanteissa, kuten illanistujaisissa tai työpaikalla. Stereotyyppisiin nojaavat, ajattelematon kommentit aiheuttivat ihmetystä ja mielipahaa. Kommentit esitettiin ”alentavalla asenteella”, ”kyseenalaistaen”, ”yleistäen” ja niihin vastattiin ”väkineisellä naurulla”. Lähes kaikissa teksteissä olin aistivinani syvempää surua omaan identiteettiin liittyvästä suomalaisstereotyypistä johtuen. Teemakirjoitusten analyysin perusteella on osoitettavissa ruotsinsuomalaisten kokemus Ruotsin suomalaisstereotyypistä enemmän mitääänanomattomana tai negatiivisena- kuin positiivisena asiana. Kirjoittajat kertoivat kokeneensa positiivisena ainoastaan

tehokkaan ja hyvän työntekijän stereotyypin, jonka he kertoivat saattavan olla hyödyksi työpaikalla tai uutta työpaikkaa hakiessa.

Teemakirjoittajien tekstien perusteella on nähtävissä, että Ruotsin suomalaisstereotyypit ovat syntyneet 1960–1970-luvulla tehdaspaikkakunnille muuttaneen työväestön perusteella ja ovat säilyneet sellaisenaan nykypäivään asti. Nämä stereotyypit ovat syntyneet sen väestön perusteella, jolla on ollut vaikeuksia integroitua osaksi valtaväestöä. Valtaväestöön sitovien sosiaalisten verkostojen sijaan he ovat keskittäneet energiansa työn tekoon niin kauan, kun työtä on ollut tarjolla tai sitä on ollut muuten mahdollista tehdä. Teemakirjoittajien nimeämä stereotyypihän ei ollut ”luotettava ystävä” tai ”rehellinen naapuri”, vaan nimenomaan rehti ja luotettava työntekijä. Näin ollen Ruotsin suomalaisstereotyypin ikä on nyt lähes 60 vuotta. Olisiko tämä yhden stereotyypin elinkaari? Kuten tutkimustuloksissani esitin, stereotyypinen suomalaishahmo televisiossa ja elokuvissa on jo modernimpi ja ainoastaan maakohtaiset stereotyypit ovat jäljellä. Jään mielenkiinnolla seuraamaan, minkälaiseksi seuraava Ruotsin suomalaisstereotyyppi muodostuu aikakaudellamme, jolloin Suomi elää kultakauttaan trendikkäänä matkailumaana, pelialan supervaltana, sekä cleantechin edelläkävijänä ja jolloin Ruotsiin on siirtynyt aivoviennin myötä uusi, dynaaminen, kansainvälinen asiantuntijoiden joukko.

6.3. Tutkimusprosessin arviointi

Maisteriopinnot ovat kohdallani jatkoa kulttuurituottajan ammattikorkeakoulututkinnolle. Akateemisen maailman alkuhuan myötä sain ajatuksen tutkielmani aiheesta jo yliopistourani ensimmäisinä viikkoina, syksyllä 2014. Näin ollen graduprosessini on kestänyt todellisuudessa jo kaksi ja puoli vuotta. Tutkimukseni aihe on kuitenkin koko tämän ajan pysynyt mielenkiintoisena, joten lienee oikeutettua sanoa, että valitsin itseleni sopivimman aiheen. Kunnianhimoisin suunnitelmin aloitin graduprosessini jo talvella 2014 ja ensimmäisen ohjauksen kävin professori Outi Tuomi-Nikulan kanssa alkuvuodesta 2015. Opintojeni ohella etenin työelämässä, jonka vuoksi opinnot jäivät sivuun. Syksyllä 2015 lähdin eteeni tulleeseen mahdollisuuteen tarttuen työharjoitteluun Hongkongin suomalaiseen kauppakamariin viettäen Hongkongissa loppuvuoden 2015. Tutkimustyöhön kohdistuneen pitkän tauon jälkeen kirjoittamisen aloittaminen tuntui ylitsepääsemättömältä ja siirsin tutkimuksen uudelleenkäynnistämistä kerta toisensa jälkeen. 2016 vuoden alussa keskityin työntekoon, mutta otin tavakseni edistää gradun teoriaosuutta ennen töihin menoa. Kirjoitusprosessi edistyi parhaiten kohdallani silloin, kun pystyin pitämään säännöllisen, jokapäiväisen rytmien kirjoittamisessa. Suunnittelin

tutkielmani valmistumista jouluksi 2016. Kesällä 2016 vaihdoin työpaikkaa ja syksyllä mieheni sairastui vakavasti. Tutkimustyö jäi jälleen sivuun. Minulla ja tutkielmallani voidaan siis leikkisästi sanoa olleen todellinen on-off-suhde. Teoriaosuutta lukuun ottamatta tutkielmani on kirjoitettu kolmessa kuukaudessa: Helmikuusta 2017 huhtikuuhun 2017.

Teemakirjoittaminen kiehtoi minua heti kyseisestä metodista kuultuani. Halusin saada tutkimustani varten Suomen rajojen ulkopuolella sijaitsevan kohderyhmän henkilökohtaisia mielipiteitä ja kokemuksia koskien heidän kansallisuuteensa stereotyyppisiä. Metodini täytyi näin ollen olla kansainväliseen tutkimukseen sopiva ja resursseja säästävä yhtäläillä, kuin riittävän vapaamuotoinen ja monelle ikäryhmälle sopiva. Mielestäni kirjoittaessaan vastauksena tehtävänantoon, kirjoittaja syventyy eri tavalla itsensä tutkailuun, kuin vaikkapa haastattelussa tai kyselylomaketta täyttäessään. Kirjoittaessa muisteluun, ajatteluun ja sanojen muotoiluun saa käyttää itse valitsemansa ajan. Siksi teemakirjoittaminen sopi mielestäni täydellisesti käytettäväksi tutkimukseni aineistonkeruumenetelmänä.

Olen tyytyväinen kirjoituskutsun avulla keräämääni aineistoon, joskin aineisto jäi melko suppeaksi. Kattavampi aineisto olisi helpottanut tulkintojen tekemistä ja antanut enemmän pohjaa nyt melko uhkarohkeasti esittämilleni mielipiteille, tulkinnoille ja teorioille. Tein virheen valitessani kirjoituskutsun kieleksi suomen. Kutsu olisi pitänyt kirjoittaa sekä suomeksi, että ruotsiksi. Tällöin myös he, jotka kirjoittavat sujuvammin ruotsiksi, olisivat rohkaistuneet vastaamaan kutsuuni. Myös kirjoituskutsussa käyttämäni ”ulko-suomalaiset” -termi oli virheellinen ja kertoi siitä, että en ollut tutustunut tarpeeksi kohderyhmään ennen aineiston keruun työvaihetta. Termin käyttäminen poiki kuitenkin kommentin kysymyksen asetteluun virheellisyydestä, jonka myötä intouduin pohtimaan ruotsinsuomalaista identiteettiä sekä heidän integroitumistaan Ruotsiin. Tähän liittyvät tutkimustulokset olisivat siis jääneet ilman kyseistä erheittäni pois tutkimuksestani.

Myös media-analyysiini olin tavoitellut laajempaa materiaalia analysoitavaksi. Tällainen aineisto olisi sisältänyt selkeästi eri tyyppisiä julkaisuja, joita olisin kerännyt mediaseurannan lailla esimerkiksi kolmena kahden viikon mittaisena ajanjaksona vuoden aikana. Aikaahan minulla olisi ollut. Tutkimukseni kaltaisessa laadullisessa tutkimuksessa haasteena on se, miten paljon omat taustatekijäni, identiteettini ja ennakoasen-

teeni vaikuttavat tutkimustuloksiini sekä tekemiini tulkintoihin⁸³. Uskon kuitenkin, että oma asetelmani, johon kuuluu ulkopuolisuus ruotsinsuomalaisten yhteisöstä, mutta tarpeeksi läheinen kosketus Ruotsiin, antoi hyvän pohjan tutkimustyöhön ryhtymiselle. Yllä esittämiini muuttujiin viitaten, olen kuitenkin kohtalaisen tyytyväinen suppeankin media-analyysin avulla saamiini tuloksiin.

⁸³ Ruotsala 2005, 53.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Teemakirjoitukset: 9 kappaletta, yhteensä 15 sivua. Tekijän hallussa.

Painettu media: 15 kappaletta sanoma- ja aikakauslehtiä. Lueteltu liitteessä numero 1.

Televisio: 10 televisio-ohjelmaa, 11 elokuvaa ja yksi televisiomainoskampanja. Lueteltu liitteessä numero 1.

Internet: 10 Youtube-videota. Lueteltu liitteessä numero 1.

Tutkimuskirjallisuus

Adler, Nancy 1992: International dimensions of organizational behavior. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Apo, Satu 1993: Kirjoittavat kertojat. Teemakirjoittaminen – folkloristiikan ”näkömätön” aineistonhankintamenetelmä. – Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsenlehti Elias 4.

Apo, Satu 1995: Teemakirjoittaminen. Perinteentutkimuksen näkömätön aineistonkeruumenetelmä. Teoksessa Naisen väki: tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta (tom. S.Apo) Hanki ja jää. Helsinki.

Björklund, Krister 2012: Suomalainen, ruotsalainen ja ruotsinsuomalainen? Ruotsissa asuvat suomalaiset 2000-luvulla. Tutkimuksia A 41. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Hall, Stuart 1999: identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Vastapaino. Tampere 1999.

Jaakkola, Magdalena 1984: Siirtolaiselämää: tutkimus ruotsinsuomalaisista siirtolaisyhteisönä. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Kaunismaa, Pekka 1997: Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtö-kohdista. Sosiologia 3/1997.

Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka 1998: Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa. (toim.) Tampere: Tammer-paino.

Koiranen, Vilho 1966: Suomalaisten siirtolaisten sulautuminen Ruotsissa. Sosiologinen tutkimus Ruotsiin vuosina 1945-1959 muuttaneiden suomenkielisten siirtolaisten kulttuurin muuttumisesta. Helsinki: WSOY.

Korkiasaari, Jouni & Tarkiainen, Kari 2000: Suomalaiset Ruotsissa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Gummerus kirjapaino oy. Jyväskylä.

Koskinen, Hilikka 2014: Finsktalande sämre folk. Suomi ja suomalaiset Dagens Nyheterin ja Göteborgs-Postenin kirjoittelussa vuonna 2013. Tampere: Tampereen yliopisto. Pro gradu-tutkielma.

Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lippmann, Walter 1984: Stereotypiat ja uutinen. Tiedotustutkimus 7 (1984)4.

Ruotsala, Helena 2005: Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa: Korkiakangas, Pirjo; Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Helsinki: Ethnos ry. 4

Salo-Lee, Liisa 1996: Kieli, kulttuuri ja viestintä. Teoksessa Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg & Raimo Halinoja Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä. Helsinki: Ylenopetuspalvelut.

Syrjäläinen, Eija; Eronen, Ari & Värri Veli-Matti 2007: Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin (toim.) Tampere: Yliopistopaino.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ågren, Marja 2006: Är du finsk, eller...? En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige. Mölndal: Arkipela.

Liite 1

Tutkimusaineiston erittely: Media-analyysin tutkimusmateriaali

Sanoma- ja aikakauslehdet

Aftonbladet (Sport bladet) 5.3.2015

Aftonbladet 5.3.2015

Aftonbladet 6.3.2015

Aftonbladet 8.3.2015

Aftonbladet 5.4.2015

Aftonbladet 8.4.2015

Dagens Industri 6.3.2015

Dagens Nyheter 5.4.2015

Expressen (nöje expressen, sport expressen ja Expressen) 6.3.2015

Expressen 5.4.2015

Expressen 8.4.2015

Expressen 5.8.2015

Hänt 31.1.2017

Nöjesguiden nr2 2015

Stockholm In English, 03/2015

Televisio-ohjelmat ja elokuvat

Arne Dahl: Upp till toppen av berget (2012)

Arne Dahl: Ont Blod (2012)

Beck: Familjen (2015)

Beck: Gunvald (2016)

Ettor och nollor (2014)

Finska Segrar (2017, SVT)

Hallonbåtsflyktingen (2014)

Hypnotisören (2012)

Jägarna (1996)

Paradise Hotel, 5. Tuotantokausi (2015, Kanal 3)
Parneviks, 3. Tuotantokausi (2017, Kanal 3)
Patrik möter, 3. Tuotantokausi (2013, Kanal 3)
Rederiet, 1. Tuotantokausi (1992, SVT)
Solsidan, 1. Tuotantokausi (2010, TV4)
Syrrior (2016, TV4)
Så ock på jorden (2015)
Tjockare än vatten, 1. Tuotantokausi (2014, SVT)
Tjuvheder (2015)
Tro, hopp och kärlek, 2. Tuotantokausi (2016, SVT)
Tusenbröder: Återkomsten (2006)
Wallander: Byfånen (2005)

Youtube-videot:

Kaikki www-osoitteet tarkistettu 1.5.2017.

K-rauta - Ett byggvaruhus av det rätta virket - Manifest.
<<https://www.youtube.com/watch?v=15evAadnq4I>>

K-rauta - Dela Bröd med Jarmo - Haparanda.
<<https://www.youtube.com/watch?v=CAGd7k83eLw>>

K-rauta - Privat Område. <<https://www.youtube.com/watch?v=Mhu2mFKAAX0>>

K-rauta - Julklappstips från Jarmo. <<https://www.youtube.com/watch?v=zpqG63xEtIU>>

K-rauta - Gör som Jarmos farfars bror.
<<https://www.youtube.com/watch?v=h0InimoobI8>>

K-rauta - Ta en Genväg till Värmen.
<https://www.youtube.com/watch?v=eV_BMaOA1SE>

K-rauta – Finsk tradition och inspiration på Bastu.
<<https://www.youtube.com/watch?v=YYf5xBIQSYs>>

K-rauta - Den Finska Vinterrean - Del 2.
<<https://www.youtube.com/watch?v=LAu8TgpyRiM>>

Partaj Jarmos läxar upp svennar i sin hantverkarskola.
<<https://www.youtube.com/watch?v=PILheXaOHSA>>

Partaj - K-Rauta.
<<https://www.youtube.com/watch?v=rsy8lt6zRuE>>

Liite 2: Kirjoituskutsu Kirjoituskutsu

Ruotsalaisen mieheni kanssa viettämäni viiden yhteisen vuoden aikana olen kohdannut jos jonkinlaista mielikuvaa suomalaisista ja suomalaisuudesta. Mielikuvista osa on ollut enemmän ja osa vähemmän totuudenmukaisia. Eri kansallisuuksien stereotyyppioissa on mielestäni jotain äärimmäisen mielenkiintoista.

Turun yliopiston kulttuuriperinnön tutkimuksen -oppiaineeseen kirjoittamassani pro gradu -tutkielmassa tutkin Ruotsissa julkisesti esitettäviä suomalaisiin kohdistuvia stereotyyppioita sekä sitä, kuinka ruotsinsuomalaiset ne kokevat. Mielenkiintoni kohdistuu siihen, voidaanko vastoin yleistä käsitystä, kansallisista stereotyyppioista kokea olevan joissain tilanteissa hyötyä. Millainen on suomalaisen stereotyyppia Ruotsissa? Miten suomalainen kokee kotimaassaan esitetyt kansallisuuteensa kohdistuvat stereotyyppiat? Onko juron Jarmon kuvasta hyötyä? Laajemmassa mittakaavassa tuleva pro gradu -tutkielmani on peilattavissa laajempaan ilmiöön siitä, kuinka maahanmuuttajat kokevat uudessa kotimaassaan omaan kansallisuuteensa kohdistuvat stereotyyppiat ja onko kyseen omaisista stereotyyppioista kenties jotakin hyötyä uuteen maahan integroitua.

Tutkielmani tutkimuskysymys on *”Millaisia suomalaisiin ja suomalaisuuteen kohdistuvia stereotyyppioita Ruotsissa esitetään julkisesti ja kuinka ruotsinsuomalaiset tai Ruotsin ulkosuomalaiset ne kokevat?”*. Pääkysymyksen alakysymyksiä ovat *”Kokevatko ruotsinsuomalaiset tai Ruotsin ulkosuomalaiset hyötynensä suomalaisstereotyyppioista Ruotsissa?”*, *”Miten Ruotsin media esittelee suomalaisia ja suomalaisuutta?”* sekä *”Miten Ruotsin media käyttää suomalaisiin ja suomalaisuuteen kohdistuvia stereotyyppioita?”*.

Nyt pyydänkin apua Teiltä, ruotsinsuomalaisilta, jotka päivittäin elätte ruotsalaismedian vaikutusalueella. Kerro lyhyesti tai perusteellisesti siitä, millaisiin suomalaisstereotyyppisiin sinä olet Ruotsissa törmännyt. Kirjoita vapaamuotoisesti ja omin sanoin siitä, millaisia tuntemuksia kohtaamasi stereotyyppittely on sinussa herättänyt ja missä yhteyksissä olet sitä huomannut esiintyvän. Voit käsitellä

esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Millaiseen suomalaisten stereotypittelyyn olet Ruotsissa törmännyt?
- Millainen on ruotsalaisen valtamedian tai viihteen mielestä stereotyyppinen suomalainen? Koetko kyseisen stereotyypin olevan totuudenmukainen?
- Missä tv-sarjoissa tai elokuvissa muistat esiintyneen suomalaisia esittäviä hahmoja? Ovatko hahmot edustaneet suomalaisstereotypiaa?
- Edustavatko Ruotsin mediassa tai viihtessä esiintyvät suomalaiset julkisuudenhenkilöt suomalaisstereotypiä?
- Oletko huomannut lehdistön käyttävän suomalaisstereotyppejä uutisoidessaan ajankohtaisista asioista?
- Millaisia tuntemuksia suomalaisten stereotypittelyn kohtaaminen on sinussa aiheuttanut?
- Koetko valtamedian käyttämien suomalaisiin kohdistuvien stereotyyppien vaikuttaneen elämääsi Ruotsissa?
- Koetko hyötyneesi suomalaisiin kohdistuvista stereotyypeistä Ruotsissa asuessasi? Jos kyllä, millaisissa tilanteissa?

Liitä tekstisi alkuun seuraava suostumus:

”Annan luvan arkistoida oheisen tekstin Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon. Annan myös luvan käyttää sitä aineistona tieteellisessä tutkimuksessa.” Kerro itsestäsi lisäksi seuraavat tiedot: etunimesi tai jokin kutsumanimi, syntymävuotesi, tämänhetkinen kotikaupunkisi sekä ammattisi. Tutkimuksessa ei tulla julkaisemaan kirjoittajien nimiä. Kirjoitusten yhteydessä mainitaan kirjoittajan ikä sekä sukupuoli.

Lähetä kirjoituksesi osoitteeseen gitta.s.hagg@utu.fi 1.4.2016 mennessä. Voit kirjoittaa joko suomeksi tai ruotsiksi. Tekstin voi halutessaan kirjoittaa suoraan sähköpostiin, mutta sen sisällyttäminen liitetiedostana olisi suotavaa. Tiedostomuoto voi olla esim.

doc, odt tai pdf. Arvon kirjoittajien kesken 60 euron arvoisen lahjakortin suomikauppa.fi -verkkokauppaan.

Pro gradu -tutkielmaani ohjaava opettaja on professori Anna Sivula (anna.sivula@utu.fi)